

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAİL ABBAS PAŞA
DİVANI VE TAHLİLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ALİ YILDIRIM

HAZIRLAYAN
EYYUP BOSTANCI

ELAZIĞ - 2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAİL ABBAS PAŞA
DİVANI VE TAHLİLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / /2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / /2007 tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET

Divan şiiri, Türk edebiyatının oldukça önemli bir dönemini teşkil etmektedir. Bu dönem içerisinde ele alınan konuların işleniş, ifadelerdeki ahenk, düşüncedeki derinlik, “Divan şiiri, Türk edebiyatının neden en önemli dönemidir ?” sorusuna cevap olmuştur.

Altı yüzyılı aşkın süre aralıksız devam eden bu dönemde oldukça önemli ve değerli şairler yetişmiştir. Divan şiiri geleneği içerisinde sayısı binleri bulan şairlerin fazlalığı da Türk insanının düşünce dünyasının zenginliğini ve hayal dünyasının genişliğini gözler önüne serer. Bu gelenekte şiirle uğraşanların sadece bu işi kendine meslek edinmiş şairler tarafından değil de herkes tarafından ele alınması da Divan şiirinin bir başka önemli hususiyetini arz eder.

Bu düşünceler içerisinde sadece şairlerin değil devlet adamlarının da şiirle uğraştığını biliyoruz. Biz de Divan şiirinin son döneminde eser vermiş ve üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış şairlerinden biri olan ve Paşa unvanına sahip Nail Abbas Paşa’yı çalışma konusu edindik. Yaptığımız bu çalışmayla onun edebiyatımızda alacağı yeri tespit ettik.

Nail Abbas Paşa, Divan şiirinin son döneminde eser vermiştir. Onu diğer Divan şairlerinden ayıran farklı bir yönü yoktur. Gerek eserinde ele aldığı konular, gerekse kullandığı nazım şekilleri yönünden Klasik bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde bir orijinallik ve özgünlük yoktur. Divan şiiri geleneği içerisinde şiirlerini söylemiştir. Yüz iki gazelinin yetmişe yakınında aşk konusunu ele almıştır. Bu yönüyle onun “âşıkane” gazel tarzında eser verdiğini söyleyebiliriz. Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Şiirlerinde halkın anlayabileceği bir dil kullanmıştır. Eserinde imla, vezin ve kafiye yönünden birtakım teknik hatalar görülmektedir. Bunun nedenini de şiirle fazla uğraşmamasına bağlayabiliriz. Kaynaklar da onun şiirleriyle pek meşhur olmadığını dile getirmektedir. Şairin şiirlerindeki teknik hatalarını örtecek bir yönü de şiirlerindeki derinlik ve şiirinin okunuşundaki ahenktir. Derin ifadelerle ve güzel düşüncelerle ele aldığı konuyu işlemiştir. Otuza yakın şiirinde de insanlara nasihat eden şair, bu yönde tasavvuf konusuna da değinmiştir.

Netice itibarıyla Nail Abbas Paşa’nın eserini her yönüyle ele alarak onun edebiyatımızdaki yerini tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızla bir şairimizi daha edebiyat dünyasına tanıtmış olursak bundan büyük mutluluk duyacağız.

SUMMARY

Divan Poem constitutes a very important era of Turkish Literature. The processes of the subjects taken up, the harmony in the statements, the profound in the thoughts have become the answer of the question “why is Divan Poem the most important era of Turkish Literature. This era which lasted more than six centuries continuously, very important and valuable poets were educated.

The excesses of the poets towards the traditions of Divan Poems shows that the richness of Turkish people’s thoughts world and the broadness of imagination world. With this tradition, not only the people who is interested in poems are not the one who took this as a job to themselves but also was taken by everybody presents one of the different importance of Divan Poem. Within these thoughts, we know that not only poets but also the statesmen engaged in poems. We worked on the subject of Nail Abbas Paşa, nicknamed Pala, who gave works at the last era of Divan Poems and no work has been done on his works so far. We established the place he will take in our literature with this work we have done.

Nail Abbas Paşa gave the works at the last era of Divan Poem. There is no different aspect differentiate him from other poets. He appears as a classic poem by the subjects in his works and the ways of nazım he used. In Nail Abbas Paşa’s poems, there is no originality. He told his poems in the tradition of Divan Poems. He took up the subject of love in the seventy of his a hundred and two gazels. With his side, we can say that he produced works in the sort of lover gazel. The language he used in his poems was plain. He used a language that ordinary people understand easily. In his works some technical mistakes such as spelling meter and rhyming can be seen . We can depend on the reason of this that he didn’t endeavor with poems. Historical sources also mention that he was not mostly busy with his poems.

One way to cover the technical mistakes in his poems was the profound in his poems and the harmony in reading those. He processed the subjects he took up with profound statements and beautiful thoughts. He advised people in his 30 poems and mentioned the subject of tasavvuf.

Finally , We tried the place of Nail AbbasPaşa in our literature by examining his work in every aspects. We will be happy to introduce one of our poems to the literature world.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	II
KISALTMALAR	IV
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	V
I.GİRİŞ	1
1. Nail Abbas Paşa'nın Hayatı.....	1
2. Edebî Kişiliği	11
2.1. Giriş.....	11
2. 2. Etkilendiği Şairler.....	14
2. 3. Dil ve Üslûbu.....	17
2. 4. Kullandığı Nazım Şekilleri.....	23
2. 5. Vezin ve Kafiye Kullanımı.....	24
3. Eseri.....	28
II. DİVANIN TAHLİLİ	30
1.Din ve Tasavvuf.....	31
1. 1. Allah.....	31
1. 2. Ayet ve Hadisler.....	32
1. 2. 1 Ayetler.....	32
1.2. 2 Hadisler.....	34
1. 3. Peygamberler.....	35
1. 3. 1. Hz. Muhammed.....	36
1.3. 2. Hz. Nuh.....	39
1. 3. 3. Hz. İbrahim.....	40
1. 3. 4. Hz. Yusuf.....	40
1.3. 5. Hz. Musa.....	40
1.3. 6. Hz. Harun.....	41
1. 3. 7. Hz. İsa.....	41

1. 3. 8. Hz. Süleyman.....	42
1.4. Kaza ve Kader.....	43
1. 5. Tasavvuf.....	45
2. Cemiyet.....	47
2.1. Hükümdarlar, Şehzadeler, Valide Sultan.....	47
2. 2. Diğer Devlet Erkânı.....	47
2. 3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler.....	48
2. 4. Aşk Kahramanları.....	51
2. 5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler.....	54
2. 6. Günlük Hayatla İlgili İfadeler.....	54
2. 7. Ülkeler ve Şehirler.....	56
3. İnsan.....	57
3. 1. Sevgili.....	59
3. 2. Sevgilinin Özellikleri.....	62
3.3. Âşık.....	63
3.4. Rakîb.....	66
4. Tabiat.....	67
4. 1. Hayvan.....	67
4. 2. Bitkiler.....	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	70
III. DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	72
Kasideler.....	75
Gazeller.....	118
Tarihler.....	188

Der-Feryâd-ı Tali‘-i Acizî.....	190
Der-Hâl-i Nefs Be Zaman-ı Ye’s.....	193
E’t-Tahmîsât (Tahmisler).....	195
Mukatta‘ât (Kıt‘alar).....	200
Lügâz.....	203
Der- Tarih-i Tamam (Divanın Tamamlanmasına dair Tarih).....	205

ÖN SÖZ

Türk tarihine genel olarak bakıldığında Türklerin, Orta Asya'da tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte kurulup yıkılan devletler ve göçlerin etkisiyle çok geniş bir coğrafyada ve birçok kültürden etkilenecek oluşan sosyal yapısı vardır. Bu sosyal yapı, Türk edebiyatının da çok renkli ve zengin bir özelliğe sahip olmasını sağlamıştır.

Bu zenginlik içerisinde altı yüzyıllı aşkın bir süre devam eden ve Klasik edebiyat adını alan Divan edebiyatı çok önemli bir yer tutmaktadır.

Bu uzun süreç içerisinde gelişme gösteren ve önemli şahsiyetlerle zirveye çıkan Divan şiiri, günümüzde yaşayan şairlerin bile büyük ölçüde etkilendiği, feyiz aldığı kaynak durumundadır.

Bir milletin edebiyatı, yaşayışının aynasıdır. Bu bağlamda Divan şiiri, Osmanlı'nın kültür dünyası ve yaşam biçimi hakkında da bize çok önemli ipuçları verir. Divan şairlerinin; saraya yakın olması, padişah, sadrazam ve çeşitli devlet erkânının himayesinde faaliyet göstermesi sosyal ve kültürel hayatı eserlerine taşımalarına bir başka sebeptir. Dolayısıyla şair padişahlarımızın da var olması ve şairlerimizi desteklemesi Divan şiirinin gelişmesinde çok büyük bir etkidir.

Şair padişahlarımızla birlikte "Paşa" unvanlarının yanında şair unvanını da taşıyan ve şairlik yönlerinin devlet adamı rolünün önüne geçtiği, şairliğiyle anılan ve sonraki nesiller tarafından "şair" diye bilinen paşalarımız da vardır.

Biz de bu çalışmada, paşalığının yanında şairlik de yapmış, Divan şiiri içerisinde eskiden yeniye geçiş döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'yı konu edindik.

Edebiyat araştırmacısının bir amacı da gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen sanatçıları tespit etmek, bu sanatçıları araştırmak ve onları edebiyat dünyasına tanıtmak ve kazandırmaktır.

Altı yüzyıllı aşkın bir süre devam etmiş Divan edebiyatında gün yüzüne çıkarılmamış, edebiyat dünyasının tanımadığı pek çok sanatçı vardır. Biz de, bütün sanatkarların incelenmesi, edebiyat dünyasına kazandırılması gerektiğini düşünerek araştırmamızı büyük bir titizlik içerisinde sürdürdük. Araştırma sürecinde İstanbul'da bulunan birçok kütüphaneyi taradık. Malumunuz olduğu üzere günümüze kadar divan

edebiyatında büyük bir öneme sahip olan şair ve yazarlar üzerinde durulmuş ve genel olarak divan şiirinin son döneminde eser vermiş olan diğer şairler pek fazla ele alınmamıştır. Bu düşünceden yola çıkarak araştırmalarımızı üzerinde hiç çalışma yapılmamış şairler üzerinde yoğunlaştırdık. Böylelikle Nail Abbas Paşa'yı çalışma konusu olarak tercih ettik.

Eserimizi oluştururken Nail Abbas Paşa'nın elde tek bir nüshası olduğu için karşılaştırma yoluna gidemedik. Bundan dolayı onun hayatı, sanatı ve divanını ele alarak fazla ayrıntıya girmeden bir de divanın tahlilini yaptık. Umarız bu çalışmamız neticesinde bu şairimizi edebiyat dünyasına tanıtır ve insanların hizmetine sunarız.

Bu çalışmayı hazırlarken yardımını gördüğüm İstanbul'daki kütüphane çalışanlarına özellikle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, emeğini gördüğüm diğer hocalarıma ve dostlarıma, özellikle bana her konuda yardımcı olan beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Ali YILDIRIM'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eyyup BOSTANCI

İstanbul - 2007

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

S. : Sayı

v.s. : Vesâire

v.b. : ve benzeri

Yay. : Yayınlayan

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Divan şiiri metinleri incelenirken kullanılan transkripsiyon harflerini biz de eserimizi incelerken kullandık. Kullandığımız transkripsiyon harfleri şunlardır:

ا	:	‘	ق	:	K, k
ا	:	A, a, Ā, ā, E, e	ك	:	G, g, K, k, ñ
ب	:	B, b	گ	:	G, g
پ	:	P, p	ل	:	L, l
ت	:	T, t	م	:	M, m
ث	:	<u>S</u> , <u>s</u>	ن	:	N, n
ج	:	C, c	و	:	V, v, O, o, o, ū
چ	:	Ç, ç	ه	:	H, h
ح	:	H, h	ی	:	Y, y, ı, i, İ
خ	:	Ĥ, ĥ			
د	:	D, d			
ذ	:	<u>Z</u> , <u>z</u>			
ر	:	R, r			
ز	:	Z, z			
س	:	S, s			
ش	:	Ş, ş			
ص	:	Ş, ş			
ض	:	D, d, Ž, ž			
ط	:	T, t			
ظ	:	Z, z			
ع	:	‘			
غ	:	Ġ, ġ			
ف	:	F, f			

I. GİRİŞ

1. Nail Abbas Paşa (? — 1859)'nın Hayatı

Divan edebiyatının son döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'nın hayatı ve ailesi hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. İncelemiş olduğumuz tezkirelerden ve araştırdığımız Osmanlı arşivlerinden hareketle hayatı ve ailesi hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. İncelediğimiz kaynaklar içerisinde onun hayatıyla ilgili en detaylı bilgiyi Fatin Tezkiresi'nde bulmaktayız.

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında babasının adının Cabbâr-zâde Süleyman Bey olduğunu anlıyoruz. Bu bilgiyi Osmanlı arşivleri ve tezkirelerde görmekteyiz:

“Sivas’ıñ eski mutaşarrıfı Cabbâr-zâde Abbâs Paşa’nıñ Sivas’taki borçlarınıñ listesi ile alacaklıların mürâcaatını ħavî ‘arzuħal’”¹

“Bozok kazası ħânedânından ve Cabbâr-zâde Süleyman Bey’iñ evlâdından olup”²

“Yozğadlı Cabbâr-zâde Süleyman Bey’iñ oğlıdır ...”³

“Süleymân Bey’iñ maħdûmudur.”⁴

gibi ifadelerden babasının Yozgatlı olduğunu ve Osmanlı döneminde devlet kademesinde görev aldığını anlıyoruz. Nail Abbas Paşa'nın babası vali olarak görev yapmıştır:

“Bozok ve Kağırı mutaşarrıfı Cabbar-zâde Süleyman Bey’iñ kızı Ulviye Hanım, Meryem Hanım ve oğulları Celâl Paşa ve Abdülfettâh Bey.”⁵

Osmanlı arşiv belgelerinden elde ettiğimiz bu bilgiler ışığında Nail Abbas Paşa'nın kendisinden başka kardeşlerinin olduğunu da anlıyoruz; ancak bu bilgiye arşiv belgeleri dışında başka bir kaynaktan rastlayamadık. Ayrıca onun tarihî bir vesika olmak bakımından önem arz eden şiirinde de bir kardeşinin olduğunu anlıyoruz.⁶

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:2 Gömlek no:23 M 1266

² Fatin Tezkiresi: 386. syf.

³ Tuhfe-i Naili: Cilt:2, syf:1000, sıra:4127

⁴ Sicill-i Osmânî C: 3 332.syf.

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:103 Gömlek no: 65

⁶ 17. Kaside 3-4-5. beyit

Cabbarzade Süleyman Bey, valilik yaptığı yerlerde iyi işler gerçekleştirir. Valiliği sırasında cami, hamam, medrese gibi vakıf eserleri inşa ettirir.

Süleyman Bey'in yapmış olduğu bu çalışmalar hakkında Osmanlı arşivlerinde şu bilgilere rastlıyoruz:

“Cabbār-zāde Süleyman Bey’iñ yaptırdığı cāmiye bitişik dükkān, hamām, medrese ve mektebiñ ta‘mir maşrafı ile inşā edilen dükkānların maşrafının vakıf haşılatından tahşili...”¹

İlerleyen bölümlerde de görüleceği gibi görev yaptığı yerlerde iyi işler başaran Paşa'nın bu özelliğini babasından aldığını söyleyebiliriz.

Nail Abbas Paşa'nın nerede ve ne zaman doğduğunu tam olarak bilemiyoruz. Kendisinden bahseden kaynaklarda da bu bilgiye rastlayamadık. Nail Abbas Paşa'nın küçük yaşta İstanbul'a geldiğini bildiğimize göre onun İstanbul dışında bir memlekette doğduğunu düşünebiliriz. Kendisine küçük yaşta Dergāh-ı Āli Kapıcıbaşılığı verilmiş, bu görevden dolayı İstanbul'a gelmiştir. Bu göreve gelmesinde ya da getirilmesinde babasının etkili olduğunu söyleyebiliriz:

“...siğarında kendüne Dergāh-ı Āli Kapucıbaşılığı rütbesi bi'l-‘ita mu‘ahharen Der-Saadet'e tebdil ile aşilen bir müddet ba'zı hizmet-i şeniyede istihdam olunduktan sonra...”²

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 204 Gömlek no: 96 M1278

² Fatin Tezkiresi 386.syf.

Her sanatçı eserinde yaşadığı hayat hakkında mutlaka ipuçları verir. Biz de Paşa'nın hayatı hakkındaki bilgilerimizi divanındaki yazmış olduğu şiirlerinden öğrenebiliyoruz. Ünvanının ve soyunun nereden geldiğini ve mahlasını nereden aldığını Abdülmecit Han'a yazdığı kasidede şöyle dile getirir:

“Şöhretim âlemde Cabbâr-zâde Abbâs ahkârım
Mağlaşım Nâ'il diyü tesmiye itdi şâ 'irân”¹

Eldeki belge ve kaynaklar ışığında çocukluğunda kendisine Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşılığı rütbesi verildiğini, sonra İstanbul'a gelip İstabl-ı âmire (Padişah sarayının ahır) müdürlüğü payesiyle bazı saray hizmetlerinde bulunduğunu görüyoruz. (M. 1822'de Sipahiler ağası olmuş, 1823'te bu görevden alınmış ve 1824'te ikinci kez göreve getirilmiştir. 40 Cemaziye'l-ahırında (M. Şubat 1825) Edirne bostancıbaşısı, 42 (M. 1826) de Kapıcılar kethudası görevlerinde bulunmuştur.)² Daha sonra Surre emini ile birlikte Hicaz'a gidip gelerek Mabeyn-i Hümayun kapıcılar kethüdalığında görev yapmıştır:

“... Surre-i Hümayün-ı 'ayânât celîlesi ile cānib-i Hicāz'a 'azimet ...”³

Bu görevde çalıştığını Abdülmecit Han'a sunduğu kasidesinde de görmekteyiz. Şairimiz, kendisini bu göreve getirdiği için padişaha teşekkür etmektedir:

“Ben de bir 'aciz emekdâr bende-i nâçiziyim
Sāye-i şevketde oldum beyne' l-akrân kamrân

“Luṭf idüp bâb-ı şehenşâhîde bevvâbânına
Kethüda naşb eyledi bu bendesin şâh-ı cihân”⁴

¹. 7. Kaside 9.beyit

². Sicill-i Osmânî C: 3 332.syf.

³ Fatin Tezkiresi 386.syf.

⁴. 7. Kaside 9. beyit

Nail Abbas Paşa, bir süre sonra Mîr-i miran rütbesiyle Balıkesir kaymakamı (H.1262- M.1846) olur:

“ ... biñ iki yüz altmış iki senesi bā-rütbe mîr-i mîrānī Balıkesirī kazāsı kâ'im makamlığına nakil ...”¹

Balıkesir'de oldukça iyi işler yapan Paşa, ödüle layık görülür. Hatta maaşına zam bile yapılır:

“Karesi Muhaşşılı Abbās Paşa'nıñ ma'āşı zammı”²

Paşa, bu görevde bir süre kaldıktan sonra (H. 1264- M.1848) senesinde rütbesi yükseltilerek Sivas'a vali olarak atanmıştır. Bu bilgiyi hem tezkirelerden hem de Osmanlı arşivinden öğrenmekteyiz:

“ ... ve iki yüz altmış dört senesi mutaşarrıflık ile Sivas'a 'azimet eyleyüp...”³

“ Karesi muhaşşılı Abbās Paşa'nıñ rütbesinin terfii talebi”⁴

“Karesi muhaşşılı 'Abbās Paşa'nıñ görevden alınıp yerine Hasan Paşa'nın ta'yîn edildiği ...”⁵

“Sivas Eyaleti mutaşarrıflığına ta'yîn edildigine dā'ir esbāk Karesi Sancagı Muhaşşılı Abbās Paşa'ya hüküm”⁶

“Sivas eyaletine ta'yîn olunan Abbās Paşa gelinceye kadar vazîfesine devam edeceğine dā'ir Sivas kaymakam ve defterdârı Mehmed Raif'in yazısı”⁷

“Sivas mutaşarrıfı Abbās Paşa'nıñ görev yerine vardığı”⁸

¹ Fatih Tezkiresi: 386. syf.

² Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 79 Gömlek no:1561 M 1262

³ Fatih Tezkiresi: 386. syf.

⁴ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 141 Gömlek no: 7249 M 1263

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 3 Gömlek no: 38 M 1263

⁶ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 6 Gömlek no: 35 M 1264

⁷ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 147 Gömlek no: 60 M 1264

⁸ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 22 Gömlek no: 44 M 1264

Sivas mutasarrıflığı (valilik) yaptığı dönemle ilgili olarak Osmanlı arşivlerinde oldukça fazla belge bulunmaktadır:

“Sivas Eyaletine ta’yın olunan Abbās Paşa gelinceye kadar vazifesine devam edeceğine dā’ir Sivas kaymakam ve defterdarı Mehmed Raif’in yazısı”¹

“ Sivas valisi Ābbas Paşa’nın görev yerine vardığı”²

Kaynaklar, onun Sivas’ta başarılı bir yöneticilik yaptığını, yörede asayiş ve emniyeti sağladığı için kendisine ödül verildiğini anlatmaktadır:

“Sivas’ta asāyış ve emniyeti sağlamakta üstün muvaffakiyet gösteren Abbās Paşa’nın hakkı olan rütbesinin terfii’ile mükafatlandırılmasına dā’ir Şeyh Mehmed’in yazısı”³

Paşa’nın Sivas’ta başarılı işler yapmakla beraber zaman içerisinde birtakım yanlışlıklar yaptığını ve bu nedenle (H.1265–1849) yılında görevinden azledildiğini görüyoruz:

“Tokatlı Hācı Muştafa adlı kimsenin hūkūka dā’ir da’valarından dolayı Sivas mutasarrıfı Abbās Paşa’nın azline ve teferruatına dā’ir ...”⁴

“Sivas mutasarrıfı Abbās Paşa’nın azliyle yerine Tırhala esbak mutasarrıfı Münib Paşa’nın ta’yın edildiği ...”⁵

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 147 Gömlek no: 60 M 1264

² Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 22 Gömlek no: 44 M1264

³ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 452 Gömlek no: 100 M1264

⁴ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 149 Gömlek no: 4212 M1265

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 7 Gömlek no: 46 M1265

Nail Abbas Paşa, Sivas'taki görevinden ayrılırken borçlu olarak ayrılır. Alacaklıları, bu durumdan dolayı ondan şikâyetçi olurlar:

“Sivas'ın eski mutaşarrıfı Cabbar-zâde ‘Abbās Paşa’nın Sivas'taki borçlarınıın listesi ile alacaklıların mürâcaatını havî ‘arzuhal ...”¹

“Sivas'taki ba'zı şahıslara olan borcunu ödemesi husûşuında eski Sivas mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’ya, vekilinden şikâyetçi olunduğuna dâ’ir Şerîf ‘Abdûlmuttalip Efendi’ye, emekli Miralay Ahmed Bey’in rütbesini yükseltilmesi husûşuındaki ‘arzuhaliniñ Seraskeriyye’ye gönderildiği ...”²

“Sivas tüccarından Kasapbaşı Agop’un esbak Sivas mutaşarrıfı müteveffâ Cebbar-zâde ‘Abbās Paşa’da olan alacağının terekeyi almadıkları için mahdûmlarından talep edilmeyeceği ...”³

“Sivas esbak valisi ‘Abbās Paşa’nın borçlarını ödemesi için gerekenin yapılması ...”⁴

“Sivas esbak valisi ‘Abbās Paşa’nın ba'zı esnâfa olan borcunu ileriki bir zamanda ödeyebileceği...”⁵

gibi ifadelerden Paşa'nın esnafa borçlu olduğu ortaya çıkıyor; ancak Paşa'nın neden böyle bir şey yaptığı hakkında hiçbir açıklama görülüyor. Paşa'nın borçlarının bir kısmını sonradan ödediğini Osmanlı arşivlerindeki şu ifadelerden anlıyoruz:

“Sivas eski mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’nın Kasap Agop’a olan borcunu ödemesi.”⁶

“Esbak Sivas mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’nın Bozoğlu İsmâil Bey’in varışlerine olan borcunu Ahmed Bey’den tahşîli”⁷

¹ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 2 Gömlek no:23 M1266

² Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 23 Gömlek no:22 M1266

³ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 110 Gömlek no:21 M1266

⁴ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 94 Gömlek no:71 M1268

⁵ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 97 Gömlek no:58 M1268

⁶ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 91 Gömlek no:47 M1272

⁷ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 114 Gömlek no:32 M127

Nail Abbas Paşa, (H.1265–1849)’da azledilerek İstanbul’a gelir. (Cemaziyelahir1275-Ocak1859)’da İstanbul’da vefat eder. Mezarı Sultan Bayazıt Camii kabristanındadır:

“(M. Ocak 1859) da Der-sa’âdet’te fevt oldu. Sultân Bayazıt kabristanıñda medfündür.”¹

Bu bilgiye sadece Sicill-i Osmanî’de ve Tuhfe-i Nailî’de rastlıyoruz.

Nail Abbas Paşa, hayatı boyunca sıkıntılar yaşamıştır. Divanının giriş kısmındaki on beş beyitlik şiirinde hep ıstırap çektiğini ve hayatı boyunca çok fazla yanlış yaptığını dile getirmektedir:

“İnkâra mecâlim yok fâ’ide virmez nedâmetim
Uydum bu nefse kaldım hemân zâr-ı nâ-tüvan

Benim ol âsî kim sin ü sal ömrümü itdim
Heva vü ma’siyet ile düzağa sezâ heman”²

Allah’a yalvardığı “münacatında” da Rabb’inden, kendisini affetmesini istemektedir:

“Ricamı eyle maqbûl hürmet-i ‘izz ü celâliñçün
Bu âh u vâh ile ömrüm güzērân eyleme ya Rab”³

¹ Sicill-i Osmânî C:3 332.syf.

² Münacat 7-8. beyit

³ 1. Kaside 8. beyit

Hız. Muhammed için yazmış olduğu naatlarda da yaptığı hatalardan dolayı peygamberin, kendisine hesap günü şefa'at etmesini istemektedir:

“Tehî dest-i günehkârım amândır yâ Resûlu'llah
Ğarîb ü 'âcizim hâlîm 'ayândır yâ Resûlu'llah

Pür 'isyânı mücrimim hiçbir mu 'İnim yok meded senden
Şefâ'at eyle tuğyân kâmrândır yâ Resûlu'llah”¹

Şiirlerinin büyük bir kısmında, yaptığı hatalardan pişman olma söz konusudur. Bu pişmanlık içeren şiirlerden yola çıkarak onun görevini icra ederken hatalı işler yaptığını ve bundan dolayı pişmanlık duyduğunu söyleyebiliriz. Bu anlayış, aynı zamanda müslümanın her daim kendisini günahkâr ve suçlu görmesi psikolojisi de olabilir. Gözden düştükten sonra ve büyük bir pişmanlıkla yazdığını tahmin ettiğimiz şu kaside de bu düşüncemizi desteklemektedir:

“Emr-i me'mûriyetimde itmedim hâşâ hâşâ
Düşdüğüm derd ü mihen ağıyâr belâsı mutlakâ

Aşdıķayı dâ'imâ terzîl ider ehl-i hücum
İtdiler ez-cümle 'âciz bendeñi ğark-ı ğumûm”²

Bir şiirinde de yaptığı işte hatalı olmadığını şöyle anlatır:

“İ'tirâf-ı 'aciz ile hâlî beyândır maķşadım
Şâh-bâz-ı vaşfına haddim mi açmak bâl ü per”³

¹ 6. Kaside 1-2. beyit

² 1. Musammat XI- XII

³ 9. Kaside 4. beyit

Nail Abbas Paşa'nın hayatı boyunca çektiği sıkıntıların belki de en önemlisi evinin yanması hadisesidir. Bir şiirinde evinin yandığını, kira derdine düştüğünü, padişah'tan yardım istediğini görmekteyiz:

“Derdimiñ biñde birin muhtaşaran söyleyeyim
Tā şifā-ḥāne-i luṭfuñdan ola derde şifā

Bir oyun kurdu felek āteş ile gāfil iken
Yeñiden toğmuşa döndürdi beni ser-tā-pā

Cem‘ idüp sāye-i şevketde birāz dünyalık
O da iḥrāka düşüp ḥānım ile oldu hebā

Bī-mekān koydı nihāyet kuluñı āteşle
Derd-i icāra düşürdü beni her şayf u şitā”¹

Bu şiirde de görüldüğü gibi pek çok sıkıntı çeken Paşa'nın evi yanmıştır. Aynı zamanda eşini bu yangında kaybetmiştir. Paşa'nın yazmış olduğu bu şiirden sonra padişah tarafından kendisine bir ev hediye edildiğini şiirin ilerleyen beyitlerinde görmekteyiz:

“Güş idüp taḥta cülüsunda bu ma ‘zūriyeti
İşde ‘āciz kuluñı eyledi bir ḥāne ‘atā

Muzṭarib ḥāle vukūf zatına bir mevhibedir
Bende-perverlik idüp luṭfunı itdün icrā”²

¹ 13.Kaside 11-12-13-14.beyit

² 13. Kaside 16-17.beyit

Hayatı boyunca pek çok sıkıntı çektiğini belirten Nail Abbas Paşa'nın tarihî bir vesika olmak bakımından önem arz eden bir şiiri de vardır ki; bu şiirden hareketle bir kardeşinin olduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Bu tarihî olayla ilgili bilgiyi Osmanlı arşivinde de görmekteyiz:

“Abbās Paşa ceddiniñ Yozgat'taki vakfı musakkafatından bir konağın ‘arşasını’ zapt eden Sandık şarrâfı Oğan'ıñ mahkeme edilmesi”¹

“Yozgatlı Ermeni Oğan Bazergān ile kendisinden da‘vâcı olanlarıñ Dersaadet’e celbi ve muhakemeleri”²

Şairimiz bu durumu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir:

“Derd-i mirasā düşürdi bizi kec tali ‘imiz
İsti-âb eyledi cismim bu ta ‘addī vü zulem

Cem‘ idüp müddet-i ‘ömründe birāder merhūm
Şaklayup cânı gibi saymaz idi naqd u sitem

Bir kıızı iki ayāli ne oyunlar itdi
Çaldılar her neye mālîk ise ol biş ü kem”³

Bu durumdan dolayı Sultan Abdülmecit’e bir şiir yazarak, Abdülmecit’in bu durumu düzeltmesini istemektedir:

“İşde bu hâlimize pâdişehim vâkıf ol
Himmet ü şevketine oldu ehem sa’y u himem”⁴

¹ Osmanlı arş. belg.: Dosya no:303 Gömlek no:78 M1274

² Osmanlı arş. belg.: Dosya no 325 Gömlek no 66 M1275

³ 17.Kaside 3–4–5. beyit

⁴ 17.Kaside 42.beyit

Şiirlerinin -özellikle kasidelerinin- büyük bir kısmında hayattan hep şikâyet ettiğini, işlediği kusurlardan dolayı affedilmeyi istediğini görmekteyiz. Şair, yapmış olduğu hataları Sultan Mahmut'a sunduğu bir şiirinde de (musammat) dile getirir. Bu musammatın başlığı "Der- Sitayiş-i Şehryâr-ı Dārâ-Der-bân Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî Berây-ı İtirâf-ı 'Acz ü Kusûr-ı 'Âcizi" şeklindedir. Bu ve buna benzer ifadeler, onun mizacı hakkında yorum yapabilmemizi sağlamaktadır.

2. Edebî Kişiliği

2. 1. Giriş

19. yüzyıl, Divan şiirinin son dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde edebiyatımızda yenilikçi şairler ortaya çıkar. Divan şiiri tarzında eser veren şairler pek başarılı eserler vücuda getiremezler. Divan şiiri, yavaş yavaş gerilemeye başlar.

Bu dönemde Divan şiirinde görülen bir başka özellik de eserlerde kullanılan dilin sadeliğidir. Meydana getirilen eserlerde genellikle halkın kolaylıkla anlayabileceği bir dil tercih edilir. Sanat anlayışı bakımından Fuzûlî gibi Bâkî gibi Nedîm gibi ve onların değerinde şairler yetişmez. Bu dönemde şairliğinden söz ettiren pek az şair vardır.

İşte biz de Divan edebiyatının son döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'nın eserini incelemeye aldık. Onun sanatını inceleyerek edebiyatımızdaki yerini tespit etmeye çalıştık. Nail Abbas Paşa'nın sanat anlayışını tespit etmek için, şiirlerini şekil ve muhteva yönünden ele alarak incelemeyi daha uygun bulduk.

Nail Abbas Paşa'nın -kendisinin de dile getirdiği gibi- şiirlerini divanda toplama gibi bir düşüncesi yoktur. Şair, Sultan Abdülmecit'in isteği ile şiirlerini bir divanda toplamıştır.

Şiirlerini genel olarak incelediğimizde vezin yanlışları, imla yanlışları ve ifade bozuklukları sıkça göze çarpmaktadır. Bu durum da onun şiirle pek fazla uğraşmadığını ve şairlik yeteneğinin pek fazla olmadığını gösterir. Şairin şiirlerinde görülen birtakım teknik aksaklıklarla beraber şiirlerinde belli bir ahengin ve konularda derinliğin olduğunu da söyleyebiliriz.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde yer yer ifade tekrarları görülmektedir. Mesela “ya Rab” redifli üçüncü kasidenin tamamı, gazel kısmında (12. gazel) tekrar edilmiştir. 8. gazel'in hemen hemen tamamı, 89. gazelde bir kez daha tekrar edilmiştir. Bu hataların kendisinden mi yoksa müstensihinden mi kaynaklandığı belli değildir.

Divanında on üç kaside bulunan şairimiz, bunların büyük bir çoğunluğunda yaptığı hatalardan dolayı padişah tarafından affedilmeyi istemektedir. Çoğu divan şairinin yaptığı gibi, bazı isteklerini dile getirmek için Nail Abbas Paşa'nın da şiiri bir araç olarak kullandığını, şiirinin kendisine elçilik ettiğini görüyoruz.

Şairin kendi şiiri hakkındaki yorumlarına baktığımız zaman diğer divan şairlerinde olduğu gibi kendi şairliğini övdüğü kanaatine varıyoruz. Fahriye olarak adlandırılan bu şiirlerde mübalağaya dayalı birçok ifade yer alır. Şairin kendi şiiri hakkındaki yorumlarından bazılarını burada göstermeyi uygun bulduk:

“Āferīn tab-ı hüner-perverine Nā 'il-i zār”¹

“Kelimatın yerine dürr-i güher nazm itsem”²

“mālik oldun çünkü iklīm-i ma'ānī nutfesi”³

“benim ol şā'ir-i mu'ciz-ķalem”⁴

“Nā'il seniñ bu kilik-i meyāmın alāmetin

Bir naħldir ki mīve-i mazmūn-ı ter virür”⁵

“İşde daħl eyleyene şā'ir-i mu'ciz-güyem”⁶

¹ 14. Kaside 37. beyit

² 15. Kaside 27a

³ 4. gazel 5a

⁴ 39. gazel 5a

⁵ 41. gazel 4. beyit

⁶ 3. Muhammes III-3

Kendisinin diğer şairlerden üstün olduğunu belirten şu ifadeler de oldukça dikkat çekicidir:

“Hezār eş ‘āra nisbet müddei’dir hāme-i şūhum
Şarīr-i dil-pesendim sīt-i dūr-ā-dūra benzetmez

Suḥanverler değil kim gerçi ammā her suḥandānı
Cihān inşāf iderse Nā’il-i mehcūra benzetmez”¹

“Şeh-süvārān-ı belāgāt bulunan pek çokdur
Her hüner-ver bu küme-yi kâlemi kullanamaz

Saḥa maḥşûşdur ancak bu ‘ubdiyyet Na’il
Dergeh-i şūḥda her ehl-i suḥan kullanamaz”²

“Nā’il bize bu rütbe tefāhür ‘abes değil
Var nāmımız memālik-i Rūm u ‘Irākda”³

Şiirlerinin tamamını göz önüne aldığımızda, bu durumu kendi şiirinin mükemmelliği olarak yorumlayamayız; zira imla yanlışları ve vezin bozuklukları oldukça fazladır. Yine yüz iki tane gazel yazmış bir şairin kendi şiiri hakkında bu yorumları yapmasını da padişaha kendisini iyi bir şair olarak gösterme telaşı şeklinde yorumlayabiliriz.

¹ 44. gazel 5. beyit

² 45. gazel 3–4. beyit

³ 87. gazel 5. beyit

2. 2. Etkilendiği Şairler

Her sanatçı, eserlerini oluştururken genellikle tanınmış ve usta sanatçılardan etkilenir. Bu sanatçıları kendine örnek almaya çalışır. Şairimiz de şiirlerini oluştururken bazı Divan şairlerinden etkilenmiştir. Etkilendiği şairlerin başında 16. yüzyılın ve Türk edebiyatının en büyük aşk şairi olan Fuzûlî gelir. Nail Abbas Paşa, Fuzûlî'nin meşhur şiirlerinden biri olan “-den gayrı” redifli gazeline benzer tarzda bir şiir söyler. Fuzûlî, bu gazelini yedi beyitten oluşturmuş ve aruzun Fe’ ilatün / Fe’ ilatün / Fe’ ilatün / fe’ilün kalıbıyla söylemiştir. Nail Abbas Paşa da şiirini yedi beyitten oluşturmuş ve aynı aruz ölçüsü ile şiirini söylemiştir:

“Ne görür ehl-i cefâ mende vefâdan gayrı
Ne bulur şem’i yağan kimse ziyâdan gayrı”

(Fuzûlî)

“Eline var mı girer şimdi hevâdan gayrı
Zülfüne kim tokunur bād-ı sabâdan gayrı”¹

(Nail Abbas Paşa)

Nail Abbas Paşa, Fuzûlî'nin “-dır garaz” redifli gazeline de benzer bir şiir yazmıştır. Fuzûlî, bu şiirini yedi beyitten oluşturmuş ve aruzun Fâ’ ilatün / Fâ’ ilatün / Fâ’ ilatün / Fâ’ilün kalıbıyla söylemiştir. Nail Abbas Paşa da gazeline aynı kalıbı kullanmış; fakat gazelini beş beyitten oluşturmuştur:

“Halka Hûblardan vişâl-i rāhat-efzâdır garaz
‘Âşıka ancak taşarrufsuz temâşadır garaz”

(Fuzûlî)

“Cevher-i aşlıyyeden insân-ı kāmildir garaz
‘Arş-ı a’lâ-yı beyândan eşref-i dildir garaz”²

(Nail Abbas Paşa)

¹ 98.gazel

² 56. gazel

Şairlerin kendilerini ve şairliklerini övdükleri şiirlerine “fahriye” denir. Bu türde başarılı örnekler veren Nef’î’dir. Nâil Abbas Paşa da genellikle kendi şairliğini över. Bu yönüyle şairimizin Nef’î’den etkilendiğini söyleyebiliriz. Nail Abbas Paşa, Nef’î’nin:

“Tûtî-i mu‘cize-güyem ne desem lâf degil
Çarh ile söyleşemem ‘âyinesi şâf degil”

matlalı şiirinden etkilenererek kendi şiiri hakkında yorum yaparken “benim ol mu‘ciz kalem”¹ ifadesini kullanır.

Bir şiirinde de “şâ‘ir-i mû‘ciz-güyem”² ifadesi ile kendi şiirini över.

Şairin etkilendiği bir başka divan şairi de Nâbî’dir. Paşa, Nâbî’nin mısra-ı berceste olan ve halk arasında atasözü gibi dolaşan:

“Sitem hep âşinâlardan gelir bîgāneden gelmez”
mısraına yakın tarzda bir gazel yazar:

“Maḳādîre tenāḳus şîve-i merdāneden gelmez
Kederler ehl-i ḡafletden gelür ferzāneden gelmez”⁴

¹ 56. gazel

² 39. gazel 5a

³ Muhammes 3

⁴ 48.gazel 1.beyit

Şairlerin, beğendikleri diğer şairlerin şiirlerine nazire yazmaları onlardan etkilendiklerini ve onları kendilerine örnek aldıklarını gösterir. Şairimiz de Pertev Paşa'nın bir gazelini tahmis etmiştir. Bilindiği gibi Pertev Paşa, Tanzimat döneminde eser vermiş şair ve devlet adamıdır. Yenilikçi şairler yanında divan geleneği içerisinde eserler vermiştir. Aynı zamanda yenilik içeren şiirleri de vardır. Nail Abbas Paşa da bu şairimizin bir gazelini tahmis ederek ondan etkilendiğini göstermiştir:

“Ey gönce-dehen şanma bu tab‘ım feleklenür
Baħr-ı maħabbet içre dilim semeklenür
Bezme gelince ruħları elvān çiçeklenür
Bū reşk-i ħūrī ħüsn-i vedāda meleklenür
Meşrebde n'eyleyim felekāsā dönekenür”¹

Nail Abbas Paşa'nın etkilendiği bir başka divan şairi de Bâkî'dir. Bâkî'nin “baharın özelliğini anlattığı ve Mithat Ali Paşa'yı övdüğü” kasidesindeki şu ifadeye benzer ifadeleri Nail Abbas Paşa'nın şiirinde de görüyoruz:

“Rūħ-baħş olmada Mesīħā-şifat enfās-ı bahār
Açdılar dīdelerin ħāb-ı ğafletten ezhār”

(Bâkî)

“Rūħ-baħş olmadadır nuṭk-ı dem-i İsīvār”²

(Nail Abbas Paşa)

¹ Tahmis gazeli

² 12.Kaside 9a

Nail Abbas Paşa'nın tahmis şeklinde yazdığı:

“Güzeller içre bir nâzik dehânım müstemendimsin
 Hayâliñ dîdeden gitmek muhâldir şeh-levendimsin
 Hırâmân ol şafâ-yı hâtır it serv-i bülendimsin
 Fedâ itmek baña küfrân-ı ni'metdir efendimsin
 Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin”¹

matlalı şiirinde de Şeyh Galip'ten etkilendiğini düşünebiliriz.

2. 3. Dil ve Üslûbu

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerini şekil yönünden incelerken ele alacağımız bir konu da onun kullandığı dil ve üslûbudur.

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde genellikle ikili terkipler kullanır. Terkip yönünden çok uzun terkiplere başvurmaz. Terkipler diğer divan şairlerinde olduğu gibi Farsça terkip şeklindedir. Şairimiz çok az olmakla birlikte Arapça terkipler de kullanmıştır:

“iftihârü'l-enbiyâ”², “zû'l-celâl”³, ismullah⁴, şefiü'l-müznibîn⁵, rahmetenli'l-'alemîn⁶, beyne'l-akrân⁷, kıurretü'l-'ayn⁸ gibi.

¹ 1. Tahmis

² 3. Kaside 1a

³ 3. Kaside 5a

⁴ 5. Kaside 4a

⁵ 5. Kaside 2a

⁶ 5. Kaside 3a

⁷ 7. Kaside 6b

⁸ I. Tarih 5b

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde üçlü terkipler de kullanır. Üçlü terkiplere örnek olarak: ba'is-i āsāyīş-i emn-i medīd¹, vakıf-ı mesele-i şer'-i şerīf², telh-kām-ı hücn-i eflāk-ı āmāl³, indifa'-yı keder-i gaiķ-i a'dā⁴, Kām-yāb-ı vāşıl-ı didār-ı hāķ⁵ gibi örnekler verilebilir.

Paşa, bir gazelinde de dōrtlü terkip meydana getirir:

“Hürmet-i şān-ı cenāb-ı ruh-ı pāk Muştāfā”⁶

Şair, bir şiirinde de Türkçe kelimeleri Farsça terkip şeklinde kullanarak tamlama oluşturur: düğme-i göğüs⁷

Divan şiirinin ilk döneminden sonra zamanla dilinin ağırlaştığını, şiirimizde Arapça, Farsça kelimelerin çoğaldığını gözlemliyoruz. Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize hükmettiği, Türkçe kelimelerin söyleyiş estetiği yakalamak adına geri plana atıldığı ve bunun sonucunda dilin oldukça ağırlaştığı, bazı şairlerimizin şiirlerinin anlaşılmayacak derecede yabancı kelime ve tamlamalarla dolu olduğu bu anlayış 18. yüzyılın sonuna kadar devam eder.

Nail Abbas Paşa'nın dili, 19. yüzyıl divan edebiyatının bir özelliğini de yansıtmaktadır ki, bu özellik dilinin sade olmasıdır. Nail Abbas Paşa'nın şiirinde yabancı kelime ve tamlamalar çok azdır. Şairlerin ağır kelime ve tamlamalar kullanarak şiir söylemeleri kendilerini usta gösterme telaşındandır; fakat bu durum Nail Abbas Paşa'da söz konusu değildir. Paşa'nın şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Şiirlerini anlaşılır ifadelerle yazmıştır. Bazı şiirlerinde dilinin ağır olduğunu da görmekteyiz; ancak genel itibarla şairimiz sade bir dil kullanmıştır, diyebiliyoruz.

¹ 12. Kaside 1b

² 16. Kaside 10b

³ 11. gazel 3a

⁴ 14.Kaside 25a

⁵ 2.Kaside 11 b

⁶ 1. gazel 9b

⁷ 72.gazel 3a

Dilinin sadeliğini gösteren bazı örnekler şunlardır:

“Senden evvelce gelen peygamberân ârzü ider
Ümmetin olmaklığı Hâkdan temenni Muştafâ”¹

“Ömrümüz oldukça şükr itsek Hudāya ‘âciziz
Bir günün ihsânına yüz yıl teşekkürdür hüner”²

“Bilmedik var ise görsün okusun tarîhini
Ol zaman şân-ı hümayûnunu eyler iz ‘ân”³

“Galiba nazmına şöhret vireceksin Nâ ‘il
O mehin râğbetidir kilnine da ‘vāya sebep”⁴

¹ 4.Kaside 5. beyit

² 9.Kaside 14. beyit

³ 15.Kaside 13. beyit

⁴ 15.gazel 9. beyit

Nail Abbas Paşa'nın divanında imla yönünden birtakım hataların olduğunu gözlemledik. Bu hatalar genellikle harflerin hatalı yazılması, terkip hatası ve Arapça Farsça kelimelerin yazım kurallarına aykırılığı şeklinde karşımıza çıkar.

Tamlama hataları boyutunda; fazla ve eksik yazılan kelimeler göze çarpar. Divanının başka bir nüshası olmadığı için bu hataları karşılaştırma yoluna gidemiyoruz. Aynı zamanda bu hataların şairimize mi yoksa müstensihne mi ait olduğunu da bilemiyoruz.

Divanda görülen imla hatalarının bazılarını burada göstermeye çalıştık ve metinde görülen hataları dipnot olarak belirttik. Burada birkaç örnekle imla hususiyetlerine değinmiş olacağız:

Metinde mısra:

“Şikest-i hâṭırım maḥzūn vīrān eyleme ya Rab”¹

şeklindedir; fakat bu mısra vezne uygun olarak;

“Şikest-i hâṭırım maḥzūn [u] vīrān eyleme ya Rab”

şeklinde olmalıdır.

“Zü‘l-celālin vākıf-ı esrāsın bī-iştibāh

Rām ider dīvāneyi zencir-i şevkiñ mücteba”²

şeklinde olan metin,

“Zü ‘l-celālin vākıf-ı esra[rı]sın bī-iştibāh

şeklinde olmalıdır.

¹ 2.Kaside 3b

² 3.Kaside 5a

İmlâ hataları içerisinde harflerin yanlış yazılışı da gözümüze çarpmaktadır. Musammatin üçüncü mısrasında فرياد مه yazılışı görülmektedir ki bu durumda “ye” harfinin altındaki noktalar unutulmuştur.

14. kasidenin üçüncü beytinde واقو şeklinde bir yazılım görülmektedir ki bunun aslının واقف olması gerekir. Bu kelime de “fe” harfinin noktası yazılmamıştır.

20. gazelin ikinci beytinde خملكى şeklinde bir yazılım vardır. Bu kelimenin, خملفى şeklinde olması gerekir. Bu kelime de “gayn” yerine “kef” kullanılmıştır.

İmlâ hususiyetleri içerisinde tamlama “i” sini kelimeye bitişirme hataları da sıkça görülmektedir:

14. kasidenin otuz dördüncü beytinde:

“Koymadın hâk-i mezelletde bu gulâm Abbâsı”

mısrasındaki terkip “ i ”si, metinde:

“Koymadın hâki mezelletde” şeklinde karşımıza çıkıyor.

38. gazelin beşinci beytinde:

serv-i bülendim tamlaması, metinde:

“servi bülendim” şeklinde yazılmıştır.

Arapça “kişi” anlamına gelen “zat” sözcüğü metinde زتنه zatına şeklinde yazılmış, “zal” yerine “ze” harfi kullanılmıştır.

Şairimizin, okunmayan vav (vav-ı madûle) da da imlâ hatası yaptığını görüyoruz:

خاب şeklinde yazılması gereken kelime müseddeste خاب şeklinde yani “vav”sız yazılmıştır.

Okunmayan vav ile ilgili hatalar şiir içerisinde oldukça fazla görülmektedir.

Na‘ranın yazılışı bir yerde نغره şeklinde karşımıza çıkıyor. Bu kelime de “ayn” yerine “ğayn” harfinin kullanıldığını görüyoruz.

Burada imla hususiyetleri içerisinde bazı hataları göstermeye çalıştık metin içerisinde hatalı yazımları dipnot olarak verdik.

Bu incelemeler sonucunda şairimizin, imla hususiyetleri yönünden de birtakım hatalar yaptığını görüyoruz.

Bir sanatçının üslûbu, edebiyat sahnesindeki yerine ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında çok önemlidir. Bir sanatçının eserini incelediğimizde o sanatçının üslûbu hakkında rahatlıkla bilgi sahibi oluruz.

Sanatçının üslûbu ile ilgili fikrimizin oluşmasında eserinde kullandığı kelimeler, ele aldığı konular, konuları ifade ediş şekli gibi unsurlar etkili olmaktadır. Bu bağlamda aşk ve aşkın verdiği ıstırap dendiğinde divan şiirinde aklımıza ilk gelen Fuzûlî'dir. Bu kanaati edinmemizde şiirlerinde sürekli aşkı ele alışı, hep ıstırap içeren kelimeler kullanması ve en önemlisi ise Leyla ile Mecnun mesnevisini yazmış olması etkilidir.

Biz de bu düşünceler doğrultusunda Nail Abbas Paşa'nın üslûbu hakkında yorum yapmaya çalışacağız.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinin bütünü göz önüne aldığımızda onu diğer Divan şairlerinden ayıran bir hususiyet olmadığını görüyoruz. Şiirlerinde aşkı, aşkın verdiği ıstıرابı, bu dünyanın vefasızlığını ele alır, kaderden şikâyet eder. Bu düşüncesini de diğer Divan şairleri gibi dile getirir. Bu yönüyle de onu diğer şairlerden ayıran bir farklılık ve şiirlerinde herhangi bir özgünlük ve orijinallik yoktur.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinin önemli bir özelliği gazellerinin yek-ahenk şeklinde oluşudur. Şair, birinci beyitte ne anlatıyorsa son beyte kadar bu düşüncesini devam ettirir. Bütün beyitlerde aynı konuyu işler.

Onun şiirlerinde dikkat çeken bir özellik de şudur: "gazelin konuları içerisinde yer alan içki ve içki ile ilgili ifadeler" şiirlerinde fazla yer almaz. Bu nedenle şairimiz "âşıkane gazel tarzında eser vermiştir" diyebiliriz.

Divanını oluştururken divan şiirinin kurallarına uymuş şiirlerini bu kurallar çerçevesinde ortaya koymuştur. Sadece kasidelerini oluştururken beyit sayısında sıkıntı çekmiştir. Kasidelerin 33 ila 99 beyit arasında olması gerekirken onun kasidelerinin büyük bir çoğunluğu 33 beytin altındadır.

Paşa, divanını tertip ederken belirli kurallara göre tertip etmiş; fakat bazı şiirlerin yerlerini değiştirerek bu yönüyle de divan şiirinin kuralları dışına çıkmıştır.

Onun üslubu ile ilgili olarak şunu da söyleyebiliriz ki kasidelerinin büyük bir çoğunluğunda arzu ve isteklerini dile getirmiştir. Böylelikle kasideler arz-ı hal şekline dönüşmüştür. Bu durum diğer şairlerimizde de vardır; fakat şairimizde daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak şairimizin klasik bir divan şairi olduğunu, divan şiiri geleneğine uygun eser verdiğini ve şiirlerinde özgünlük olmadığını söyleyebiliriz.

2. 4. Kullandığı Nazım Şekilleri

Divan edebiyatında şairlerinin gazele büyük bir önem verdiğini biliyoruz. Nail Abbas Paşa da divanında en fazla gazel nazım şeklini tercih etmiştir. Nail Abbas Paşa'nın divanında en önemli sırayı gazeller oluşturur.

Divanındaki yüz iki gazelin seksen biri beş beyitten; ikisi altı beyitten; on ikisi yedi beyitten; yedisi dokuz beyitten oluşmaktadır.

Nail Abbas Paşa'nın kasidelerinde ise şu noktalar dikkat çekmektedir:

Yazmış olduğu kasidelerin en uzununu elli; en kısası on bir beyitten oluşur.

Divanındaki on iki kasidenin biri on bir beyit; ikisi on yedi beyit; biri yirmi bir beyit; ikisi yirmi dokuz beyit; biri yirmi altı beyit; biri otuz bir beyit; biri otuz yedi beyit; biri de elli beyittir. Sultan Mahmut'a yazmış olduğu kaside musammat şeklindedir. Abdülmecit Han'a sunduğu bir kasidesi müseddes-i mütekerrir şeklindedir. Darendeli Mehmet İzzet Paşa'nın sadrazam olması dolayısıyla yirmi bir beyitlik bir tebrik şiiri yazmıştır.

Kasidelerin altısı Sultan Abdülmecit'e; beşi Sultan Mahmut'a; biri de Valide Sultan'a yazılmıştır.

Nail Abbas Paşa'nın kasidelerini şekil olarak incelediğimizde kendisinden önce eser veren Divan şairlerinden ayrılan bir yönünün olmadığını görmekteyiz. Şairimizin yazmış olduğu on üç kasidenin hiçbirinde nesib bölümü yer almamaktadır. Kasidelerinde girizgâh kısmı da pek fazla görülmemektedir. Şair, doğrudan konuya girerek övdüğü kişileri cömertliğiyle, adaletiyle ele alır. Övdüğü kişileri İran'ın mitolojik kahramanları ile karşılaştırır.

Nail Abbas Paşa'nın divanında gazel ve kasidenin yanında bir münacat, beş naat, dört tarih, bir müseddes, üç muhammes, iki tahmis, on bir kıt'a, bir lügaz ve divanın tertibine dair bir tarih yer almaktadır.

2. 5. Vezin ve Kafiye Kullanımı

Nail Abbas Paşa, divanında toplam altı farklı aruz ölçüsünü kullanmıştır. Bu vezinler içerisinde ilk sırayı remel bahrinin Fe' ilâtün / fe' ilâtün /fe' ilâtün / fe' i lün kalıbı almaktadır. Toplam elli şiir bu vezinle oluşturulmuştur. Otuz dört şiirin yazıldığı Fâ' ilâ tün / fâ' ilâtün / fâ ' ilâtün / fâ' ilün kalıbı ikinci sırayı almaktadır. Otuz üç şiir hezec bahrinin Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün kalıbıyla, altı şiir muzari bahrinin Mef' ülü / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ'ilün kalıbıyla, dört şiir, hezec bahrinin Mef' ülü / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe' ilün kalıbıyla yazılmıştır. Bir şiir (lügaz) de Fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün kalıbıyla yazılmıştır.

Görüldüğü gibi divan edebiyatında en fazla tercih edilen ölçüler şair tarafından da kullanılmıştır. Bu ölçüler, Türkçe'ye en iyi uygulanan kalıplardır. Şairimiz aruz ölçüsünün diğer kalıplarıyla hiç şiir söylememiştir.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde aruz ölçüsüne tam anlamıyla hâkim olamadığını görmekteyiz. Şiirlerinde aruz hatası olarak adlandırdığımız imale, zihaf ve “med” e sıklıkla rastlıyoruz. Burada birtakım örneklerle bu hataları tespit etmeye çalıştık, metin içerisindeki hataları dipnotta belirttik:

“Çıkıdı nedâmeten derûndan bir âh-ı ‘âlem-süz
Zann itdim oldu mülk-i felek ser-be-ser süzân¹

Bu şiirde görüldüğü gibi iki mısra da vezin bozukluğu söz konusudur. Her iki mısra da herhangi bir kalıba uygunluk göstermiyor.

¹ 1. Kaside 3.beyit

“Emr idüp söyle didi anlara sirkat ma‘lüm
Pek açık oldu bu ğaddârlıkları vâkıf-ı ‘âlem”¹

Yukarıdaki beyitte kalıp, Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün şeklindedir.
Birinci mısradaki vezin uymuştur; fakat ikinci mısradaki vezin bozulmuştur.

“‘Âlemde mâder-zâddır cānā saḥā saña
Ḥaṭā değil midir ki dense bî-‘aṭā saña”

“Pervâne oldum şevk ile şem ‘-i cemâliñe
İtsem fedâ bu cānımı her dem revâ saña”²

Bu örnekte de hiçbir kalıbın şiire oturmadığı görülmektedir.

Şairimizin, on şiirinde de beyitlerin büyük bir kısmında vezin bozukluğu göze çarpar.

Aruz ölçüsünü kullanışında tespit edebildiğimiz bu istatistikî ve teknik bilgilerin ışığında şairimizin aruz ölçüsünü uygulamada pek başarılı olduğunu söyleyemiyoruz.

¹ 17. Kaside 20b

² 6.gazel

Divan şairleri, söyleyişe ve ahenge büyük önem vermiş, kelimeleri bir nakkaş titizliği içerisinde mısralara yerleştirmiştir. Divan şiiri okunduğu zaman kelimelerin ahengi kulakta güzel bir akis uyandırır. Bu noktadan hareketle Divan şairlerinin her noktadan mükemmelliği yakalamayı esas tuttuklarını söyleyebiliriz. Divan şiirinde bir savaş sahnesini, şiirde kullanılan kelimelerden hareketle görmemiz mümkündür. Aynı zamanda savaş meydanındaki kılıç, kalkan sesleri ve okların vınlamasını da rahatlıkla duyabiliriz.

Divan şairleri, bu ses güzelliğini yakalamak için kafiyeyle oldukça büyük önem vermiştir. Divan şiirinde kafiye için olmasa gerek esas alınır. Kafiye olarak mukayyed kafiye tercih edilir. Şairimiz de şiirlerinde mukayyed kafiyeyle tercih etmiş, şiirlerinde çoğunlukla zengin ve tam kafiye kullanmıştır.

Zengin kafiye olarak en fazla kullandığı ses tekrarı “ân” sesidir; “âm, âna, âne, âr” sesleri de şiirde kullanılan diğer zengin kafiye türleridir.

Tam kafiye olarak “â” sesine oldukça fazla yer veren şair, “ül, et, er, il, ek” seslerini de tam kafiye olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Nail Abbas Paşa bir şiirinde (muhammes) kafiye sıkıntısı çeker ve yarım kafiyeyle başvurur:

“Bî-kes oldum kalmadı hiç münis ü mahrem baña
Mücib-ı ihlâk olur encâm-ı derd ü gam baña
‘Afv-ı ihsân-ı hümâyundur hemân merhem baña
Kimseden imdâd gelmez hâşır-ı nâ-şâdîma
Ey şahensâh-ı cihân rahm eyle bu feryâdîma”¹

metinde de görüldüğü gibi şair, “bana” kelimesini redif olarak almış; -em sesiyle de tam kafiye oluşturmuştur; ancak “mahrem, merhem” kelimelerinde iki ses benzerliği görülürken, “gam” kelimesinde ses benzerliği bir sese düşmüş böylelikle tam kafiye yarım kafiye olmuştur.

¹ Muhammes iii

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde redife de oldukça fazla yer vermiştir. Rediflerini hâl ekleri, şahıs ve soru ekleri ile oluşturmuştur:

“dır yâ resulullah, ya bağlıdır, -a benzetmez, -den gelmez, -den gayrı, -mesin mi yâ, mi var hâlâ ”gibi

Şair, bazen de kelimeyi tekrar ederek redif oluşturma yoluna gitmiştir:

“olur, abes abes, görünür, gîsû, olamaz, bûlbûl, sana, ancak ” gibi

Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde birtakım kafiye hataları da göze çarpmaktadır:

“ ‘Ârızında kalmamış ol mehveşiñ zîb ü bahâ

Cebhesi çîn-âver olmuşdur mişâl-i bûriyâ

Târ u mâr olmuş bugün başdan çıkarmış kâküli

Zümre-i ‘uşşâka gâdr itmiş yine bād-ı şabâ

Örselendirmek metâ’ıñ kadrini nokşân ider

Dest-i ħ’âhiş urmasun ruhsârıña her nâ-sezâ

İ’tibârı dilberiñ yeksân gerek ‘uşşâkına

‘Aşk bāzārında birdir kıymet-i ‘ālî vü gedâ

Mâlik olduñ çünkü iklîm-i ma’ânî nutfesi

Şi’re âğâz eylemek elzemdir ey Nâ’il saña ¹

Metinde de görüldüğü gibi kafiye, “-â” tam kafiye şeklindeyken (sezâ, burîyâ, sabâ, sezâ) “sen” kelimesine “-a” yönelme hâl eki gelmiş kelime “saña” şekline dönüşmüş ve kafiye bozulmuştur

¹ 4.gazel

Bir gazelinde kafiye “sâni, kâni, mâni” şeklinde devam ederken “tûtî” ifadesiyle bozulmuştur.

Şairin bir gazelinde de “hañcer, saf-der, mükerrer” şeklinde oluşturduğu kafiye “nûmayîş” ifadesiyle eksikliğe uğramış ve bozulmuştur.

Bir gazelinde de “it, kibrit, yit, berkit” şeklinde devam eden gazel “hışt” sözcüğüyle kafiye yönünden bozulmuştur.

Bu tespitler ışığında şairimizin kafiye kullanımında da pek başarılı olduğunu söyleyemiyoruz.

3. Eseri

Nail Abbas Paşa'nın incelediğimiz divanı dışında başka bir eseri yoktur. Divanını da Sultan Abdülmecit'in isteğiyle oluşturmuştur. Bu durumu divanını Abdülmecit Han'a sunduğu bir kasidede şöyle dile getirmektedir:

“Zihname gelmezdi evvel cem‘-i eş ‘âr eylemek

Herbiri bir kûşede oldı ziyân u bî-nişân

Soñradan şevk-i hümâyûn-ı cihân-ârâ ile

Hâfıza intâk olan ecnâsı kayd itdim hemân

Şimdi küstâhâne der-destim olan evrâkıımı

Sâye-i şâhânede dîvân idüp kıldım beyân”¹

Kendisinden bahseden kaynaklar da şiirleriyle pek meşhur olmadığını belirtmektedir:

“Şi‘r ile şöhret-pāyesi yokdur”²

¹ 7. Kaside 12-13-14. beyit

² Fatin Tezkiresi: 386.syf.

Nail Abbas Paşa'nın elimizde bulunan divanının tek nüshası vardır. Başka bir nüshası olmadığı için divanını karşılaştırma yoluna gidemiyoruz. Bu tek nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Müzesi T.5588 numarada kayıtlıdır.

Bu nüshada; 1 münacat, 5 na't, 12 kaside, 4 tarih, 102 gazel, 1 müseddes, 2 tahmis, 11 kıt'a, 1 lügaz ve divanın tertibine dair 1 tarih yazılıdır.

Baş :

بوشب که خوابده ایکن بو دیده و جان
بی راحت ایلدی بنی اندیشه عصیان

Son :

... بردوش قطع زبانه بویله تاریخ نائلاً
حشره دك دیوانچه مزبیر یادگار اولسون همان

Md. ta: 42 yk, 251 x 182— 200 x 137 ölç, nesih gibi yz, 17 st abadî taklidi kt, nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, yaldız cl, yeşil renkte meşin, şemseli, zencirekli, miklepli ct.

Başta kütüphanenin resmî mührü basılıdır.

II. DİVANIN TAHLİLİ

Nail Abbas Paşa'nın divanını, ele aldığı konular yönünden ve konuları ele alış biçimi yönünden inceledik. Şairimizin, muhteva hususiyetleri içerisinde sırasıyla; Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve son olarak, Tabiat başlıkları altında hangi konuları ele aldığını incelemeye çalıştık. Bu şekilde Nail Abbas Paşa'nın divanını çok az olmakla birlikte tahlil ettik.

Her eser yazıldığı dönemin toplum yapısını, insanların yaşayış biçimini, kültürünü ve düşünce dünyasını yansıtır, o dönemin düşünce yapısından izler taşır. Bu bağlamda edebî eserler milletlerin yaşam biçimini gelecek kuşaklara aktaran bir araç olarak düşünülebilir. Bu nedenle edebî eserler kültür taşıyıcılığı yönünden de büyük bir önem arz ederler.

Divan edebiyatında da bu anlayış belirgin bir biçimde karşımıza çıkar. Divan şairleri, yaşadıkları dönemin özelliklerini ve günlük hayatı da eserlerine konu edinirler ve bunu eserleri aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarırlar. Bu doğrultuda Lale Devri denilince Nedîm'in akla gelmesi yeterli bir örnek olacaktır.

Nail Abbas Paşa'nın divanı da büyük bir düşünce dünyasına sahip olan ve altı yüzyıl boyunca gelişip ilerleyen Divan edebiyatının son döneminde meydana getirilmiştir.

1. Din ve Tasavvuf

Milletleri meydana getiren unsurlardan biri de “din”dir. İnsanlar, sanat etkinliklerinde bağlı oldukları dinin özelliklerini yansıtır. Türk edebiyatında Divan şiirinin, yeni kabul edilen İslam dinini Türklere edebiyat yoluyla tanıtmayı amaç edindiği bilinmektedir. Bu nedenle Divan edebiyatının dinî konulardan ve dinî kaynaklardan beslenmesi doğaldır. Beslendiği kaynaklar içerisinde Kur'an, Hadis, Tefsir, Fıkıh, Peygamber ve evliya hikâyeleri gibi dinî kaynaklı eserler yer almaktadır. Bu kaynaklar da Divan edebiyatının amacını ortaya koyması bakımından oldukça büyük bir önemi gözler önüne serer.

Nail Abbas Paşa'nın divanında görülen dinî unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. 1. Allah

Nail Abbas Paşa, divanına klasik divan tertibine bağlı olarak münacat mahiyetinde bir kasideyle başlar. Gazeller kısmında da ilk gazelini Rabb'ine ayıran şair, bu gazelinde Allah'ı yalvarır. Bu gazelinde ilk beyitten son beyite kadar Rabb'ine dua ve niyazda bulunur. Paşa, bu şiirinde Allah'ın insanı bir nutfeden yarattığını söyler. Şair, "kendimi bildim bileli sana kullul etmeye çalışıyorum" diyerek bir noktada "elest meclisi"ni belirtmiş olur:

"Yok iken 'âlemde ism ü cismim ey Bârî Ĥudâ
Halk idüp bir nutfeden virdüñ baña 'aql u zekâ" ¹

"Kendümi bildüm o günden kulluğa sa'y eyledim
Olmadı tahfif ü taklîd 'ömrümi itdim hebâ" ²

Şairimizin, divanında ayrıca "yâ Rabb" redifli bir gazel de söyler. ³

Divanda, Allah'ın güzel isimleri (Esmâü'l-Hüsna) ve sıfatları da sıkça geçmektedir.

Allah'ın şiirlerde geçen isim ve sıfatları arasında: Allah, Hazret-i Bârî, Rabb, Kadîyü'l- Hacat, Bârî Hakk, Hudâ, Cenab-ı bî -mekân, Perverdigâr, Hayy u Kadîr, Hak Tealâ, Sübhân, Mevlâ, Cenâb-ı Hayy u Bîçûn, Hallak, Allâhu Tealâ, Hâlık, Hazret-i Rabbü'l-Mecîd, Hayy u Allâm, Penâh, Rezzâk, Kerîm, Kadîr-i Kayyum, Kakhâr, Hayy u Cebbâr, Hakîm-i Kakhâr, Sâî gibi isim ve sıfatları yer alır.

Şiirde zikredilen Allah anlayışı, İslam dininin Allah anlayışıyla örtüşmektedir. O, birdir, Bâkî'dir, yüksek, yüce ve affedicidir. Kullarına karşı şefkatli ve merhametlidir, mekânsızdır, en iyi sanatkârdır, yaratıcıdır, dilekleri yerine getiren bir Rabdir. Rızık vericidir. Kahredicidir.

¹ 1. gazel 1. beyit

² 1. gazel 3. beyit

³ 12. gazel

Nail Abbas Paşa'nın, bir hadise istinaden padişahı “zıll-ı zalil”¹ ve “Hudanin zıllı”² olarak adlandırdığını da görüyoruz. Hz. Muhammet’e ait olduğu düşünülen ve “Sultanlar yeryüzünde Allah’ın gölgeleridir, her mazlum onlara sığınır” sözünden hareketle Abdülmecit’i övdüğü şiirinde bu ifadeye yer verir.

1. 2. Ayet ve Hadisler

Daha önce de belirttiğimiz gibi Divan edebiyatının en önemli kaynağı Kur’an-ı Kerim’dir. Ayrıca Peygamber Efendimiz’in hadisleri de vazgeçilmez bir kaynaktır. Nail Abbas Paşa da Divan şiiri geleneğine uymuş ve eserinde ayetlere ve hadislere yer vermiştir. Bu ayet ve hadisler daha çok kasidelerde yer almaktadır. Ayet ve hadisler, şiirlerde iktibas yoluyla kullanılmıştır.

Divanda görülen ayet ve hadislerin bazıları şunlardır:

1. 2. 1. Ayetler

Nail Abbas Paşa, bir şiirinde Tur Dağı’ndaki tecelli olayına telmihte bulunur. Bilindiği gibi Hz. Musa, Allah’tan kendisine cemalini göstermesini ister. Allahü Teala, “*len terani*” (Beni dünyada katiyen göremezsin) (A’raf- 143.ayet) der ve Hz. Musa’ya kendisinden daha güçlü olan dağa tecelli edeceğini söyler. Eğer o dağ kendisinin cemalinin büyüklüğüne dayanabiliyorsa o zaman Hz. Musa’ya görüneceğini söyler. Allahü Teala, dağa tecelli eder. Dağ paramparça olur. Bu olaydan dolayı Hz. Musa baygın düşer. Uyandığı zaman, Allah’tan af diler.

Bu olayı şairimiz şu şekilde ele alır:

“*Hîṭāb-ı len-terāni perde-i çeşm-i Kelīm oldı*

Temāşāgāhıñ ol şeb kim cināndır yâ Resūlu’llāh”³

¹ 18. Kaside

² 8. kaside 3a

³ 7. Kaside 6.beyit

Peygamber Efendimiz ile ilgili olarak “*ve mā ersalnake illa rahmetenli’l ‘ālemīn*” (Ey Muhammed) seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik) (Enbiya–107.ayet) ayetini, şiirde iktibas yoluyla şöyle kullanır:

“Şefiü’l-müznibini rahmetenli’l-‘ālemīn sensin
Elim tüt gözlerimden hūn-revāndır yā Resūlu’llāh”¹

Nail Abbas Paşa’nın iktibas yoluyla şiirinde kullandığı bir başka ayet de “*la taknatü min rahmetillah*” (Allah’tan ümidinizi kesmeyin) (Zümer- 53.ayet) ayetidir. Şair, bu ayeti divanının muhtelif yerlerinde iki defa kullanmıştır. Bu ayetleri şiirinde kullanmasıyla yaptığı hatalarından dolayı pişman olduğu sonucunu çıkarmamız mümkündür:

“Seyyi’âtımdan ‘ibāretdir yedimde defterim
Eldeki sermāyemiz *lā taknatū* nuṭṭı hemān”²

“Yok elimde bir ‘amel-i tesliyet ‘işyān olur
Āyet-i *lā-taknatū* oldu teselli reh-nümā”³

Şairimiz, “*inna fetehnā leke fethen mübīnā*” (Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.) (Fetih- 1. ayet) ayetini de bir şiirinde iktibas etmiştir. Şehzade Mehmed Murad’ın doğumuna yazdığı tarih şiirinde bu ayeti ele alan şair, padişahın savaşlarda başarılı olması için, Allah’a dua etmiştir:

“Kudümin mazhar-ı “*innā fetehnā*” eyleyüp dā’im
Şeh-i devrāna Mevlā aḳ bıyıklı göstere anı”⁴

¹ 7. Kaside 7.beyit

² 4. Kaside 10. beyit

³ 1. gazel 4. beyit

⁴ 2. tarih 9.beyit

Şairin ele aldığı bir başka ayette “*nahnü kasemna*” ((onların geçimliklerini aralarında) biz paylaştırdık.) ayetidir. (Zuhruf-32. ayet)

“Bize “*naḥnü kasemnā*” da olan taḫsīm-i ḥasretidir ” ¹
ifadesiyle şair, şansının yaver gitmemesini kaderine bağlar. Şiirde kadere tam bir teslimiyet söz konusudur.

1. 2. 2. Hadisler

Şair, Peygamber Efendimizin “*el kana‘atü kenzün lā yūfna*” (kanaat tükenmez bir hazinedir) sözünü bir kasidesinde şöyle kullanır:

“Yevm-i lā-yüfnā ḥiṭābında şeh-i kân-ı kerem
Rû-siyâh Nâ’il gedâyı itme luṭfuñdan cüdā” ²

İslam inancına göre kâinatın yaratılış sebebi Hz. Muhammed’dir. Bu düşünceyi dile getirmelerinde hadis-i kudsi olarak bilinen “*levlâke levlâke ve mâ halaktü’l- eflâke*” (Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım) hadisi büyük bir öneme sahiptir. Hacı Bektaş-ı Veli de “Makalat” adlı eserinde bu konu üzerinde durur. Hz. Adem ile Allah arasında geçen konuşmayı verir. ³ Nail Abbas Paşa da şiirinde bu konuya değinir:

“Seniñ vaşşâfiñ Allahdır olur medḥiñde dil ‘âciz
Buyurdı şanıña *levlâke levlāk* müctebâsın sen” ⁴

Hadis-i kudsi olarak bilinen “*küntü kenz*” (ben gizli bir hazineydim bilinmek tanınmak istedim) sözünü de şairimiz divanında iki defa kullanır:

¹ 1.Muhammes VI-1

² 3. Kaside 15. beyit

³ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz, Coşan, Esat, Hacı Bektaş-ı Veli, Makalat, Ankara

⁴ 5.Kaside 6.beyit

“Yā Muḥammed Muṣṭafā peygamber-i aḥir zamān
Ḥaznedār-ı “*küntü kenz*” olduñ saña yokdır nihân”¹

“Küntü kenz”in sırrına vâkıf iseñ meydāna gel
İşde ben girdim o “*mutū*” remziniñ dīvânına²

Şair, bu şiirinde ayrıca Hz. Muhammed’e ait olduğu kabul edilen “*mutü kable ente mutü*” (ölmeden önce ölünüz) hadisine de yer vermiştir.

Ayet ve hadisler içerisinde vereceğimiz son örnek de Hz. Ali’nin sözüne yapılan iktibastır. Hz. Ali’nin “*men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu*” (Nefsini tanıyan rabbini de tanır.) sözünü şairimiz şu şekilde ele almıştır:

“Men ‘aref” da‘vāsını itdim didiler lâ-tuḥaf
Anıñ içün vâkıf oldum şimdi sırrın ḥāline”³

1. 3. Peygamberler

Divan şairlerinin üzerinde durduğu konulardan biri de peygamber kıssalarıdır. Şairler, yeri geldikçe peygamberle ilgili kıssaları şiirlerinde anımsatmaktadırlar. Divan şiirinde en çok bahsi geçen peygamberler Hz. Muhammed, Musa, İsa, Süleyman, Halil (İbrahim), Davut, Yusuf gibi peygamberlerdir. Nail Abbas Paşa da divanında peygamberlerle ilgili telmihlere yer vermiştir.

¹ 4. Kaside 1. beyit

² 81.gazel 2. beyit

³ 81.gazel 3. beyit

1. 3. 1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed'in övgüsü Divan şiirinde oldukça önemli yer tutar. Hz. Muhammed'i öven şiirlere naat adı verilir. Şairler, divanlarını oluştururken naatlara da yer verirler. Şairimiz de Hz. Muhammed ile ilgili yazmış olduğu beş naatında onun özelliklerini ve değerini bizlere anlatmaya çalışır.

Divanının belirli yerlerinde “şefî‘-i yevm-i hesap¹, kân-ı şefaât², şefî‘ü‘l-müznibîn³, menba‘-ı cüd-ı ‘atâ⁴, kân-ı kerem”⁵ ifadeleriyle Hz. Muhammed'in kıyamet günü ümmeti için şefaât dileyceğini anımsatan şair, Hz. Muhammed'e, kendisine de şefaât etmesi için sürekli yalvarmaktadır.

Hz. Muhammed'in mucizelerinden “ayın ikiye bölünmesi” olayı da divanda görülen bir başka telmih örneğidir. Ebu Cehil'in kışkırtmasıyla Kureyş halkı Hz. Muhammed'den bir mucize göstermesini isterler. Hz. Muhammed, aya parmağıyla işaret edince ay ikiye bölünür. Ay, yere inerek Hz. Muhammed'in peygamberliğine şهادet eder. Tekrar eski haline dönerek göğe yükselip doğduğu yerdenatar. Bu olayı şairimiz şu şekilde dile getirir:

“Dü-nime oldu mah şakķın olup”⁶

Hz. Muhammed'in, son peygamber olduğunu ve diğer peygamberlerden üstün olduğunu da şairimiz şu ifadelerle dile getirir:

“Ey resûl-i Hazret-i Hakķ-ı iftiħarü ‘l-enbiya”⁷

“Ey risâlet hâteminde nûr-ı ‘ayn-ı etķiyâ”⁸

¹ 1. Kaside 12b

² 4. Kaside 6b

³ 6.Kaside 2a

⁴ 3.Kaside 2b

⁵ 6.Kaside 4a

⁶ 5.Kaside 6a

⁷ 4. Kaside 1a

⁸ 5. Kaside1b

Hız. Muhammed, İslam dininin peygamberidir ve aynı zamanda son peygamberdir. İslam dinine göre kâinatın yaratılış sebebi Hz. Muhammed'dir. Hadis-i kudsi olarak bilinen ve "sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım" hadisinin bulunduğu "levlâke levlâke ve mâ halaktü'l- eflâke" ifadesini de şairimiz, bir şiirinde şu şekilde dile getirerek Hz. Muhammed'i kâinatın yaratılış sebebi olarak gösterir:

"Olmasan olmazdı ma'hlûk 'âlemîn-i ins ü can"¹

Hız. Muhammed'in Mirac hadisesinde göğe yükselmesinden sonra Allah'a iki yay boyu yaklaşması olayına Kâbe kavseyn denilmektedir. Şair, bu olayı da şu ifadeyle anımsatır:

"Kâbe kavseyn cāy-ı 'ulyā-yı şerîfîndir seni"²

Hız. Muhammed'le ilgili telmihler içerisinde dört halifeyi, onun eşlerini ve iki torunu (Hasan ile Hüseyin) ile ilgili ifadeleri de ele alabiliriz ki halifelerin edebiyatımızda almış olduğu isim "çihâr- yâr-ı güzîn" dir.

Dört halifeden birincisi ve Hz. Muhammed'e ilk inananlardan biri olduğu için Sıddık lakabıyla anılan Hz. Ebubekir ile ilgili olarak şairimiz:

"Evvelâ Şıddîk-i ekber şadıku'l-vadü'd-defâ"³

ifadesini kullanır.

Ebubekir'den sonra halife olan Hz. Ömer ile ilgili olarak:

"Saniyâ Fârûk-ı a'zam nûr-ı 'ayn-ı Muştâfâ"⁴

ifadesiyle Hz. Ömer'in, Mustafa 'nın gözünün nuru olduğunu belirtir. Onun büyük bir değere sahip olduğunu anlatır.

¹ 5. Kaside 4b

² 6. Kaside 11a

³ 5. Kaside 12.beyit

⁴ 5. Kaside 13. beyit

Nail Abbas Paşa, halifelerin üçüncüsü ve Kur'an okurken şehit edilen Hz. Osman'ın özelliklerini de bizlere şu şekilde anlatır:

“Sālisā ‘Osmān-ı zī‘n-nūreyn çeşm-i müctebā
Hüsnünüñ āyātını tefsirde kılam hün-feşān”¹

Hz. Muhammed'in amcası oğlu ve damadı olan dördüncü halife Hz. Ali'nin özellikleri de şu ifadelerle belirtilir:

“Rābi'a damad-ı peygamber ‘Aliyye ‘l-Murtażā
‘Aşkına her rüz u şeb çeşmimden eyler hün-revān”²

Aliyye‘l-Murtezā, Hz. Ali'nin lakabıdır. Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma ile evlendiği ve İslamiyeti ilk kabul edenlerden olduğu için bu lakabı (seçilmiş, beğenilmiş) almıştır. Bilindiği üzere Hz Ali şehit edilmiş bir halifedir. Nail Abbas Paşa, Hz. Ali'nin şehit edilmesine çok üzülmüş ve bu olaydan dolayı her gün ağladığını belirtmiştir.

Hz. Muhammed'in kızı Fatıma (lâkabı Zehra) ve iki torunu Hasan ile Hüseyin de Nail Abbas Paşa'nın şiirinde yer alır. Hasan ile Hüseyin'in şehit edilmesine üzülen şairimiz, onların ölümünden dolayı duyduğu acıyı dile getirir (vücudunu parça parça etmektedir.) Bu ifadeleri şu beyitte dile getirir:

“Fāṭıma Zehra Ḥasanla hem Ḥüseynin şevkine
Çāk çāk olsun vücūdum māteme olsun nişān”³

¹ 5.Kaside 14. beyit

² 5.Kaside 15. beyit

³ 5.Kaside 16. beyit

Nail Abbas Paşa, Hz. Muhammed ile ilgili olarak Hasan ile Hüseyin'in şehit edildiği “Kerbela Olayı”na ve Yezid’e de divanında yer verir. Kerbela’da Hüseyin’in şehit edilmesini ve bu olaydan duyduğu üzüntüyü şu beytinden çıkarmak mümkündür. O da Fuzûlî ve diğer şairlerimiz gibi Kerbela Olayı’nın üzerinde durmuştur:

“La‘net-ender-la‘net olsun ol Yezîde âline
Mü ’min-i şâdıķ odur kim Kerbelāya ağlayan”¹

Nail Abbas Paşa, oldukça güzel bir ifade ile dört halifenin de birbirinden değerli olduğunu hiçbirinin diğerinden ayırlamayacağını şöylece belirtir:

“Çār-yār-ı bā- şafâdır rûkn-i dîne çār-sütûn
Birbirinden fark iden olsun Yezid ü bî-amân”²

1. 3. 2. Hz. Nuh

Şair, Hz. Adem’den sonra insanlığın yeniden doğmasına sebep olan ve insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen, dokuz yüz elli yıl yaşadığı tahmin edilen Hz. Nuh’un büyük Tufan’ına telmihte bulunur:

“İrişdi sît-i âhım tāk-ı eyvân-ı felek içre
Bu eşk-i çeşmimi mânend-i Tûfân eyleme yâ Rab”³

Allah’a yakardığı bu şiirinde çok zahmet çektiğini vurgulamak açısından gözyaşını Nuh Tufanı’na benzetmiştir.

¹ 5.Kaside 17. beyit

² 5.Kaside 18. beyit

³ 2.Kaside 5. beyit

1. 3. 3. Hz. İbrahim

Edebiyatımızda, Allah'ın dostu olarak anılan, Halilullah lakabıyla tanınan Hz. İbrahim'in, Nemrut tarafından ateşe atılması olayı şairler tarafından sürekli işlenmiştir. Şairimiz de bir şiirinde Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayına telmihte bulunur. Bilindiği gibi Hz. İbrahim ateşe atıldığında, o ateş Allah'ın emriyle serin ve esenlik olmuş ve gül bahçesine dönmüştür. Nail Abbas Paşa, bize bu olayı hatırlatır ve Allah'tan, kendisini de böyle bir mevkiye ulaştırmasını diler:

“Yerim bāğ-ı gülîstān eyle lutfuñla Ĥalîl-āsā”¹

1. 3. 4. Hz. Yusuf

Hz. Yakup'un on iki oğlundan biri olan ve güzelliğiyle herkesi hayran eden Hz. Yusuf'un, divan şiirinde Züleyha ile birlikte anıldığını biliyoruz. Hz. Yusuf ile ilgili olarak Kur'an'da da “Yusuf Suresi” vardır. Hayatı “ahsenü'l-kasas” (kıssaların en güzeli) olarak adlandırılan bu peygamberimizle ilgili divanda şu ifadeyi görmekteyiz:

“Yüsufî Ken‘āndan şevk-i Züleyhâdır çeken”²

1. 3. 5. Hz. Musa

Nail Abbas Paşa'nın divanında Kur'an'da adından bahsedilen ve büyük peygamberlerden biri olan Hz. Musa da yerini alır. Hz. Musa ile ilgili olarak şu ifadeler görülür:

“Nefĥa-i şadr-ı zühûr eyleyecek demlere dek

Ola ikbâl ile Fir‘avn-ı zamân Mûsâsı”³

bu beyitte Musa'nın Firavun'un yanında büyüdüğü anımsatılır.

¹ 2. Kaside 2a

² 77. gazel 3.beyit

³ 15. Kaside 22. beyit

Şair, Hz. Musa'nın mucizeleri arasında "elini koynuna koyup, tekrar çıkardığında beyaz olması" olarak bilinen "yed-i beyza" mucizesine de padişahı övdüğü şu şiirinde telmihte bulunur:

"Dem-i hayretde ehl-i 'âcize lutfuñ dest-gîr eyler
O kim itdi cilâ-yı nûrî zuhûr dest-i Musâ da"¹

1. 3. 6. Hz. Harun

Divan şiirinde Hz. Harun ile ilgili olarak ve onunla beraber Karun'un anıldığını bilmekteyiz. Karun, Hz. Musa'nın akrabasıdır. Hz. Musa'nın yardımıyla toprağı altın yapma sanatı olan kimyayı öğrenmiş ve böylelikle çok zengin olmuştur. Daha sonra ise Hz. Musa'nın istediğı binde bir zekâtı vermediğinden sanatıyla yere batırılmıştır. Şairimiz, bu olayı "dahme-i Karûn" ifadesiyle bize hatırlatmaktadır. Dahme; mezar, kabir anlamına gelir:

"Çokdan beri ol dahme-i Karûn ile övünür"²

1. 3. 7. Hz. İsa

Divan şairlerinin, Allah'ın izniyle "can bağışlayıcı" özelliğı olan bu peygamberimize büyük önem verdiği görülmektedir. Sevgililerini genellikle Mesih-İsa'ya benzetirler. Şairimiz de İsa'ya ve mucizelerine divanında yer verir. Ayrıca onun Hz. İsa'yı hep Mesih ifadesi ile anması onun sadece "can bağışlayıcılık" yönünü ele aldığını gösterir:

"Şâh-ı Mesîh-enfâsı"³

tamlamasıyla övdüğü padişah Abdülmecit'in halkına yaptığı ikramları anlatan şair, padişahı bu yönüyle İsa'ya benzetir.

¹ 88. gazel 3. beyit

² 29. gazel 3. beyit

³ 15. Kaside 33. beyit

“Şah-ı Mesîh-enfası¹

ifadesiyle de şairimiz, Abdülmecit’i över. Onun böyle bir benzetme yapmasının nedeni padişahın yaptığı ikramları göstermek içindir.

Şair, Hz. İsa ile ilgili olarak; hiç kimse ile evlenmemesine rağmen Allah’ın izniyle İsa’ya hamile kalan Hz. Meryem’e de yer verir:

“Dâldır âsâr-ı hayra nuṭṭ-ı pak-ı tıynetîñ
Meryemi tenzîhe sev ‘et den Mesîhâdır çeken”²

1. 3. 8. Hz.Süleyman

Divan edebiyatında ele alınan diğer bir peygamber de Hz. Süleyman’dır. Hz. Süleyman, İsrailoğullarının peygamberidir. Hem peygamberlik hem de hükümdarlık yapmıştır. Bütün mahlûkata hatta rüzgâra hükmetmiştir:

“Açup sen dide-i irşâdı her dem ḥ’âb-ı gâfletden
Nazar kıl olma maḡrûr pâydâr olmaz Süleymân”³

ifadesiyle şair, dünyanın geçici olduğunu ve Süleyman’a da kalmadığını belirtir.

Şairimiz, Şehzade Mehmet Murat’ın doğumuna yazmış olduğu tarih şiirinde Süleyman’ın zenginliğinin varisi olarak onu gösterir:

“Mühim-sâz-ı ‘adâlet vâriş-i mülk-i Süleymânı”⁴

¹ 15. Kaside 2.beyit

² 77. gazel 6. beyit

³ 82. gazel 2. beyit

⁴ II. Tarih 2b

“Ne Süleyman’a naşib oldu ne eslâfına lîk”¹

ifadesiyle övdüğü padişahın büyüklüğünü göstermeye çalışır.

“Hâzret-i Hân-ı Mecîd taht-ı Süleymân-ünvân”²

ifadesiyle Abdülmecit Han’ın ülkesinin büyüklüğünü, Süleyman peygamberin ülkesinin büyüklüğüne benzetir.

Hiz. Süleyman ile ilgili olarak “karıncalarla konuşması” olayını da:

“Kışsa-i mür-ı Süleyman”³

ifadesiyle şairimiz bize hatırlatır. Bilindiği gibi Hiz. Süleyman, ordusuyla sefere çıkar, bunu haber alan karıncalardan biri diğer karıncalara haber verir ve Süleyman’ın ordusunun kendilerinin bulunduğu yere doğru yaklaştığını söyler. Karıncaların acele edip yuvalarına girmelerini ister. Bütün hayvanların dilinden anlayan Süleyman karıncanın bu konuşmasını duyar. Bu durum çok hoşuna gider ve Allah’a şükreder.

1. 4. Kaza ve Kader

Paşa’nın kader anlayışını göstermesi bakımından şu ifadelerle konuya giriş yapmayı daha uygun bulduk:

“Nâ’ilâ gamda mûkîm eylemez Allâh kûlunı

Oluruz bir gün olur mazhâr-ı ‘izz ü devlet”⁴

¹ 11. Kaside 13. beyit

² 16. Kaside 1. beyit

³ 12. Kaside 13. beyit

⁴ 17. gazel 5. beyit

Ona göre bu dünyada çekilen sıkıntıların hiçbir önemi yoktur. Allah kullarını hiçbir zaman keder ve sıkıntı içerisinde bırakmaz. O, Allah’a tam bir teslimiyetle bağlıdır. Mutlaka bu sıkıntılardan kurtulacağını bilmektedir.

Onun kader anlayışını göstermesi bakımından ayet ve hadisler kısmında ele aldığımız “*nahnü kasemnā*” (Zuhruf -32.ayet) ayetini de bu konu içerisinde ele alabiliriz:

“Bize “*nahnü kasemnā*”da olan taķsim-i ḥasrettir
Kulun tedbiri boşdur her ḥuṣūṣat dest-i ḳudrettir”¹

ifadesiyle şair kendisine bu dünyada keder ve sıkıntıların verilmesini dinî bir anlayışla Allah’ın kaderine bağlar.

Kaza ve kaderin yazıldığı levhayı Allah’ın takdirinin levhası “*levḥ-i taḳdīr-i Ḥudā*” olarak belirtir.

Nail Abbas Paşa bir şiirinde kazayı “ok”a benzetir. “*Tīr-i ḳaṣa*”² tamlaması yapar. Kaza ve kader anlayışı içinde düşüncelerini dile getiren bir de gazel yazar. Bu gazelde kaza hakkındaki görüşlerini dile getiren şair, nefesine de nasihat etmektedir:

“Nefsine mahkūm olanlar kibr ile maḡrūr olur
Ḳal’a-i ḳalbi anıñ şeyṭān ile maḥṣūr olur

Ḥoş gören bu ‘ālemiñ idbār ile iḳbālını
Maḡhar-ı tevḫīḳ olup encāmı kār mesrūr olur

Dürr-i nā-yāb olsa da ālūde-i çirk-āb-i ḥāk
Raḡne gelmez cevher-i zātiyyeye maḡrūr olur

¹. Muhammes VI

² 22. gazel 5a

“Men ‘arefe nefsehü” sırrı aẓīm ser-māyedir
İşbu remzi fehm idenler ‘ākıbet mağrūr olur

Ehl-i dāniş gün-be-gün terfî ‘-i ẓadr ü şān ider
Bilmeyen nokşānını menfūr olup maẓhūr olur

Eyle idrāk-ı māni‘ vü mu‘tī ẓuluñ ef ‘ālī
Kesb-i cāh-ı haysiyet itdüm diyen menfūr olur

Reşk olunmaz Nā’ilā mağrūrların iẓbāline
Tev‘em olmuşdur anın idbārı encām ẓor olur”¹

Kaza ve kader anlayışıyla birlikte değerdendirildiğinde şair, ahiret ile ilgili olarak:
“yevm-i hesâp, yevm-i mahşer, yevm-i kıyamet, rûz-ı kıyamet” ifadelerini kullanır.

1. 5. Tasavvuf

Divan şiirinin ele aldığı konulardan biri de tasavvuftur. Kâinatın yaratılış sebebini, insanın kâinattaki yerini ve görevini ele alan bu anlayış, kâinatı “vahdet-i vücûd” (varlığın birliği) kavramı ile açıklar. Amaç olarak da kişiyi en olgun seviyeye yani “insan-ı kâmil” seviyesine ulaştırır. Bu anlayışın Divan şairlerince sıklıkla işlendiği bilinmektedir. Tasavvuf yolunda eser veren kimselere de mutasavvıf adı verilir.

Tasavvuf anlayışına göre bu dünya geçicidir. Bu sebeple ona değerd verilmemelidir. Gerçek hayatın ölümden sonra başlayacağı ve vahdete ulaşmanın ancak masivadan vazgeçmekle mümkün olacağını belirten bir anlayış söz konusudur.

¹ 28.gazel

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde de tasavvufla ilgili bu ve buna benzer düşünceler dikkate değerdir. Tasavvufla alakalı olarak; âşık, dünya, tarîk, abdal, derviş, kalender, mürşid, dergâh, fenâ, say ve himmet, kerâmet, ârif gibi ifadeleri görmekteyiz. Paşa'nın şiirlerinde tasavvufla ilgili bu kavramlar yer almakla birlikte onun herhangi bir tarikata bağlı olduğunu gösteren ifadeler yoktur. Tasavvufla alakalı olarak Paşa, bir de gazel yazmıştır:

“Mâhîr-i bî-bedeliz nûş-ı mey-i nâbda biz
Bilürüz haddimizi neş'e-i pür-tâbda biz

Şem'-i ruhsârı tavâf itmede pervâne gibi
Türfe-rindiz ararız dilberi meh-tâbda biz

Dervîşiz dest-i tevâzu'da kemânız ammâ
Nâvegiz menzile-i şıdık-dih-i per-tâbda biz

Feyzini nuṭkumuzun sînesi rûşenler alur
Tûtiyiz söylenirüz âyine-i şâfda biz

Gerçi rû'yâ gibidir zâhîr-i nuṭkum ammâ
Câ-be-câ Nâ'il o zevkî görürüz ḥâbda biz”¹

Bu şiirde de görüldüğü gibi tasavvufla ilgili düşüncelerini belirten şair, bir dervişte olması gereken özellikleri sıralamaktadır. Bu özellikler içerisinde; ilahi aşkla kendinden geçme, tevazu gösterme, geceleri ibadetle meşgul olma gibi özellikleri sıralamıştır.

¹ 42.gazel

2. Cemiyet

2. 1. Hükümdarlar, Şehzadeler, Valide Sultan

Divanda Osmanlı padişahlarından Abdülmecit Han ve Sultan Mahmut'un adları zikredilir. Nail Abbas Paşa'ya en fazla ilgi gösteren padişah, şairin divanını sunduğu Abdülmecit Han'dır. Nail Abbas Paşa'ya şiirlerini bir divanda toplama fikrini de Sultan Abdülmecit vermiştir.¹

Paşa'nın en fazla kaside yazdığı padişah Abdülmecit'tir. Divanındaki on iki kasidenin altısı Abdülmecit Han'a, beşi Sultan Mahmut'a yazılmıştır.

Şehzade ismi olarak divanda sadece Şehzade Mehmet Murat'ın adı zikredilir. Divanda onun doğumuna ait bir tarih şiiri yer alır.²

Nail Abbas Paşa'nın adını zikrettiği Valide Sultan ise Abdülmecit'in annesi Valide Sultan'dır.³ Bu kasidede şair annesi ile oğlunu bir şiir içerisinde ele alır. Valide Sultan'a böyle bir oğlu olduğu için şanslı olduğunu dile getirir.

Nail Abbas Paşa, divanında yer verdiği padişahları övgü dolu sözlerle yüceltir. Cömertlikleri ve adaletleri üzerinde durur. Osmanlı padişahlarını tarihte önemli yer edinmiş efsanevî ve mitolojik şahsiyetlerle karşılaştırır, Osmanlı padişahlarının onlardan üstün olduklarını belirtmeye çalışır.

2. 2. Diğer Devlet Erkânı

Divanda adından bahsedilen devlet erkânı olarak sadece Darendeli Mehmet İzzet Paşa'yı görüyoruz. Divanında Mehmet İzzet Paşa'nın sadrazam olması dolayısıyla yazılmış bir tebrik şiiri vardır.⁴

¹ 8.Kaside 12-13-14.beyit

² 2.Tarih

³ 17.Kaside

⁴ 20. Kaside

2. 3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler

Divan edebiyatının mitolojik kahramanları Firdevsi'nin Şehnâme adlı eserinde yer alan kahramanlardır. Genellikle kasidelerde devlet büyüklerini övmek için bu mitolojik şahsiyetlerle karşılaştırmalar yapılır ve onların üstünlükleri üzerinde durulur. Nail Abbas Paşa da özellikle kasidelerinde mitolojik kahramanlara yer verir.

Divanda adından en çok bahsedilen şahsiyet; cömertliğiyle tanınan Hatem'dir. Şairimiz, Hatem'in cömertliğini, övdüğü kişi ile karşılaştırarak bize aktarmaya çalışır. Paşa, Arapların Tay Kabilesinden olan ve cömertliğiyle tanınan bu şahsiyeti divanının muhtelif yerlerinde bizlere anlatır:

“Söylenür lafz-ı kerem gerçi bu beyne ‘l-‘aceze

Anı tayy itdi berâberce o zâlim Hâtem”¹

“Her saḥā şāhibi taklîd ile Hâtem olmaz”²

“Eger görseydi Hâtem zâtını eyler idi teslim”³

“Olamaz zât-ı hümayununa Hâtem hem-pa”⁴

görüldüğü gibi şairimiz Hatem'i cömertliği dolayısıyla ele alır; fakat övdüğü kişinin Hâtem'den daha üstün olduğunu belirtir.

¹. 73.gazel 6. beyit

². 50.gazel 3b

³. Müseddes 3. mısra

⁴. 16.Kaside 22b

Mitolojik kahramanlar içerisinde gücü ve kuvvetiyle tanınan ve iyi güreşçi olan Rüstem:

“Kahramân-mertebe Cem-saṭvet ü Dārâ-ḥaṣmet
Asumân-pāye ṣecā‘atde budur Rüstem ü Sām”¹

Darendeli Mehmet İzzet Paşa’nın sadrazam olması dolayısıyla yazdığı şiirde yer alır. Şair, burada Mehmet İzzet Paşa’yı gücü ve kuvvetiyle Cem’, Dara’ya ve Rüstem’e benzetir.

“Çekeyim bir na’ra kūyuna Rüstemāsā”²

ifadesinde sevgilinin bulunduğu yere geldiğini belirtmek için Rüstem gibi nara atacağını söyleyen şair, burada aslında sevgilinin umursamazlığını da dile getirir. Böyle umursamaz bir sevgiliye, geldiğini duyması için ancak Rüstem gibi bağırması gerektiğini vurgular. Bilindiği üzere Rüstem, yiğitliğinin yanısıra etrafı çınlatan bir sese de sahiptir.

İskender ile yaptığı savaşta mağlup olup ölen Keraniyen sülalesinin dokuzuncu ve son hükümdarı Dârâ:

“Karâr-gîr olmadı ‘âlem ne Dārâya ne Ḥākāna
Mülûk-ı sālifân ‘ibret-nümâdır çeşm-i iz‘āna”³

beytinde ele alınır. Burada sevgilisine seslenen şair, dünyanın vefasızlığını belirtmek için Dârâ örneğini verir. Dârâ, çok güçlü bir hükümdardır. Aynı zamanda zengin bir ülkeye sahiptir. İskender’le yaptığı savaşı kaybederek hayatını kaybetmiştir. Dârâ’nın ölümünden sonra sülalesi de sona ermiştir.

Sultan Mahmut’u övdüğü bir şiirinde de onu Dârâ’ya benzetir:

“Âftâb-ı evc-i şevket şâh-ı Dārâ-iktidâr
Mu‘terifdir ‘aczi medḥinde aşḥâb-ı hüner”⁴

¹. 20. Kaside 13. beyit

². 8. Kıt’a 4. mısra

³. 82.gazel 1.beyit

⁴. 10.Kaside 2. beyit

Sasaniyan sülalesinden olan ve yaban eşiği avladığı için Behrām-ı Gūr olarak anılan Behram:

“Minnet Allāha cihān olmadadır āsūde

Şadme-i şāikā-ı kahrına lertzān Behrām”¹

İfadesiyle anılır. Şair, Sultan Mahmut’un Behram’dan üstün olduğunu belirtir.

Pişdadiyen sülālesinin dördüncü hükümdarı, şarabı icad eden Cem ya da Cemşid, Şehzade Mehmet Murat’ın doğumuna yazılan tarih şiirinde ele alınır. Sultan Abdülmecit, Cem gibi haşmetli bir padişah olarak belirtilir:

“Cihāndār-ı mu‘azzam Cem-ḥaşem şāhenşeh-i ‘ālem

Ḥıdīv-i kişver-ārā zīb-i evreng-i şeref-kānı”²

İran’da 531’den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla tanınan Nuşirevân’ın adı, Sultan Mahmut’un övüldüğü şu şiirde geçer:

“Ma‘delet-kār-ı kerem-piştine olsa el-haḳ

‘Adline Nūş-ı revān cūdına Ḥātem ḥuddām”³

bu beyitte Sultan Mahmut’un adaleti Nuşirevân’ın adaletine benzetilir. Nuşirevân, adaletiyle tanınan bir kahramandır. Sarayının girişine bir çan astırmış, bu çana sarayının haricinde duran bir de zincir bağlatmıştır. Bu çan sallanınca Nuşirevân da şikayetçi geldiğini anlar. Bu çana “Adalet Zinciri” denilir.

Dünyanın yarısını zabteden ve ölümsüzlük suyunu arayan ve otuz üç yaşında ölen İskender de Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde zikrettiği kahramandır:

“Ey şeh-i sultān-ı heft-iklīm-i İskender-gulām

Pādişāhān-ı cihān olsa sezādır ‘abd-ı der”⁴

¹ 11.Kaside 14.beyit

² 2.Tarih 1.beyit

³ 11.Kaside 16.beyit

⁴ 10.Kaside 15.beyit

2. 4. Aşk Kahramanları

Divan şiirinin; özellikle gazellerin ele aldığı konular aşk, tabiat, içki ve içkinin verdiği zevktir. Divan şairleri şiirlerini bu çerçevede içerisinde meydana getirirler. Şairlerin en fazla ele aldığı konu ise “aşk”tır. Aşkı ve aşkın çeşitli yönlerinin anlatıldığı şiirlere de “âşıkane” gazel adını verirler. Aşk konusu ele alınırken aşkla beraber anılan ve aşk kahramanları olarak bilinen Leylâ ile Mecnûn, Ferhât ile Şîrîn, Yusûf ile Züleyhâ gibi kahramanlar ve bunların aşkları telmihler yoluyla şiirlerde anımsatılır.

Nail Abbas Paşa, şiirlerinin büyük bir kısmını aşk ağırlıklı olarak kaleme alır, divanındaki yüz iki gazelin yetmişe yakınında aşk konusunu işler.

Şairimiz aşk konusunu işlerken aşk kahramanlarından yararlanır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki şairimiz aşkı ele aldığı yetmişe yakın gazelinde bu aşk kahramanlarına çok fazla yer vermemiş, şiirlerinde toplam on iki defa aşk kahramanlarının adını zikretmiştir.

Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde adını en çok duyduğumuz aşk kahramanı Mecnun’dur. Mecnun’un gerçek ismi olan Kays, Paşa’nın şiirlerinde bir defa geçer. Burada şair kendisini Mecnun’a benzetir, gece gündüz ağladığını söyler ve “Kaysâsâ” ifadesini kullanır:

“İtme şîrâze-i âmâlimizi pejmürde
Vaşlıma rûz u şeb efgân iderim Kaysâsâ”¹

Divanda, Mecnun ile Leyla’nın birlikte ele alındığı gazeller de vardır:

“Mecnûndur ikbâl iden ol Leyli-şîfâta
Meyl itdiñ ise Nâ ’il-i zâr sen de delisin”²

¹ 9.gazel 2b

² 76.gazel 5b

“İrfânı olup fark ide Mecnûnunu her ân
Üftâde-i sevdâsına Leylâ-şiyem olsa”¹

Şair bir gazelinde Mecnun ile bülbülü karşılaştırır. Bülbülün Mecnun ile yarıştığını; ancak mecnun’u geçemediğini belirtir:

“Kendini şevk ile bir hayrete taldırmış kim
N’eylesün Mecnûn ile ‘aşkda hem-pâ bülbül”²

Mecnun’un çöllerde gezmesini ve ceylanlarla konuşmasını ele alır:

“Benim ol ‘aşık-ı sevdâ-zede-i deşt-i cünûn
Oldı Mecnûn gibi mesken baña şahrâ ile tağ”³

“Fehm it eser-i ‘aşkı ki ahûları deştîñ
Hâlâ şeref-i cezbe-i Mecnûnla övünür”⁴

Mecnun’u bir başka aşk kahramanı olan Ferhat ile birlikte ele alır. Mecnun ile Ferhat’ı karşılaştırır:

“İtseler Ferhâda nisbet Kaysa müsteb’id gelür
Şol kerâmet kim uyar ihlâşa uymaz tîşeye”⁵

Şair, bir gazelinde Leyla’nın Mecnun’a eziyet bize aktarır:

“Dîdeden aldı süveydâ-yı cününü rûy-ı yâr
Zulmet-i Leylî ziyâya mihr-i vâlâdır çeken”⁶

¹ 87.gazel 5a

² 72.gazel 2b

³ 61.gazel 2b

⁴ 29.gazel 5b

⁵ 84.gazel 4a

⁶ 77.gazel 2b

Aşk kahramanları yönünden divanda görülen diğer ikili Ferhat ile Şirin'dir. Ferhat ile Şirin bir gazelde birlikte ele alınır:

“Aşk-ı Şîrîn ile kazdı dil-i ṯāgı Ferhād
Rîze-i sengden özge ne kazandı keseri”¹

Şair, sevgilisini Şirin'e benzetir:

“Güftāra gelse ol meh-i Şîrîn-zebānımız
Kadr-ı kādīm kand-ı mükerrer ‘abeş ‘abeş”²

Yusuf ile Züleyha aşkı da divanda ele alınan bir diğer aşktır. Şair, Yusuf ile Züleyha aşkını bir gazeline bize hatırlatır. Yusuf'un Züleyha'nın aşkından dolayı Mısır'a gittiğini belirtir. Bilindiği gibi Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılır. Bir kervan tarafından kuyudan çıkarılır, Mısır'da köle olarak satılır. Şair, bilinen bu gerçeği farklı bir yöne çekerek güzel bir sebebe bağlamış ve hüsn-i ta'lil sanatına başvurmuştur:

“Pertev-i ẖüsn olamaz temkîn-i zür-ı ‘aşka denk
Yüsufî Ken‘āndan şevk-i Züleyhādır çeken”³

Aşk ile beraber sembol haline gelen “bülbul” de şairimizin şiirlerinde gereken yeri alır. Divanda “Bülbul” redifli bir de gazel yer alır:

“Eyledi faşl-ı bahārı yine imā bülbul
Nağme-i sūzı çemen mülkünü ihyā bülbul

Kendini şevk ile bir hayrete taldırmış kim
N'eylesün Mecnūn ile ‘aşkda hem-pā bülbul

¹ 99.gazel 2a

² 20.gazel 4b

³ 77.gazel 3b

Goncalar şüh gibi düğme-i gögsün çözmüş
Alamaz dâmen-i vaşlı ele hâlâ bülbül

İalmamış hâşılı ² kendinde bir esbâb-ı huzûr
Her zamân itmededir hâr ile ğavgâ bülbül

Olamaz emr-i mecâz ‘aşkı hâkîktür kim
Nâ’ilâ rûz u şebi zâr ile şeydâ bülbül” ¹

2. 5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler

Şairimiz, şiirlerinde ilmî ve felsefî şahsiyetlere pek fazla yer vermemiştir. Felsefî şahsiyet olarak karşımıza sadece Eflatun (Felatun) ve Gazali çıkmaktadır. Şair iki yerde Felatun’u anar.² Bir yerde de kendisini İmam-ı Gazali ile karşılaştırır.³

2. 6. Günlük Hayat ile İlgili İfadeler

Divan şiirinde günlük hayatın da ele alındığını biliyoruz. Her eser yazıldığı dönemin hayatından izler taşır. Nail Abbas Paşa’nın şiirinde, yaşanan hayat ile ilgili olarak Rumeli’nim anlatıldığı gazel karşımıza çıkar. Şair, bu şiirde Rumelinin özelliklerini anlatır:

“Kesret-i şühda bir bāğ-ı cinândır Rûmili
Merkez-i dâ’ire-i hûsn-i cihândır Rûmili

Nedir ol yosma kesim çavr u edâ cünbişler
Cezb ider ‘âlemi cezzâb-ı zamândır Rûmili

¹ 72.gazel 2b

² 90.gazel 3b, 47.gazel 1a

³ 11. Kıt’a

Ẓāhirā bārid ise meşreb-i dil-dādeleri
Hele erbābına bir kân-ı nihāndır Rūmili

Ekşerī şūhları nūr-ı muşavver gibidir
Āteş-i āh ile uşşākı yakandır Rūmili

Rūmili gerçi ki hiddet ile meşhūr olmuş
Nā'ilā emr-i dil-ārāda yamāndır Rūmili”¹

Paşa'nın şiirlerinde, sevinç, mutluluk ve beraberlikle ele alınan “bayramlar” da yerini alır. Şairimiz, padişahların bayramlarını tebrik etmek için de şiirler yazmıştır.²

Divanda yaşanan hayat ile ilgili olarak o dönemde yapılan mimarî eserler hakkında da bilgi sahibi oluyoruz. Divanda, Çırağan Sarayı'nın yapılışı ile ilgili olarak tarih düşürme şeklinde de bir kaside yer alır:

“Tetebbu' eyledim lafz-ı çerāğanı hesāb itdüm
Hemān ilhām ile bildüm budur tarīḫ-i sübhānī”³

Günlük hayatla ilgili olarak ele alabileceğimiz bir başka konu da halk arasında kullanılan deyim ve atasözlerinin şiirlerde kullanılmasıdır. Şairimiz, şiirlerinde halk arasında kullanılan deyim ve atasözlerine yer vermiştir. Bu atasözlerini ve deyimleri iktibas yoluyla kullanmıştır. Burada sadece birkaç örnekle bu konuya değinmiş olacağız:

¹ 93. gazel

² 11-16-17. Kaside, müseddes

³ 11.Kaside

Tok açın halinden anlamaz:

“Tık olan aç olanın hâline vâkıf olamaz
Olmaya zâtına mahşûş himem-i luţf u kerem”¹

Dünya Süleymana bile kalmamış:

“Açup sen dîde-i irşâdı her dem ẖâb-ı gâfletden
Nazar kıl olma mağrûr pâyidâr olmaz Süleymâna”²

Dertli söylegen olur:

“Lisânım söyleden derd-i deründür ‘afv ider şâhım
Bi-hakkın âh iden bî-çâreye şer‘an ölüm yokdur”³

Allah, bir kapıyı kapatınca ötekini açar:

“Nâ’ilâ gamda mukîm eylemez Allâh kulunu
Oluruz bir gün olur mazhar-ı ‘izz ü devlet”⁴

Ne ekersen onu biçersin:

“Ekmeyen tohm-ı himem ‘arşa-i hâcetmende
Olmaz ‘uqbâda o mahşûl-ı cezâdan mahzûz”⁵

Âşığın gözü kördür:

“Düçâr-ı ‘aşk olan âdem hâlvat ister mi hîç
Âşüfte-dil ‘alâkaya şirket ister mi hîç”⁶

¹ 73. gazel 5. beyit

² 82. gazel 2. beyit

³ 39. gazel 3. beyit

⁴ 17. gazel 5. beyit

⁵ 59. gazel 4. beyit

⁶ 21. gazel 1. beyit

“Ağzını katır tepmek, bunda çok bit yeniği var, nazardan hıfz ide Mevlam, beddua etmek, feda etmek, nasip olmak, niyaz eylemek, meşveret etmek, cezb etmek, kazdığı çukura düşmek, rahatsız etmek, nefesine uymak, kulağı çınlamak, mayası temiz olmak, şefaath etmek, gözlerinden kanlı yaşlar dökmek” şairin kullanmış olduğu deyimlerden bazılarıdır.

2. 7. Ülkeler ve Şehirler

Ülkeler ve şehirler bakımından Nail Abbas Paşa'nın divanında sadece Rumeli (Rumîli)'yi görüyoruz. Divanda Rumeli'nin özelliklerinin anlatıldığı beş beyitlik bir gazel yer alır.¹ Rumeli'nin özellikleri anlatılırken üzerinde durulan en önemli konu kızlarının güzelliğidir. Rumeli, dünyanın güzellik dairesinin merkezi konumundadır. Kızlarının özelliği, kendisine âşık olan kişiye karşı ilgisiz olması ve soğuk davranmasıdır. Şaire göre Rumeli'nin kızları aynı zamanda güzelliklerinden dolayı ah ateşi ile âşıkları yakmaktadır.

3. İnsan

Nail Abbas Paşa'nın divanında insan bilinen yönleri ile ele alınır. Dünya nimetine bağlanmış, kendisinden başka kimseyi düşünmeyen, menfaati için her şeyi yapmayı göze alan bir yapıdadır. Şair, hata yapan insanın Allah'a yalvararak Allah'tan af dilemesi gerektiğini vurgular. Kendisi de birtakım hatalar yaptığı için Allah'a yalvarır ve peygamberden şefaath diler. Kendi nefesine nasihat ederken, aslında bütün insanlara nasihat eder. Münacat mahiyetindeki bir şiirinde kendi hatalarını da ele alan şair, bu hatalardan dolayı Allah'tan af diler. Nefsine esir olduğu için birtakım hatalar yaptığını söyler:

“Hayâle gelmek ile mâcerâ-yı ‘işyânım
Sirişk-i dâde o dem hûn ile oldu büryân

İnkâra mecâlim yok fâ'ide virmez nedâmetim
Uydum bu nefse kaldım hemân zâr-ı nâ-tüvân

Benim ol ‘âsî ki sinn ü sâl ‘ömrümü itdim
Hevâ vü ma'şiyet ile düzağa sezâ hemân”¹

¹ 1. Kaside 6-7-8. beyit

Paşa'ya göre insan asidir, işlediği kusurlardan dolayı yüzü karamıştır. Günahkârdır ve hata yapmaya meyillidir:

“‘Āşiyem hem rû-siyâham hem günehkâr mücrimim
Harf-be-harf vezn eyledim ef ‘âlimi hâlim yamân”¹

Paşa'nın insan anlayışında cinsiyet açısından bir karşılaştırma söz konusu değildir. İnsan bu âlemde yokken, Allah tarafından bir nutfeden yaratılmıştır:

“Yok iken ‘âlemde ism ü cismim ey Bārī Ḥudā
Halk idüp bir nutfeden virdüñ baña ‘aql u zekā”²

Onun şiirlerinde insanlarla ilgili görülen bir özellik de şudur: İnsanoğlu, öyle bir hale gelmiştir ki, akrabalar arasında miras kavgaları çıkar. Böyle bir olay da şairin başından geçer ve bu olayı şair, bize divanında tüm detayıyla anlatır:

“Derd-i mîrâsa düşürdi bizi kec t̤ālî‘imiz
İstî‘âb eyledi cismim bu ta‘addî vü zulem

Cem‘ idüp müddet-i ‘ömründe birâder merhûm
Şaklayup cānı gibi şaymaz idi naqd u sitem

Bir kıızı iki ‘ayâli ne oyunlar itdi
Çaldılar her neye mâlik ise ol bîş ü kem”³

¹ 5. Kaside 9. beyit

² 1. gazel 1. beyit

³ 18. Kaside 4-5-6-7. beyit

İnsan anlayışı içerisinde, yaratılış itibarıyla mayası temiz olanların kibirlenmeyeceğini belirten şair, mizacında kötülük olanların rütbe ve makamda yükselmelerine karşın vasıf olarak yükselemeyeceğini belirtir:

“Māyesi t̄ahir olan medh ile olmaz mergūb
Ca‘lice vaşf ile terfī‘ idemez şaḥş-ı kezūb”¹

Paşa, bu dünyaya geldiğinden beri kimseden yardım görmez, haline acıyan biri çıkmaz. Onun gözünde bu dünya geçicidir, bu dünyaya gelenler tekrar gamlı bir şekilde dönerler:

“Gelen bezm-i cihāna cümle gāmgīn gitdiler Nā’il
Müyesser olmadı ‘uṣṣāka vaşlın ḥüsn-i teşhīri”²

Şair, insana sürekli nasihatte bulunur. Bu bağlamda divanında nefesine nasihat ettiği bir şiir (muhammes) de yer alır. İnsana nasihat ederek, sefil insanlarla konuşulmaması gerektiğini ve karakter olarak alçak olan insanlarla ilişkilerin kesilmesi gerektiğini vurgular. Şiirin başlığını da “Der- Nush-ı Nefsiye” (Nefse Nasihat) koyar.

Onun divanında insanla ilgili olarak şu ifadeler de oldukça büyük bir öneme haizdir. Ağır bir dille, “eğer “piç” olanların kendilerini belli eden bir damgaları olsaydı haysiyet kavgası olmazdı” der:

“Āh kim olsa idi pīç olanın tamgāsi
Az olurdı o zamān ḥaysiyyetiñ gavgāsi”³

¹ 13. gazel 1. beyit

² 102. gazel 5. beyit

³ 90. gazel 1. beyit

3. 1. Sevgili

Divanda, sevgili ile ilgili olarak ya doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ya da teşbih ve mecaz kullanılarak pek çok kelime ve terkibe başvurulmuştur.

Sevgili ile ilgili olarak divanda şu ifadeler yer alır:

“adû, mah-tab, gül-i zibâ, cânân, şûh, dildâr, gonce-dehen, mâh-ı nev, meh-i pâkize neseb, melek, meh, mah-rû, afet, bî-vefâ, yâr-ı melek-râ” gibi

Sevgili, diğer divan şairlerinde olduğu gibi Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde de acımasız ve ilgisizdir. Cihanı yakıp yıkan bir siteme sahip olan sevgili, bakışlarıyla ortalığı birbirine katmıştır. Âşık, onun dudağından bir buse alamamaktadır:

“Cihânı lerzenâk itdi anıñ cevri-i sitem-rîzi

Bu cādû gâmezler bu ‘âlemi ifsâd itmişdir

Ne mümkün la’l-i nâbından nigeş gül-büse çîn olmak

Zemîn-i vaşlına cevri[ü] cefâ inşâd itmişdir”¹

Sevgili, vefasız bir yapıda olduğu için şeker, bal gibi insan ağzını tatlandıran güzelliklerin lezzetini de bilmez:

“Yokdur ol mehde dilâ şıdık ile ‘irfân eseri

Ol sebebdan bilemez lezzet-i şâb ü şekeri”²

Sevgili âşığa yüz vermez, âşığın ağlayıp sızlamalarını umursamaz, âşığın derdini hiçbir zaman sormaz:

“Raḥne-i ceyş-i gumûmdan oldı dil mülki ḥarâb

Ben esîr-i miḥnetim Şîrîn-zebân olmaz baña”³

¹ 33. gazel 3-4. beyit

² 99. gazel 1. beyit

³ 2. gazel 2. beyit

Âşık, sevgilinin aşkından derde düşmüştür, sevgili yine de umursamaz, âşık bu durumdan şikâyetçidir:

“Kimseden fâ’ide olmaz bu derün yarasına
Bir rahîm ‘âşıkā şor hāl-i dil-i müştākı”¹

Sevgilinin en belirgin özelliği zalim oluşudur. Her sözü âşığı sürekli öldürür, sözleri bir hançerdir, onun bakışı ve kaşları Rüstem’in kılıcından daha keskindir:

“Dād bu ebr ü kemān müjgānı hūn-ālūdeden
Öldürürler ‘âşıkı ma‘şūk olan dīvāne hep”²

“Teşbîh olınsa hamlığı ebrūña ey güzel
Püşt-i kemān-ı Rüstem-i şaf-der ‘abeş ‘abeş”³

“Yārin ol gāmze-i kıttāline hançer uyamaz
Müje-i tîr-i ciger-düzuna neşter uyamaz”⁴

Âşık, bütün bunlara katlanır; ancak sevgilinin kendisine değil de “rakib”e yüz vermesi âşık için bir işkencedir. Bu durum âşığa büyük acı verir:

“Ben bu āh-ı hasretiñle çāk çāk olmuş iken
Hālîme rahm itmeyüp ağıyārı handān eylediñ”⁵

“Açılmış goncaāsā şermgîn āfet iken cānā
Nice germ eylediñ ağıyār ile ey zālîm ü bî-dād

¹ 92. gazel 2. beyit

² 14. gazel 2. beyit

³ 20. gazel 2. beyit

⁴ 43. gazel 1. beyit

⁵ 70. gazel 4. beyit

3. 2. Sevgilinin Özellikleri

Divan şairlerine göre kusursuz güzelliğe sahip olan sevgilinin özellikleri divanda şu ifadelerle belirtilir: “la’l-i leb, leb, miyân-ı mûy, ebr ü kemân, müjgân, işve, kâmet-i ‘ar‘ar, âfet-i cân, sünbül-beden, zülf-i leylâ, şûh-ı cefâ-cû, çeşm-i siyâh, gül-i nev-rüste, mest-i fitne-cû, cadû gamze, dilber-i aşûb, sehi-kamet, hâme-i şûh, didâr” gibi

Nail Abbas Paşa’nın şiirlerindeki sevgili özellikleri Divan şiirinin sevgili modeli ile örtüşmektedir.

Sevgilinin yüzü ay gibi parlaktır. Âşık, sevgilinin yüzünün güzelliğinden feyz alır, al al olan yanağından hayat bulur:

“Mâh-tâbım dâmen-i feyziñ necât oldı baña
Rûy-ı âla nakş olan hâliñ hayât oldı baña”¹

Sevgilinin saçının kokusu âşığı kendine bağlayan bir zincir gibidir:

“Seni bir bû sevâd-ı zülfe meftûn eylemiş ey dil
İdelden sūd u pesin kâr u bârîñ şâmdır hâlâ”²

Sevgilinin yüzü ay gibi parlaktır, sümbül gibi bir bedene ve servi gibi uzun bir boya sahiptir:

“Mâh-rû sünbül-beden serv-i semensâdır o şûh
Görmemiş mişlin felek bir zülf-i leylâdır o şûh”³

Şair, sevgilisinin özelliklerini anlattığı şu şiirinde, istifham sanatıyla sevgilisini yüceltir ve sevgilinin özelliklerini bize gösterir:

¹ 3. gazel 1. beyit

² 5. gazel 3. beyit

³ 24. gazel 1. beyit

“Fesād-ı kākülüñ fikr itmedik sünbül mi var hālā
 ‘Özür-ḥ’āh olmadık al-i ruḥuñdan gül mi var hālā

Bir āfetdir şarāb-ı nāb içün la‘l-i nemek-pāşıñ
 Lebiñ dādıyla tekdır olmadık bir mül mi var hālā

Gülistān-ı cemāl-i revnaḳ-efzāsında ol şūḥuñ
 Naḡam-perdāz-ı feryād olmadık bülbül mi var hālā

Ser-ā-ser nüṣḥa-i mendūbe-i ṭab‘ında dildārıñ
 Ferāset ehline keşf olmadık müşkül mi var hālā”¹

3. 3. Âşık

Nail Abbas Paşa’nın çizdiği âşık tasviri Divan şiirinin âşık anlayışını karşılar. Âşık, daima aşk ve ayrılık derdiyle ızdırıp çeken, ah ve feryat eden, kanlı gözyaşları döken, vücudu yara ve bere içerisinde zayıf düşmüş, şuurunu kaybetmiş bir yapıdadır. O, bu özelliklerle ehl-i aşk’tır.

Âşık, çektiği zahmetlerden dolayı şuurunu kaybetmiştir, gönlü çılgın gibidir:

“Benim derd ü sitemle dā’imā cān u dilim dıtrēr
 Şu‘ūrum selb olup ‘āmālimiz zenbūr gibi sıñlēr”²

“Ne yapsun bī-‘aded derd-i cihāna bir dil-i şeydā
 Revādır ḥaḳḳı var feryād iderse ey gül-i zībā”³

¹ 8. gazel

² 34. gazel 1. beyit

³ 7. gazel 1. beyit

Aşk, ezelden onun alınına yazılmıştır. Başına gelenler, kötü talihtendir. Bunda ne kendisinin, ne şansın ne de düşmanının bir rolü vardır. Bu sevda tamamen kötü talihtendir:

“Ne benden ne felekden ne ‘ādū-yı bed-hünerdenmiş
Bu sevdānıñ vukū‘ı başa baht-ı bed-güherdenmiş”¹

Âşık, sevgili olmayınca takatsiz, düşkün bir haldedir, bedeni öyle zayıf bir hale gelmiştir ki, sevgilinin ayağının tozunu bile gözüyle göremeyecek bir haldedir:

“Derūnum dā’imā ālūde-i ekdārdır sensiz
Ten-i bī-tākatimde şanma şıhhat vardır sensiz”²

“Ten-i bīmārımı gam öyle za‘îf eyledi kim
Hāk-i nakş-ı kademîñ oldı gözümde pek ırag”³

Âşık, pervane gibi sevgilinin etrafında dönüp durur, Mecnun gibi çöller de ağlayıp sızlar:

“Pervāne oldum şevk ile şem ‘-i cemālîñe
İtsem fedā bu cānımı her dem revā saña”⁴

“İtme şîrāze-i âmālimizi pejmürde
Vaşlına rûz u şeb efgān iderim Kaysāsa”⁵

¹ 53. gazel 1. beyit

² 49. gazel 1. beyit

³ 61. gazel 3. beyit

⁴ 6. gazel 2. beyit

⁵ 9. gazel 2. beyit

Sevgilinin güzelliğinden dolayı bu dünyanın nimetlerinden vazgeçen âşık, aşk derdine katlanma zor olduğu için aşka, başka kimsenin düşmesini istemez. Elbette biz bunu âşığın kendine başka bir rakib istememesi şeklinde de yorumlayabiliriz:

“Ne yamān müşkil imiş âteş-i hicr-i firkat
Gelmesün kimseleriñ başına böyle ḥasret”¹

“Dūçār-ı ‘aşk olan âdem ḥalvet ister mi hīç
Âşüfte-dil ‘alākaya şirket ister mi hīç”²

Âşık, sevgilinin güzelliğinden ve saçının kokusundan perişan bir haldedir. Vücuda baştan ayağa aşk ile doludur, Onun gönlünü yaralayan ince fidan boylu bir sevgilidir:

“Eyledi şimdi benim şabrımı yağmā gīsū
Olacaktır telef-i cismime me‘vā gīsū”³

“Reng-i rüyum ümmīd-i vaşl-ı yār ile bozulmasun mı yā
Bu fikr ile ‘ukde-i dil çözülsün mi yā”⁴

Âşık, sevgilisinin çektiği zahmetlere rağmen onu yine de günahsız yönüyle bir meleğe benzetir:

“Beñzemez eşref-i emşāle bu sencīde hışāl
Ḥaml olunmaz galeṭa yāre melek dinse laḳab”⁵

¹ 17. gazel 1. beyit

² 21. gazel 1. beyit

³ 79. gazel 1. beyit

⁴ 10. gazel 1. beyi

⁵ 15. gazel 2. beyit

Âşığın sevgili için çektiği bunca zahmete karşılık ondan beklediği bu zahmetler karşısında çok küçük kalır. Âşık, sevgiliden mektup beklemez, vuslat istemez. O, sadece adının bir kere anılmasına razıdır:

“Ben ol şüh-ı cefâdan Nâ’ilâ mektûb ümîd itmem
Hulûşen aîsa bir kerre hiç olmazsa kulağ çıñlar”¹

3. 4. Rakîb

Divan şiirinde sevgili ve âşık ile birlikte ele alınan üçüncü tip de rakîbtir. Rakîb, âşığın baş düşmanıdır. Bu nedenle rakîb, menfî bir şekilde gösterilir. Âşık, sevgilisinin kendisine yaptığı türlü eziyetlere katlanır; ancak sevgilinin “rakîb”e yüz vermesine dayanamaz. Rakib, âşığın nazarında değersizdir. Nerede görölse sövülecek, dövülecek ve öldürülecek bir konumdadır:

“İncidür güşe-i gamda yatana pîre vü bit
Merhamet eylemez ‘uşşâka rakîb azkın it

Seni âlāmâ giriftâr idene aldanma
Nerde ağyâr var ise köklerine hep kibrît”²

Rakîb, âşığın sevgili ile birlikte olmasını çekemez, kıskanır ve ağzı kesenin ağzı gibi açıkta kalır:

“İpsiz ‘adū yâr ile gördü seni Nâ’ilâ
Dehânı mânend-i kise büzülmesün mi yâ”³

¹ 34. gazel 5. beyit

² 18. gazel 1-3. beyit

³ 10. gazel 5. beyit

Sevgilinin kendine değil de rakibe yüz vermesi, âşık için bir ölümdür. Sevgili, bu olaydan sonra âşığın gönlünü artık düzeltemez:

“Seni āgūşa çekmişler rakībān kām almışlar
Ne mümkün eylemek dil mülkünü şimden gerü ābād”¹

4. Tabiat

Divan şiiri, canlı tabiat tasvirleri ile de edebî bir zevk meydana getirmiştir. Hayatla ilgili tüm konuları ele alan şairler, tabiat noktasında da güzel ve canlı tasvirlerle eserlerini meydana getirmişlerdir. Biz burada tabiat ile ilgili kavramları kısa bir şekilde ve bir bütün halinde ele almaya çalışacağız.

Tabiat kavramı içerisinde gökyüzünde yer alan felek ve buna bağlı olarak ay, güneş, yıldızlar ve gezegenler yer alır. Astronomik unsurlar içerisinde dokuz felek (nüḥ felek), ay (mah), güneş (şems, şu‘a-ı şems), yıldız (sipihr, ahter), cihan, semâ gibi ifadeler geçer. Bu ifadelerin genellikle sevgilinin özelliklerini anlatırken benzetme amacıyla kullanıldığını söylemeye gerek yok sanırız.

4. 1. Hayvanlar

Nail Abbas Paşa’nın divanında geçen hayvanlar şunlardır: bülbül, gazal, pervane, murg, esb, it, tûtî, mûr, tilki, şîr, zağ, hümâ, mâr, katır gibi

4. 2. Bitkiler

Bitki ve bitki ile ilgili olarak: gül, ‘ar‘ar, sümbül, nahl, gonca, bāğ, bağçe, gülistân, serv, gül-fem gibi kavram ve ifadeleri ele alabiliriz.

¹ 26. gazel 3. beyit

SONUÇ

Altı yüzyılı aşan uzun ömrüyle edebiyatımızın önemli bir halkasını oluşturan Divan edebiyatı, oldukça önemli ve değerli şairler yetiştirmiştir.

Divan şiiri geleneğiyle meydana getirilen eserlere bakıldığında her birinin büyük bir titizlikle ve özenle oluşturulduğu görülmektedir. Bu şiirlerde Türk kültürünün izlerine rastlanmaktadır. Türk düşünce gücünün derin izleri Divan şiiri aracılığıyla yansımaktadır.

Bu köklü ve zengin edebiyatın önemli bir özelliği de şiirle uğraşanların sadece şiirle tanınmaları yönünde değil de diğer alanlarda da tanınıyor olmalarıdır. Özellikle Divan şairlerinin padişah ve devlet adamları tarafından korunması Divan edebiyatının daha yaygın ve zengin bir alana yönelmesine büyük bir etken teşkil eder. Şairler, ayrıca devlet kademesinde de önemli görevlerde bulunmuştur.

Biz de “Paşa” rütbesinin yanında şairliğiyle de tanınan 19. yüzyıl Divan şairi Nail Abbas Paşa’yı ve eserini tez konusu olarak tespit ettik. Onun edebiyatımızda alacağı yeri belirtmeye çalıştık.

Bir sanatçının gerçek değeri ilmî ve metodolojik çalışmalarla tespit edilir. Biz de Nail Abbas Paşa’nın eserini titizlikle ele almaya çalıştık. Şiirleriyle ilgili istatistikî bilgiler de verdik. Onun şiirlerini ele alarak şairlik yönünü göstermeye gayret ettik. Şiirlerinde işlediği konuları ortaya koymak açısından kısa bir tahlil çalışması da yaptık.

Yapmış olduğumuz bu çalışma sonunda;

Nail Abbas paşa, Divan şiirinin son döneminde eser vermiştir. Onu diğer Divan şairlerinden ayıran farklı bir yönü yoktur. Gerek eserinde ele aldığı konular, gerekse kullandığı nazım şekilleri yönünden “klasik” bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nail Abbas Paşa’nın şiirlerini bir bütün halinde ele aldığımız da onun şiirlerinde bir orijinallik ve özgünlüğün olmadığını da görmekteyiz.

Şiirlerinde ele aldığı konular yönünden yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda onun şiirlerinin büyük bir çoğunluğunun (yüz iki gazelin yetmişe yakınında) aşk ve aşk konulu olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle şairimiz, “âşıkane” gazel tarzında eser vermiştir diyebiliriz.

Şairimizin eserinde kullandığı dil de sade olması yönüyle oldukça büyük bir önem arz eder. Ancak onun dilinin sadeliğini imlâ, vezin ve kafiye yönünden yapıyı birtakım teknik hatalar zedelemektedir.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerindeki teknik hatalarını örtecek önemli bir yönü de şiirlerindeki derinlik ve şiirin okunuşundaki ahenktir. Paşa, şiirlerinde ele aldığı konuyu bir bütünlük içerisinde sunar. Yani gazellerinde birinci beyitten son beyite kadar aynı konuyu ele alır. Şiirlerini bu şekilde oluşturur. Bu yönüyle onun şiirleri “yek-ahenk” bir tarz teşkil eder.

Netice itibarıyla nail Abbas Paşa'nın eserini her yönüyle ele alarak onu edebiyatımızda alacağı yeri tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızla bir şairimizi daha edebiyat dünyasına tanıtmış olursak bundan büyük bir mutluluk duyacağız.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun, (1987), Muhibbi Divanı, Ank
- Ateş, Süleyman, (1975), Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Ank.
- Belviranlı, Ali Kemal, (1978), Osmanlıca Lûgatı, Konya
- Çavuşoğlu, Mehmet,(?) Necati Bey Divanı (Seçmeler), İst
- Devellioğlu, Ferit, (1998), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, (15.Baskı), Ank.
- Dilçin, Cem, (1995), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ank.
- Fatin, Tezkire-i Fatin
- İmla Kılavuzu, (2006), TDK Yay. Ank.
- İpekten, Haluk, (1998), Baki (Hayatı, Sanatı, Eserleri), Ank.
- İstanbul Üniv. Nadir Eserler Bölümü "El Yazması Eserler" Katalogu (Yazar Adına Göre Alfabetik Sıra)
- İz, Fahir, (1967), Eski Türk Edebiyatında Nazım, İst.
- Kam, Ömer Ferit, (1998), Âsâr-ı Edebiyye Tedkîkâtı Dersleri, (Haz: Ali Yıldırım), Elazığ
- Kurnaz, Cemal, (1987), Hayali Bey Divanı (Tahlili), Ank.
- Küçük, Sabahattin, (1994), Baki Divanı, Ank.
- Külekçi, Numan, (1995), Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar, Ank.
- Levend, Agâh Sırrı, (1943), Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), İst.
- Mehmet Süreyya, (1998), Sicill-i Osmanî, (Haz: Orhan Hülagü, Mustafa Ekincikli, Hamdi Savaş) İst.
- Tuman, Mehmet Nail, (2001), Tuhfe-i Nâilî I-II (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri) (Haz: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara
- Onan, N. Halil, (1997), İzahlı Divan Şiiri Ant. İst.
- Onay, A. Talat, (1996), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, (Haz: Cemal Kurnaz) İst.
- Sefercioğlu, M. Nejat, (1990), Nev'î Divanı'nın Tahlili, Ank.
- Soysal, Orhan, (2002), Eski Türk Edebiyatı Metinleri, İst.
- Tabbara, Abdulfettah, (1998), Peygamberler ve Peygamberimiz, İst.

- Tarlan, Ali Nihat, (1985), Fuzuli Divanı Şerhi I II III, Ank.
- Timurtaş, Faruk Kadri, (1997), Osmanlı Türkçesi'ne Giriş I, İst.
- Türkçe Yazma Divanlar Katalogu (1947), C: I-II-III-IV, İst.
- Üzgör, Tahir, (1991), Fehim-i Kadim (Hayatı, Sanatı, Divan'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi), Ank.

III. DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

Bed'etü Bi'smi'llahi'r-raḥman'ir- raḥīm

İzhār-ı Emvāc u zārī

Be-dergāh-ı Ḥazret-i Bārī ¹

1. Bu şeb ki ḥābda iken bu dīde vü cān

Bī-rāḥat eyledi beni endīşe-i 'işyān

2. Bu ḥāl-i ḥüzn ile dil fā'iz-i gumūm olup

Teşekkül itdi zihnime bu cürm-i bī-pāyān

3. Çıkdı nedāmeten derūndan bir āh-ı 'ālem-süz

Zann itdim oldu mülk-i felek ser-be-ser sūzān

4. Ne cürm-i bī-ḥesāb ki irtikābım deminde

Yazdı defter-i a'mālime kātībān

5. Ne cürm-i muḥlime kim taḥsīm olunsa 'āleme

Olurdu mazḥar-ı kūsūf hemān ehl-i cihān

6. Ḥayāle gelmek ile mācerā-yı 'işyānım

Sirişk-i dīde o dem ḥūn ile oldu büryān

7. İnkāra mecālim yok fā'ide virmez nedāmetim

Uydum bu nefse ḳaldım hemān zār-ı nā-tüvān

8. Benim ol 'āsī ki sinn ü sāl 'ömrümü itdim

Hevā vü ma'siyet ile dūzaḥa sezā hemān

¹ Bazı beyitler belli vezinlere uygunluk gösterse de bu şiirde oldukça fazla vezin kusuru vardır.

- 9.Allāhi bi-ḥürmeti esmāi ḡafūruke
Fāḡfir zünūbi be-hak şān-ı peygamberān
- 10.Sensin yā Rabb ‘afüvv ü raḥīmi ‘ale’l-‘ibād
Luṭfuñla eyle ‘ācizi müstaḡrak-ı iḥsān
- 11.‘Afvek bi-ḥürmeti Muhammedike yā Kerīm
İtdiñ ceybiñi mültecā-yı ins ü cān
- 12.Emīn-i pākiñ olup maẓhar-ı ḥaṭā’ik odur
Şefī‘-i yevm-i ḥesāb-ı ḥāmī-i güneḥkārān
- 13.Bu şehir-yār-ı risāletiñ fark-ı ḥürmetine
Maẓhar-ı maḡfiretin cennete kıl şāyān
- 14.O dem ki dehşet ile yevm-i maḥşerde kopa
Ġarīk-i şāh u gedā fiḡān-ı pīr ü civān
- 15.O günde Nā’ilī sen lāyık-ı şefā‘at it
Zünūbla ‘araşāt gūrına numūne-i nīrān

KASİDELER

2

MÜNACA'ÂT

Der-münaca'ât Be-dergâh-ı Kâdıyü'l-Hacât

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Beni bir ferde mutâc-ı 'özür-ğ'ân eyleme yâ Rab

'İnâyetle kerem kıl dîde-giryân eyleme yâ Rab

2. Yerim bâğ-ı gülîstân eyle lûtfuñla Halîlâsâ

Cenâh-ı maşşadım dâ'im fûrûzân eyleme yâ Rab

3. Esîr-i miñnet itme ürmî-i peygamberânıñçün

Şikest-i hâtırım mahzûn[u] vîrân ¹ eyleme yâ Rab

4. Benim dâreynde yokdur senden özge bir mededgâhım

Dil-i âzürdemi dâ'im girîbân eyleme yâ Rab

5. İrişdi şît-i âhım tāk-ı eyvân-ı felek içre

Bu eşk-i çeşmimi mânend-i Tûfân eyleme yâ Rab

6. Niyâz-ı 'abde dâ'im isticâbet va'd-ı şânıñdır

Sirişk-i dîdemi hûn-âb-ı cüyân eyleme yâ Rab

7. Penâhım dest-gîrim kalmadı sensin ümîdvârım

İrişdür lûtfuñı mecbûr-ı nâ-dân eyleme yâ Rab

¹ 3b metinde “mahzûn vîran”

8.Ricāmı eyle maḳbūl ḥürmet-i ‘izz ü celālîñçün
Bu āh[u] vāh¹ ile ‘ömrüm güzārān eyleme yā Rab

9.Güşād it bu derūndan ḳayd-ı bend-i miḥnet-i dehri
Bu Nā’il derdmendi dāğ-ı hicrān eyleme yā Rab

3

Der -māliden Rüy-ı Dārā‘at Be-Ḥāk-pāy-ı Şehenşāh-ı Taht-ı Risālet

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Ey resūl-i Ḥazret-i Ḥaḳḳ iftiḥārū'l-enbiyā
Bāri ḳılmışdur seni ‘ālemde nūr-ı ihtidā
- 2.Teşrifîñle oldı ma‘mūr dü-cihān kāşānesi
Sāniyā faḥr-ı ümemsin menba‘-ı cūd-ı ‘atā
- 3.Cevher-i vaşlıñ için feryād ider ‘āşıḳlarıñ
Ḥaḳ bu kim dāreynde sensin reh-nümün-ı etḳiyā
- 4.Ḥāk-pāyın tütüyādır dīde-i ‘uşşāḳa kim
Devlet-i zātın için ḥaḳ oldı bu arz u semā
- 5.Zü'l-celālîñ vāḳıf-ı esrā[rı]sın² bî-iştibāh
Rām ider dīvāneyi zencīr-i şevḳiñ müctebā

¹ 8b metinde “ āh vāh”

² 5b metinde “ vāḳıf-ı esrāsın”

6. Zā'il olmaz kaṅḡi dil kim āteşiñle çāk olur
Sen penāh olduñ kamu 'uṣāta ṣāh-ı esḡiyā
7. Ṣān-ı vālāñ pertevdir mäh-tābıñ lāmi'i
Ṣāf-ı rūyuñ kām̄et-i eflāk[ı] ¹ kılınışdur dü-tā
8. Żav'-ı nūrı vech-i ḡubun rūṣen itdi 'ālemi
Ṭutdı şark u ḡarbı şer'iñ yā Muḡammed Muṣṭafā
9. Zıll-ı luṭfuñ sāyebāndır müznibīn-i ümmete
'Āsi vü ² mücrimlere dergāhıñ oldı mültecā
10. Ğarkā-ı deryā-yı 'aşkıñ olsa bir dil-müstedām
Fāriḡ ü āzādedir ³ dünyā ḡamından muṭlakā
11. Kābe kavseyn cāy-ı 'ulyā-yı şerīfiñdir seniñ
Kām-yāb-ı vāşıl-ı dīdār-ı Ḥaḡsın pür-ziyā
12. Lücce-i taḡkīke mazhar bā'is imkān-ı vüçüd
Melce'-i me'vāsın olduñ cümle ḡalka pīşvā
13. Nā'il-i luṭf u şefā'āt kıl bu 'āciz kemteri
Vech-i Ḥaḡḡ mir'ātısıñ ey menba'-ı sırr-ı Ḥudā
14. Hep ḡayālāt-ı derūnı maḡv ider 'aşkıñ seniñ
Lā-cerem ben itmeyem mi ḡālimi senden recā
15. Yevm-i lā-yüfnā ḡiṭābında şeh-i kām-ı kerem
Rū-siyāh Nā'il gedāyı itme luṭfuñdan cüdā

¹ 7b metinde "eflāk"

² 9b metinde "āsu mücrimlere" (عا صو مجرملره)

³ 10b metinde "aradadır" (ار ادا در)

Der-mäliden-i Çeşm-i Kalem Be-dergâh-ı Resûl-i Ekrem Şallallahu
Ta‘âlâ ‘Aleyhi vessellem

Fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilün

- 1.Ey risâlet hâteminde nûr-ı ‘ayn-ı etkiyâ
Ey delâlet ravzasında şân-ı ‘âlî pür-ziyâ
- 2.Ey dekâyık genciniñ izhârına mücib olan
Ey nübüvvet mazharı faḥr-ı cihân yâ mürtażâ
- 3.Sensin ancak ma‘rifet deryâsına gavvâş olan
Ol ḥakâyık bâğının fer’i Ḥabîb-i kibriyâ
- 4.Şer‘-i pâkiñle müzeyyen eylediñ ‘âlemleri
Ey cenâb-ı bî-mekânıñ bir resûlî müctebâ
- 5.Senden evvelce gelen [hep] peygamberân ¹ ârzü ider
Ümmetin olmaklığı Ḥakdan temennî Muştafâ
- 6.Nefsi nefsi çağrışınca yevm-i maḥşer âdemî
Sensin ol kân-ı şefâ‘at ‘âşiyi itme cüdâ
- 7.Enbiyâlar reh-nümâsı pâdişâh-ı ‘âlemîn
Yevm-i maḥşerde bu Nâ’il mücrimi itme fedâ

¹ Bu mısradaki bir hece fazla olduğu için vezin bozuk. Bu mısradaki “hep” sözcüğünü çıkardığımız zaman vezin düzeliyor.

5

Der-Menkabet ü Na't-ı Şerif Taht-ı Risālet ü Ekmelü't-Taḥiyyāt
Fā'ilātün / fā 'ilatün / fā 'ilatün / fā 'ilün

1.Yā Muḥammed Muṣṭafā peygamber-i āḫir zamān
Ḥaznedār-ı “ *küntü kenz*” olduñ saña yoḡdur nihān

2.Şevket ü şānıñ şefi'ü'l-müznibindir yā resūl
Ḥürmet-i zātın içün ḥalk oldu 'uḡbā vü cihān

3.Raḥmetenli'l-'ālemīn sensin eyā kān-ı kerem
Li-ma'allāh maḥremisin kim ider şekk ü gümān

4.İsm-i pākıñ oldu ismu'llāh tev'em ḥürmeten
Olmasañ olmazdı maḥlūk 'ālemīn-i ins ü cān

5.Her şuḫūfda yād ider Allāh seniñ evşāfını
Ḳadriñe şāyān lafzı bulmada 'āciz lisān

6.Bir işāretle dü-nīme oldu māḥ şakḳın olup
İki şāhid oldılar taşdıḳine geldi 'ayān

7.Şüret-i tesmīimde kāfirleriñ da'vet günü
Ol ḳuzı büryān iken semmin saña itdi beyān

8.Ümmetin olmaḳlığımdan ḡayri devlet istemem
Sen ḳabül eyle beni inni daḡlīm el-amān

9.'Āşiyem hem rü-siyāham hem güneḡkār mücrimim
Ḥarf-be-ḡarf vezn eyledim ef 'ālimi ḡālim yamān

10. Seyyi'âtımdan 'ibâretdir yedimde defterim
Eldeki ser-mâyemiz "*lâ takna'û*" nuṭkı hemân
11. Hânedân-ı zâtıña itdim deḥâlet yâ emîn
Kalmışım bu vâdi-i ḥayretde koyma nâ-tüvân
12. Evvelâ Şiddîk-i ekber şâdıku'l- va'di'd-defâ
Cân fedâdır şıdk ile ḥüb-ı dili kıldım 'inân
13. Sâniyâ Fârûk-ı a'zam nûr-ı 'ayn-ı Muştafâ
Şevkine kurbân olmaḡdır murâdım her zamân
14. Sâlisâ 'Osmân-ı zi'n-nüreyn çeşm-i müctebâ
Ḥüsnünüñ âyâtını tefsîrde kılam ḥün-feşân
15. Râbi'â dâmâd-ı peygamber 'Aliyye'l-Murtezâ
Aşkına her rûz u şeb çeşmimden eyler ḥün revân
16. Fâtıma Zehrâ Ḥasanla hem Ḥüseyniñ şevkine
Çâk çâk olsun vücûdum mâteme olsun nişân
17. La'net-ender- la'net olsun ol Yezîde âline
Mü'min-i şâdıḡ odur kim Kerbelâya ağlayan
18. Çâr-yâr-ı bâ-şafâdır rûkn-i dîne çâr-sütûn
Birbirinden fark iden olsun Yezîd ü bî-amân
19. İ'tizârım kıl kabûl ezvâc-ı ṭâhir ḥürmeti
Eyle mücrim Nâ'ilî luṭfunla şâd u kâmrân
20. İlticâmı eyle Allâh 'âşkına ḥüsn-i kabûl
İstinâdım var saña 'abdu'r-resûlüm baş ü cân

21. ‘Arz-ı hāl itdim hezārān şerm ile dergāhıña
Eyledim ‘acz ü kuşūrum mühr-i-encām-ı zebān

6

Der- Na’t-ı Şerif -i Hazret-i Seyyidü’ l-Varî ‘Aleyhi Mine’t Taḥiyyā
Mefā’ī lün / mefā’ī lün / mefā’ī lün / mefā’ī lün

1. Hudānıñ sevgili maḥbūbı şāh-ı enbiyāsın sen
Nebīlerden mu‘allā şān-ı a’lā Muştafāsın sen
2. Yarın rüz-ı ¹ kıyāmetde olur mîr ü gedā yek-ser
Şefā‘at kânı sensin menba‘-ı cūd-ı ‘aṭāsın sen
3. Zebānīler elinden kırtulur mücrim şefā‘atle
Beni maẓhar düşür iḥsānıña baḥr-ı ² seḥāsın sen
4. Sen ol kân-ı keremsin luṭf ile pūşīde kıl cürmüm
Günehkārān penāhı dest-gīri muḳtedāsın sen
5. Ne devletdir ğubār-ı pāk-ı ravzañ içre yüz sürmek
Dü -‘ālemde ‘uşāt-ı mücrimāna reh-nümāsın sen
6. Seniñ vaşşāfıñ Allāhdır olur medḥiñde dil ‘āciz
Buyurdı şānıña “ *levlāke levlāk*” müctebāsın sen
7. Bu Nā’il-i-derdmend ü ‘āciziñ yokdur mededgāhı
Ġarīb ü bî-kesim senden şefā‘at eşḫiyāsın sen

¹ 2a metinde “ rūzı kıyāmet” (روز ی قیامت)

² 3b metinde “ bahrı sehasın” (بحر ی سخاسین)

Der-Na't-ı Şerîf ü Münacâ'at-ı Ef'âlî 't-Taḥiyât Şallallahu Aleyhi ve Sellem

Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün

1. Tehî-dest-i günehkârım amândır yâ Resûlu'llah
Garîb ü âcizim ḥâlim 'ayândır yâ Resûlu'llah
2. Pür-işyân mücrimim hiç bir mu' înim yok meded senden
Şefâ' at eyle ṭugyân kâmrândır yâ Resûlu'llah
3. 'İbādâtım benim bir zerre olmaz eylemem inkâr
Bütün kayd oldu defterde beyândır yâ Resûlu'llah
4. Mücâzât-ı 'ameldir korkduğum yevm-i kıyâmetde
Duḥûl-ı cennet etmek pek gümândır yâ Resûlu'llah
5. Seniñ luṭfuñdur ancak tesliyet gayri ümîdim yok
Rezîl-i mahşer¹ itme el-amândır yâ Resûlu'llah
6. Ḥiṭâb-ı "len-terâni" perde-i çeşm-i Kelîm oldu
Temâşâgâhıñ ol şeb kim cinândır yâ Resûlu'llah
7. Şefî'ü 'l-müznibîni rahmetenli'l-'âlemîn sensin
Elîm ṭut gözlerimden ḥûn-revândır yâ Resûlu'llah
8. Ümîdim sensin ancak kalmışım vâdî-i ḡafletde
Cihân fânî zamân âḥîr zamândır yâ Resûlu'llah
9. Sünûḥ buyruldu senden "ümmeti vâ ümmetâ" nuṭkı
Bu Nâ'il 'âciziñ ḥâli yamândır yâ Resûlu'llah

¹ 5b metinde "rezili mahşer" (رزلی محشر)

Der-Sitâyîş-i Pâdişâh-ı Rûy-ı Zemîn-i Dârâ-ı Haşem Abdü'l-mecîd Hân
 Berây-ı Muḳaddime-i Dîvân
 Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

1. Ḥabbezâ hengâm-ı şâh-ı 'âdil ü fevz-iḳtirân
 Kilk-i aşḫâb-ı kemâle neşre vâḳt-i¹ şâd-mân
2. Zînet-ârâ-yı serîr-i salṭanat şevket-güzîn
 Ḥazret-i Abdü'l-mecîd Hân bâdi-i emn ü eman
3. Rûy-ı arzıñ pâdişâhı hem Ḥudânıñ zıllıdır
 Dâ'imâ luṭfı cihân maḥlûḳuna gevher-feşân
4. Tâ-be-maḥşer söylenir iḥsânı şâh-ı 'âlemiñ
 Nûrdan meydân-ı 'adle dikdi rûḥânî nişân
5. Bu şehenşâh-ı hümâyûn-baḥt kim eyyâmını
 Mevsim-i fazl u ma'ârif itdi Hümâ-yı lâ-mekân
6. Ben de bir 'âciz emekdar bende-i nâçiziyyim
 Sâye-i şevketde oldum beyn-el âḳrân kâmrân
7. İltifât ü ni'meti itdi beni şâd ü çerâğ
 Nev-be-nev oldı baña ta'ziye-i şevḳ-i lisân
8. Luṭf idüp bâb-ı şehenşâhîde bevvâbânına
 Ketḫüdâ naşb eyledi bu bendesin şâh-ı cihân

¹ 1b metinde “ vâkit”

9.Şöhretim ‘âlemde Cabbâr-zâde ‘Abbâs ahkârım

Mağlaşım Nâ’il diyü tesmiye itdi şâ’irân

10.Rabṭ-ı elfâz-ı ubûdiyyetle du‘â-yı şevketi

Rûz u şeb itmekdeyim destimle ref‘-i kudsîyân

11.Câ-be-câ maqbûl-i şâhî olduğından şi‘rimiz

İctimâ‘ya eyledim şerm ile dâmen der-miyân

12.Zihname gelmezdi evvel cem‘-i eş‘âr eylemek

Her biri bir küşede oldu ziyân u bî-nişân

13.Şoñradan şevk-i hümayûn-ı cihân-ârâ ile

Hâṭıra intâk olan ecnâsı kayd itdim hemân

14.Şimdi küstâhâne der-destim olan evrâkımı

Sâye-i şâhânede dîvân idüp kıldum beyân

15.Kâl ü kıli şâ’iriñ miqdâr-ı istidâdıdır

Zümre-i inşâf bu bâbda eylemez şakḳ-ı lisân

16.Hiç garaż yok Nâ’ilâ fazl u kemâl izhârına

Maṭlabım dimeye mi tecdîde bir rabṭ-ı zebân

17.Ber-ķarâr etsün cihân ṭurdukça mevlâm zâtını

Hâşre dek olsun cenâh-ı luṭfı mülke sâyebân

9

Der-Sitāyış-i Şehryār-ı Dārā Der-bān-ı Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzī
Berāy-ı İtirāf-ı ‘Acz ü Kuşūr-ı ‘Ācizi

Muhammes

I

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Düş olup gird-āb-ı derde kimse gelmez yādıma
- 2.İns ü cān ḥayrān olurlar bu ğam-ı mu‘tādıma
- 3.Girye eyler nüh-felekler itdigim feryādıma
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān raḥm eyle bu feryādıma

II

- 1.Devr olup kurb-ı şahenşāhdan ğarīḳ-i ḥayretim
- 2.Ṭatlı cānımdam uşandırdı bu derd ü miḥnetim
- 3.‘Āciz-ü ḥayrān ḳalup tedbire yokdur ḳudretim
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

III

- 1.Bī-kes oldum ḳalmadı hiç mūnis ü maḥrem baña
- 2.Mūcib-ı ihlāk olur encām-ı derd ü ğam baña
- 3.‘Afv-ı iḥsān-ı hümāyūndur hemān merhem baña
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

IV

- 1.Pāy-ı iḳbālīm tūtup urdı yere āh derd ü ğam
- 2.Ḳıl naẓar bu ḥālime raḥm eyle ey Dārā-ḥaşem
- 3.Ref idüp ḥāk-i mezzelletden beni şāh-ı kerem

9. 5a

- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

V

- 1.Rūz u şeb feryād ider cism ü derūnum mū-be-mū
- 2.Bu vücūd-ı ğarkā-ı deryā-yı ğamdır sū-be-sū
- 3.Pāre pāre ol dil mir'ātu mānend-i sebū
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VI

- 1.Luṭf ider yok ḥālîme hiç zāhir [ü] ¹ pinhānda
- 2.‘Aciz-i dermāndeyim bu kūşe-i hızlānda
- 3.Muntazırdır cān u dil iḥsānıña her ānda
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VII

- 1.Bendegānıñ ḥālîdir olmaz ḥaṭālardan berī
- 2.Zāt-ı şāhānıñdır ancaḳ mücrimānıñ yāveri
- 3.Ḥall ider iḥsān-ı luṭfuñ şad-hezār müşkilleri
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VIII

- 1.Ced-be-ced ḥalkā-be-gūşum ḳul seniñ fermān seniñ
- 2.Her ne emr eyler iseñ fermānberim iḥsān seniñ
- 3.Luṭfuña hem ḳahrına cānım fedā ḳurbān seniñ
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

¹ v1 -1 metinde “zāhir pinhān” (ظاهر پنهان)

IX

1. Luṭf u iḥsān sendedir evṣāfiña yokdur şümār
2. Haşre dek kılsun seni şevketle Allāh ber-ḳarār
3. Üstümüzde sensin ancaḳ sāye-i Perverdigār
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahenşāh-ı kerem-raḥm eyle bu feryādıma

X

1. Eyledikçe mihr ü meh şu'le-feşān rüy-ı ḥāk
2. Dā'imā imdād-ı Haḳ kılsun derūnuñ tāb-nāk
3. Düşmen-i bed-ḥ'āhıñ itsün Hudā ḳahr u helāk
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahenşāh-ı kerem-raḥm eyle bu feryādıma

XI

1. Emr-i me'mūriyetimde itmedüm ḥāşā ḥaṭā
2. Düşdüğüm derd ü miḥen aḡyār belası muṭlaḳā
3. İ'tirāf-ı 'aciz ü töhmet emr-i icābdır baña
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

XII

1. Aşdikāyı dā'imā terzıl ider ehl-i hücum
2. İtdiler ez-cümle 'āciz bendeñi ḡarḳ-ı ḡumüm
3. Ḥānümānım itme Allāh aşḳına iskān-ı büm
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

XIII

1. Bendegān-ı 'ācize sensin şahā kân-ı kerem
2. Genc-i ḡufrāndır seniñ dergāh-ı luṭfuñ dem-be-dem
3. Kıl bu mücrim Nā'ili müstaḡraḳ-ı 'afv-ı himem
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

Der- Sitāyış-i Padişāh-ı İskender-‘Ünvān Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzi
Berāy-ı İstidā‘yı Merḥamet

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1. Ḥazret-i Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzi-i pūr-zāfer

Menba‘-ı cūd-ı ‘atā vü ma‘den-i ‘ālī-siyer

2. Āftāb-ı evc-i şevket şāh-ı Dārā-iḳtidār

Mu‘terifdir ‘aczi medḥinde aşḥāb-ı hüner

3. Şā‘irānıñ ḥaddi yokdur medḥine āgāz ide

Kulluḡum izḥārına itdim bu kilki bir eṣer

4. İ‘tirāf-i ‘acz ile ḥālī beyāndır maḳṣadım

Şāhbāz-ı vaşfına ḥaddim mi açmak bāl ü per

5. Sāye-i luṭfunda pūr-nūr olmada çeşm-i cihān

Böyle ‘ahd-i ḥurremi az gördi efrād-ı beşer

6. ‘Adl ü iḥsāniyle ‘ālem kesb-i rāḥat itmede

Padişāh-ı ‘adl ü dād-sāye-i baḥş-ı baḥr u ber

7. Cūybār-ı satṭveti her cānibe cārī olup

Ḳalmadı şahn-ı felekde zerrece jeng ü keder

8. Sāye-endāz-ı ḥilāfet olduḡı günden berü

Dergeh-i luṭfunda mün‘im oldı her fermān-ber

9. Menba‘-ı iḥsān-ı ‘ālem nūr-pāş-ı ma‘delet

Bād-zehr-i ‘afv -ı iḥsānı cihāna virdi fer

10. Maḥzar-ı fevz ü zaferdir zāt-ı pāk-ı şevketi
 Âsitân-ı ‘adl ile oldı cihānda nām-ver
11. Kimse inkār eylemez tevfiķe maḥrūn olduĝun
 Âfitāb-ı şevketi tıtdı bu kevni ser-te-ser
12. Bendegānın tōhmeti ‘afv ile vezn olsa eger
 Baḥr-ı luṭfı nisbetinden pek eḳal ḥiṣṣe düşer
13. Cümlemiz ḥalka-be-gūşuz dā’imā ‘iṣyān bizim
 Kūlda istikrār olur mı böyledir ḥāl-i beşer
14. ‘Ömrümüz oldukça şükr itsek Ḥudāya ‘âciziz
 Bir günüñ iḥsânına yüz yıl teşekkürdür hüner
15. Ey şeh-i sulṭân-ı heft-iklīm-i İskender-gulām
 Pādīşāhân-ı cihān olsa sezâdır ‘abd-ı der
16. İşde ez-cümle birisi vâli-i Bağdād idi
 İ’tirāf-ı ‘aciz ü ‘iṣyāna müdām maḥzar ider
17. Nice cānın virmesün şimdi o gavr-ı devlete
 Neḥa-ı rūḥ eylediñ şükr eylesün şām u şehir
18. Virmedi Allāh bu terfiki mülūk-ı sālīfe
 İtmiş iken her biri bir nev’ ile sa’y u hüner
19. Birisi olmadı nā’il böyle ḥüsn-i nuşrete
 Kalmadı bir zāğ-ı bed-ḥ’āh şimdi bī-pervā öter
20. Maḥzar-ı ilhām-ı Ḥāksıñ iṣtibāh-ı ‘ayn-ı ḥaṭā
 Maṭlab-ı şāhānede imdād-ı mevlā cilveger

- 21.Şarşar-ı zücret perîşân eyledi bu ‘âcizi
İtdi girdâb-ı ğumûma ‘âkıbet mevc-i kader
- 22.Böyle âğâz eylemezdim nuṭṭa yokdur kudretim
Silk-i ṭab‘-ı ‘âcizâne vaşfiña cevher dizen
- 23.Cür‘a-ı cām-ı keder-encām beni bî-hûş idüp
‘Akıbet kıldı ğumār-ı derd ü miḥnet bî-başar
- 24.Ḳal‘a-ı idrâki yağma eyledi ceys-i ğumûm
İsti‘âb etdi derûnum ser-be-ser ḥüzn ü keder
- 25.Ḳahr u luṭfuñ tev’em olmuş cümlesi maḥzâ kerem
Bir teveccüh eyleseñ bu ‘âcize iḥsân yeter
- 26.Ḳul seniñ fermân seniñ fermanberim ḳurbân seniñ
Cürmümün ‘afv-ı ḥuṣûliyle beni ḳıl bâl-i per
- 27.Destgîr ol el-amân ey pâdişâhım bendeñe
Ḳorḳarım bu ḥüzn ile mevtiñ elinden el-ḥazer
- 28.Dest açup eyle temennî itme iṭnâb-ı suḥan
Fevz-i nuṣretle zamân-ı şevketiñ itsün güzer
- 29.Eyle tekrâr şıdk ile Nâ’il du’â-yı şevketi
Zînet-ârâ-yı serîr-i nuṣret olsun cilveger
- 30.Dâ’imâ feyz-i zaferyâb eyleyüp Ḥayy u Ḳadîr
Cümle bed-ḥ‘âh-ı ‘anîdiñ ola ḳahr u der-be-der
- 31.Ḥaḳ Te‘âlâ şevket ü iḳbâlini efzûn idüp
Ber-ḳarâr itsün müdâm ṭurdukça bu şems ü kamer

11

Der-Sitāyış-i Pādīşāh-ı Cihān Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzi Berāy-ı
Zımniyye-i Tebrīk-i 'İd

Fe 'ilātūn / fe 'ilatūn / fe 'ilātūn / fe 'ilūn

1.Kūşe-i ḥüzn-i melâletde yaturdum ser-sām
Ṭabl-ı şādī çalınup virdi sürür baña selām

2.Didi ey yār-ı vefādār-ı giriftār-ı hümūm
Ne yatarsun bu küdūrāt ile böyle nā-kām

3.Maḥv olup merkez-i 'ālemde olan ḥüzn ü ḥaṭar
Oldı iḥsān-ı şehensāh ile tefrīk-i ḡamām

4.Şimdi ol şāh-ı cihān Ḥazret-i Maḥmūd Ḥānıñ
Dest-i cūd-ı keremi şānını eyler ifhām

5.Ḥāmi-i dīn-i mübīn olduğunuñ āşārı
Ḥoş hevālarla güzār eyledi bu māh-ı şiyām

6.Şür'at it destiñi gül-çīn-i niyāz eyle hemān
Ḡurre-i māh-ı 'ināyet-i ufka itdi ḥırām

7.Ḥasret-i rūzī ile cism-i kāmēr oldı hilāl
Sene-i ātīyeye irmege eyler iḡdām

8.Fevc fevc eylediler ḡurre-i ıydı tebrīk
Ḥāk-pā-yı şeh-i devrāna bütün ḥavāss 'avām

- 9.Sen bu ihsân-ı şehenşâhdan olduñ maħrûm
Rabṭ-ı elfâz ile kıl ed'ıye-i ħayrı tamâm
- 10.Dilerim şadr-ı zühûr eyleyicek demlere dek
Ḳadr u ikbâli ola zîver-ı gûş-ı eyyâm
- 11.Bu emelĥâne-i şâhâneде yokdur me'yûs
Eyledi her ḳuluna bir nev'-i ihsân u kerem
- 12.İftihâr eylese eslâf-ı kirâmı ber-câ
Ḥırz-ı bârû-yı cihân ĥâmi-i dîn-i İslâm
- 13.Ne Süleymâna naşîb oldu ne eslâfına lîk
Eyledi fâtiĥ-i bâb luṭfını miftâĥ-ı niẓâm
- 14.Minnet Allâha cihân olmadadır âsûde
Şadme-i şâikâ-ı ḳahrına lertzân Behrâm
- 15.Faĥr ider rûĥ-ı fütûĥ-ı selefi zâtı ile
Mu'taşım görse olurdu der-i luṭfuñda ğulâm
- 16.Ma'delet-kâr-ı kerem-pîşîne olsa el-haḳ
'Adline Nûş-ı revân cûdına Ḥâtem ĥuddâm
- 17.Ḥaşre dek zât-ı hümayûnunu te'yîd itsün
İşde bu bârgeh-i çâr-sütünde 'allâm
- 18.Ağlamaz kimse zamân-ı şeh-i devrânında
Şehr-i gufrânda itdi niceyi vâşıl-ı kâm
- 19.Biñde bir luṭfunı takrîr idemem emr-i muĥâl
Vaşf-ı şâhâneде her rûz u şeb itsem ikdâm

20.Eyle imsāk-ı suḥan başla du‘āya Nā’il
İde dil-ḥāh-ı hümayūnunu Ḥaḳ ḥüsn-i ḥitām

21.Eylesün şevket ü şān ile cihānda ebedī
Göstere zātına her yıl nice ‘ıydı mevlām

12

Der-Medh-i Şehenşāh-ı Rüy-ı Zemin Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğazī
Berāy-ı Tarīḥ-i Sarāy-ı Çerāġān
Mefā ‘īlün / mefā ‘īlün / mefā ‘īlün / mefā ‘īlün

1.Cenāb-ı Ḥazret-i Sultān Maḥmūd şīr-i Yezdānī
Şehen-şāh-ı mu‘azzam vāriş-i mülk-i Süleymānī

2.Zihī revnaḳ-fezā-yı saltanat ḥāḳān-ı bī-hemtā
Ser-efrāz-ı cihāndārān-ı faḥr-i Āl-i ‘Osmānī

3.Ḥuşūsā cevher-i pākīze-i emr-i hümayūnı
Müceddīd-i kavānīn mazḥar-ı tevḥīḳ-i Sübhānī

4.Eger zerrāt-ı ‘ālem şıfr-ı erḳām-ı ḥesāb olsa
Muḥāldir vaşfınıñ biñde birin ta‘dād imkānı

5.Nedir bu lutf ü himmet baḥt-ı kuvvet şafvet-i sīret
Nazardan ḥıfz ide Mevlā hemān şāh-ı cihān-bānı

6.Selāmlıḳ resmini icrā edüp Yaḥyā Efendide
Temāşā itmek içün eyledi teşrīf Çerāġānı

7.Gezüp faḥr itmek üzre emr ü fermān eyleyüp iḥsān
Müceddid bendegānın eyledi iḥyā bu iḥsānı

8.Hemān-dem şükr-i Yezdān eyleyüp emr-i hümāyūna

Ğubār-ı pāyına yüzler sürüp gördük bu meydānı

9.Mu‘azzam bir sarāy kim saṭṭı eflāke ider ta‘nı

Didüm yā Rabb sābit eyle bunda ḥük-m-i sultānı

10.Sarāy-ı şāh-ı ‘ālem kulle-i Kaf-ı mehābetdir

Bi-ḥaḳḳın cennet-i me’vāya beñzetedüm Çerāğānı

11.Temāşā eyler iken mevki‘-i dīvān-ı şāhānı

İderdim fikr-i tarīḥ-i sarāy-ı ‘ālī zī-şānı

12.Tetebbu‘ eyledim lafz-ı çerāğānı¹ ḥesāb itdüm

Hemān ilhām ile bildüm budur tarīḥ-i sübhānī

13.Cesāret itmez idim ben de bu tarīḥ-i taḳdīme

Eger gūş itmeseydim kışsa-ı mūr-ı Süleymānı

14.Murād-ı ‘ācizāne pādişāhım bir teşekkürdür

Budur ḥaḳḳ-ı suḥan sebḳ eylediñ cümle cihānbānı

15.İlāhī tā-be-maḥşer dā’im it bu kān-ı ‘irfānı

Cihāndār-ı mu‘azzam Ḥazret-i Sultān -ı Ḥāḳānı

16.Cenāb-ı Ḥayy-ı Bīçün Nā’ilā baḥt-ı ḥilāfetde

Mü‘eyyed eylesün şevketle şāh-ı baḥr-ı iḥsānı

17.Serīr-i salṭanatda Ḥān Maḥmūd ber-devām olsun

Cihān ṭurdukça sürsün pādişāhım anda dīvānı

¹ 12a metinde “çeragan” kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Çeragan ifadesi ile tarih düşürülmüştür.

**Der-Sitāyış-i Pādişāh-ı Berreyn ü Bahreyn Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Gāzī
Berāy-ı Tarīḫ-i Sāl-i Cedīd**

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1. Zıll-ı Ḥaḳḳ Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ḥākān-ı Mecīd
Rūḥ-ı ‘ālem bā’ış-i āsāyış-i emn-i medīd

2. Devlet-i dīniñ şehenşāh-ı mu‘aẓẓam emcedi
Sāye-i luṭfunda ḥall oldu bütūn ‘ıḳd-ı ümīd

3. Gelmemişdir böyle ‘ādil pādişāh-ı nīk-nām
Ola evreng-i şehen-şāhīde iḳbālī bedīd

4. Niçe şeh sultān-ı ‘ādil pādişāh-ı nīk-nām
Pādişāhān-ı cihān olsa revā ‘abd ü ‘abīd

5. Farz olan ed‘iye-i ḥayriyyeye meşgūl olup
Rūz u şeb itmekde iken semt-i mevlāya resīd

6. Gurre-i māh-ı muḥarrem şu‘le virdi ‘āleme
İtdi reviş sāhil-i ṭab‘ı kef-i şevḳ-i cedīd

7. Rabṭ-ı tebrīk ile vācibdir du’ā-yı şevketi
Zāt-ı pāki nesl-i ‘Osmānīde bir dürr-i ferīd

8. Ḥazret-i Ḥallāk-ı bī-hemtā vücūd-ı pākini
Ḥıfẓ ide āfātdan sıḥḥatle şad-medd ü mezīd

9. Devr idelden görmedi cism-i felek emşālını
Ola maḳḥūr u müdemmer cümle bu ḥāḥ u ‘anīd

10. Dilerüm Allāhdan şāh-ı cihān-ı ‘ādiliñ

Her günü ‘ıyd-ı zafer olsun şebi kadr-ı sa‘ id

11. İki destim ref‘ idüp Nā’ili derim tarīhini

Sāl-i tevfiķ ola şāh-ı ‘ādile sāl-i cedīd

14

Der-Sitāyiş-i Şehenşāh-ı Rūy-ı Zemīn-i İskender-derbān Şāhibü’l-Adl

Ve’l-İhsān Pādişāh-ı Berreyn ü Bahreyn-i Sultān ‘Abdü’l-mecīd Hān

Berāy-ı Teşekkür-i İhsān-hāne

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Bārekallāh zihī pādişeh-i genc-i ‘aṭā

Hüsrev-i Cem-‘aẓamet daver-i Cemşīd Dārā

2. Ya‘ni ol şāh-ı cihān Hāzret-i Sultān Mecīd

Merdüm-i çeşm-i ümem ‘aṭıfet-i kân-ı seḥā

3. Revnāk-ı saltanat ārāyiş-i dīn ü devlet

Sāye-i luṭfı hemān pertev-i envār-ı Hudā

4. Hār-ı ğamdan ola gül-ğonce-i zātı maḥfūz

Görmeye bād-ı ḥazān bağçe-i şevķi aṣlā

5. Ḥabbezā kuvvet-i bāzū-yı cihāngīri kim

‘Aql-ı kül ebkem olur olsa eger medḥe sezā¹

6. Ma‘den-i cūd-ı ‘aṭā kân-ı saḥā ‘ayn-ı himem

Menba‘-ı faẓl u hüner kenz-i rumūzdur ḥaḳḳā

¹ 5b metinde “serā” (سرا)

- 7.Cümle âvîhtedir mîh-i süveydâsında
Deste-ber-deste makālîd-i umûr-ı dünyâ
- 8.Eyledi zât-ı hümâyûnunu Hakk hayr-ı halef
Bir alay ‘âciz emekdarları itdi ihyâ
- 9.Rûh-bağş olmadadır nuṭṭ-ı dem-i İsvâr
Kec nazardan anı hıfz ede cenâb-ı Mevlâ
- 10.Felegiñ böyle imiş tâ-be-kadîm kâ‘idesi
İder elbette her ehl-i hünere tâze cefâ
- 11.Derdimiñ biñde birin muhtaşaran söyleyeyim
Tâ şifâ-hâne-i luṭfuñdan ola derde şifâ
- 12.Bir oyun kurdı felek âteş ile gâfil iken
Yeñiden toğmuşa döndürdi beni ser-tâ-pâ
- 13.Cem‘ idüp sâye-i şevketde biraz dünyalık
O da iḥrâka düşüp ḥânım ile oldu hebâ
- 14.Bî-mekân koydı nihâyet kuluñı âteşle
Derd-i icâra düşürdi beni her şayf u şitâ
- 15.Derd-i icâr ile âzürde iken ‘âlemde
Eylediñ pâdişehim merhem-i luṭfuñla devâ
- 16.Güş idüp taḥta cülûsunda bu ma‘zûriyeti
İşde ‘âciz kulına eyledi bir ḥâne ‘atâ
- 17.Muṣṭarib ḥâle vukûf zâtıña bir mevhibedir
Bendeperverlik idüp luṭfuñı itdün icrâ

18.Şi'rden hayli zaman fāriğ idüm pādişehim

Māye-i şevk-i cedīd oldı bu luṭfuñ ḥaḳḳā

19.Bu da tevfiḳe delīl 'aşr-ı aḫīr-i Ramaẓān

Ḳalb-i iḥrāk-zedemi eyledi luṭfuñ iḥyā

20.Dest açup dergeh-i Mevlāya niyāz eyleyelim

Cümleden efzal olan zāt-ı hümāyūna du'ā

21.Ḥaşre dek görmeye mir'āt-ı derūnuñ jengār

İde dil-ḫānıñı ḫayr ile müyesser Mevlā

22.Ḥaḳḳ ta'bīr ile evşāfıñı ta'dād idemem

Yemm-i emvācı 'uḳūl-i beşer olmaz iḥşā

23.Der-i iḥsānıña her rüz u şebān yüz sürerek

Ġaraẓım pādişehim şıdḳımı itmek inhā

24.Yoḫsa kim ḫizmet-i evşāf-ı şeh-i devrānda

İder ızhār 'aciz -i lāl olarak her şu'arā

25.Raḳam-ı vaşfıñ için belki kifāyet itmez

Şafḫa-i çarḫ-ı berīn üzre olunsa imlā

26.İtme ıṭnāb-ı suḫan başla du'āya Nā'il

Bir du'ā eyle ki dil-ḫ'āhıñı vırsün Mevlā

27.Taḫt-ı nuşretde mü'eyyed ide zātın Allāh

Faḫr ide ḫizmet-i pāki ile a'lā vü ednā

28.İrmesün āyine-i ḳalb-i hümāyūna keder

Ān-be-ān şevket ü şanın ide Ḥaḳḳ bī-hem-tā

29. Her umûrında olup sûre-i fethe mazhar
Zûr-ı bâzû-yı memâlik ola her şubh u mesâ

15

Der-Sitâyiş-i Pâdişâh-ı Hâtem-ünvân ü Mazhar-ı Tevfik-i Yezdânü's-
Sultân 'Abdü'l-mecîd-Hân
Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

1. Ey şehensâh-ı cihân 'adl u kerem deryâsı
Ya 'ni Sultân Mecîd pâdişehiñ a'lâsı
2. Hâk muẓaffer ide dil-ıh'âhıñı 'âlemde
Dâver-i Cem-haşem ü şâh-ı Mesîh-enfâsı
3. Cümle ef 'âline vâkıf¹ olana mâşâ'allâh
Âsumân-ı keremiñ şems-i cihân-ârâsı
4. İtdi ihyâ eşer-i kuvvet-i kudsiyye ile
Dem-be-dem mürde dili nuṭṭ-ı kerem-pîrâsı
5. Hâk bu kim cümle selâṭîn-i 'izâm-ı selefîñ
Şevket ü dâniş ü temkîn ile müstes[n]âsı²
6. Nüşha-i hırz-ı emân heykel-i ta'vîz-i zamân
Nokṭa-i merkez-i dîn 'adl u keremâsâsı
7. Bendegân-ı der-i vâlâ-yı felek rütbesine
Nev-be-nev zâhir olur 'âtıfet-i 'ulyâsı

¹ 3a metinde “ vakû” (واکو)

² 5b metinde “ müstesâsı” (مستثنا سي)

- 8.Dāver-i ‘ārifet-ālūde-i hengām-ı ‘atā
Celb ider cūdunı ħuddāmınıñ eñ ednāsı
- 9.Kimseden itmedi eslāf-ı kirāmında zuhūr
Himmet-i tab‘-ı hümāyündaki istignāsı
- 10.Feyẓ-i cūduyla olur vāşıl-ı ser-ħadd-i merām
Emr-i fermānlarınıñ müfteħir-i icrāsı
- 11.İrtişā bābların birbirin itdi mesdūd
Ĥük-m-i ħanūn-ı şerī‘atla olan imāsı
- 12.Deft-er-i ħalb-i hümāyūnına müşbet olmuş
Nik ü bed bendelerin menħabet-i esmāsı
- 13.Ĥaylice za‘fa giriftār idi mülk-i devlet
Şevket-i zātıña maħşūş imiş istişfāsı
- 14.Hep bilürlerdi ħafāyāya olanlar vāķıf
Sendedir ‘ukde-i ‘adl ü zaferiñ tuğrāsı
- 15.Seni me’yūs mı ider zıll-ı Ĥudāsın şāhım
Bā-ħuşūş pādīşehiñ ‘adl ola hep da‘vāsı
- 16.Āşiyānında daħi ħ‘āb-ı ferāğat göremez
İşidüp nām-ı hümāyūnuñı Kāf ‘Anķāsı
- 17.Bu şeref ķanģı zamānıñ şehine oldu naşīb
İntikām-ı pederin olmadadır icrāsı
- 18.Dā’imā itmede Allāhu Te‘ālā teshīl
Tolmada ‘adl-ı hümāyūnla cihān şaħrāsı

19. Āl-i evlādı ile dağdağa-ı bende girüp
Teng ola başına bed-ı̃āhlarıñ dünyāsı
20. Bir kıl Allāha umūrun ider ise tefvīz
Maẓhar-ı fevz ü zafer ider anı Mevlāsı
21. Hāk bu kim fi‘l-i şehenşāh-ı cihān ilhāmdır
Ehl-i gāflet ne bilür mer-te-be-i ihsāsı
22. Nefha-i şadr-i zuhūr eyleyecek demlere dek
Ola iqbāl ile Fir‘avn-ı zamān Mūsāsı
23. İhtilāfāt-ı cihāna o kadar virdi nizām
Hiç bulunmaz arasāñ zerrece nā-ber-cāsı
24. Tīgi tūz ola bu şāhenşeh-i ‘ālī-nesebiñ
Ser-nigūn ola livā-yı garaż-ı a‘dāsı
25. İndifā‘-yı keder-i gāile-i a‘dāya
Pesdür ol şāh-ı cihānıñ naẓar-ı kīmyāsı
26. Kaṭ‘ idüp seyf-i şeri‘ātle nice dağdağayı
Dest-i gārāt-ı ‘alem-i reh-zen-i ecnāsı
27. Ne kadar ez‘af-ı aḥḳar ise de bir bende
Kahramān eyler anı himmet ile Mevlāsı
28. Tā-be-gerden dil ü cān garka-i ihsānıñdır
Kör ider vādi-i inkāra düşen enfāsı
29. Biñde bir luṭf-ı hümāyūnunu ta‘dād idemez
Silk-i naẓma çekilen vaşf-ı cihān-ārāsı

30. Gerçi ıtnāb-ı suḥan şā'ire ser-māye imiş
‘Ācizān kullarınıñ ḥayr du’ā īmāsı
31. Pādişāhım seniñ evşāf-ı hümāyūnuñda
Bendeniñ şānına lāyık mı olur imlāsı
32. Beni lebrīz-i suḥan eyleyen evşāfıñdır
Dil-i maḥbūr bu dem farṭ u zekā deryāsı
33. Cā-be-cā gerçi ki taḳdīm-i ḳaşā'id elzem
Līk taşrī' idemem şāh-ı Mesīḥ-enfāsı
34. Şem'-i ikbāl-ı hümāyūnuña pervāne ḳulum
Ḳoymadıñ hāk-i mezelletde bu ḡulām ‘Abbāsı
35. Dilerim ḳubbe-i eyvān-ı felek ṭurdukça
İde Ḥaḳ ma‘deletiñ rüy-ı zemīn iḥyāsı
36. Herkesin vācibe-i maṭlab-ı dünyāsıdır
Taḥt-ı şāhīde bu şevketlünün istibḳāsı
37. Āferin ṭab ‘-ı hūner-perveriñe Nā'il-i-zār
Bendeniñ böyle gerek şükr-i ni‘am īfāsı

16

Der-Sitāyış-i Āfitāb-i Evc-i Saltanat Pādişāh-ı ‘Adl-ünvānū’s-Sultān
‘Abdü’l-mecīd Ḥān Berāy-ı ‘İydiye
Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Pādişāh-ı ‘āzamet-güster-i Āl-i ‘Osmān
Ḥāzret-i Ḥān-ı Mecīd taḥt-ı Süleymān-ünvān

2. Salṭanat farkıñña bir tāk-ı mücevherdir kim
Bu cihān miṣliñi āyīnede itsün seyrān
3. Niçe ḥākān seniñ kevkebe-i salṭanātıñ
Görse ḥuddāmıñ olurdı hele her ān u zamān
4. Ey kazā-mertebe şāhenşeh-i ādil ki Ḥudā
Kār-ı düşvārını ḥalkıñ saña itdi āsān
5. ‘Ālemiñ rūḥı sen olduñ şeh-i berreyñ ü baḥreyñ
Kālīb-ı salṭanata eyledi Allāh seni cān
6. ‘Adl ü inşāf şifā-ḥāne-i tedbiriñ ile
Ber-ṭaraf oldı hep eşkām-ı mesāmm-ı devrān
7. Cümlemiz ğarkā-i iḥsān-ı firāvān olduk
Nev-be-nev şıñf-ı ḥavāşş ile ‘avām-ı insān
8. Kuluñña virdi terakķī eser-i ‘ıyd-ı sa‘īd
İşde buldum şeref-i medḥine tāze meydān
9. İki farz bir yere geldi didiler ismine ‘ıyd
Biri ed‘iyye-i ḥayrıñ biri zebḥ-i ḳurbān
10. Nice emşālini taķdīr ide Rabb-ı müte‘āl
Şeh-i devrānıma tevfiķ ile ‘ıydı Mevlām
11. Bā-ḥuşuş hacda olan cümle şunūf-ı ḥuccāc
Didiler ed‘iyye-i ḥayrına āmīn her ān
12. Şimdi ihlāş ile dergāh-ı Ḥudāya el açup
Şıdk ile eylediler saña du‘ā ez-dil ü cān

13.Bilmedik var ise görsün okusun tārīhini

Ol zamān şān-ı hümāyūnunu eyler iz'ān

14.Olmasa kal'a -i kalbimde neşāt-ı vaşfiñ

Cünd-i gam mülk-i dilim çokdan iderdi talan

15.Vāridān itmededir tab'ıma dā'im imdād

Olurum zāt-ı hümāyunuñı medhe muhibbān

16.Neş'e -yāb-ı şeref oldum yine evşāfiñla

Bülbülāsā iderim medh-i hümāyūna figān

17.Feylesofān-ı ma'ānī şu'arā-yı mevcūd

Başlasun yazmağa evşāfiñı her rüz u şebān

18.Görmedik haq bu ki akrānıñı birkaç gördük

Sen gibi dāniş ü tevfiķe muvaffak sultān

19.Ķāfdan Ķāfa ahālī-i bilād-ı İslām

Oldı ser-dāde-i bālīn-i refāh u ābādan ¹

20.Benim akrānım olan pādişehim bendeleriñ

Her biri mazhar-ı ihsān ile oldı şādān

21.Halk rāhatda seḥāb-ı keremiñ feyzinden

Emelimle bu emekdar kuluñı kıl ḥandān

22.Olamaz zāt-ı hümāyūnıñıa Ḥātem hem-pā

Kef-i mīzān-ı saḥāda saña yokdur mīzān

¹ 19 b vezin bozuk

23.Bârek'allâh zihî pâdişeh-i kân-ı kerem
Şarkdan garba degin buldı cihân emn ü amân

24.Bağr-ı nazm içre bu gün dürr-i girân-māye olup
Oldı vaşf-ı suhan-ārāñ ile nazmım Selmân

25.Ey şehensâh-ı cihân Dâver-i Dārâ-ḥikmet
Bu cihân ḳadriñi fehm itmede itmez nokşân

26.İtme itnâb-ı suhan eyle du'â Nâ 'il-i zâr
İşidüp ide feleklerde melekler nālân

27.Kelimâtıñ yerine dürr-i güher-i nazm itsem
İdemem mertebe-i şanıñı ta'dād ü beyân

28.Olasın maṭlabıñı vakf-ı merâm üzre vuşul
İde dil-ḥ'āhıñı ḥayr ile müyesser sübhân

29.Ḥaḳ Teālâ o ḳadar 'ömrüñi medd eyleye kim
İde 'ömr-i şeh-i 'ādil ile devlet devrân

Der- Sitâyiş-i Şâh-ı ‘Âlem ü Hâlife-i Rüy-ı Zemîn ‘Abdü'l-mecîd Hân
Bâdî-i âsâyiş-i Cihân ü Berây-ı Tebrîk-ı ‘İyd ü Ezhâr ‘Ubûdiyyet-i be-
hak-Pây-i Ser-tâc-ı Ümem-i ‘İşmet-ķarâr Vâlide Sultân Aleyhi'd-
Devleti'ş-şân Hâzretleri

Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün

1. Hamd ola Hâzret-i Mevlâya odur Hayy u Kâdîr

Hâlık-ı kevn ü mekân şâhib-i levh ü takdîr

2. Hele ef ‘âl-i ilâhiye ki idrâk olamaz

Kul anıñ kudret anıñ hikmet anıñ lâ-tagyîr

3. Hâlık idüp ‘âlemi maḥlûk ile tezyîn itdi

Kimi a‘lâ kimi ednâ kimisi ‘âlem-gîr

4. Kimini ḥâkim idüp ins ü cinnine her ân

Hüküm idüp tağ ile taş añı kıldı teşhîr

5. Hâşılı emr-i ‘adâletle Süleymân oldı

Şevket ü şânını kürsîde iderler tefsîr

6. Böyledir ḥüküm-i każâ vü kaderi Mevlânıñ

Her zamân bir kulumı mülküne eyler tesyîr

7. Âl-i ‘Osmâna virüp âḫiri zılliyyetini

Şevket ü şân-ı hümâyûnunu itdi tevḫîr

8. Pâdişâhân-ı cihân-ı selefiñ saṭvetini

Derc idüp vaķ‘a-nüvisân bütûn itmîş taştîr

9. Okuyan vâkıf olur sırrına her pâdişehiñ
 Hakkı var Hân-ı Mecîdiñ ider elbet takrîr
10. Hâfız-ı dîn-i mübîn hāmî-i emr-i nebevî
 Vâkıf-ı mes'ele-i şer'-i şerîf şâh-ı habîr
11. İki şâhid ile isbât iderim 'adlini ben
 Birisi şer'-i şerîfdir biri kanûn-ı münîr
12. Var mıdır sefk-i dimâ' vaqt-i hümâyûnunda
 Katılan olmada ahkâf ile dâ'im tekdîr
13. Bu hıdîv-ı hasenü'l-hulk kerîmü's-şânıñ
 İder evşâfını i'lâna melâik tevfir
14. Tâ ki te'yîd-i Hudâ mülke nizâm virmek içün
 Eyledi pâdişeh-i kâ'id -i bâlâ-yı serîr
15. Haşre dek re'yi gibi muntazamü'l-hâl olalar
 Zıll-ı 'adlinde re'âyâ vü berâyâ vü fakîr
16. Vâlid-i mâcidine fahr-i mübâhât farz'dır
 İki 'unşurla bu bir cevheri kıldı tenvîr
17. Böyle bir 'âdile sen Vâlide Sultân olduñ
 Şimdi farz oldu bize şânıñı itmek tevķîr
18. Sen daħi şükrüni bu mevhîbe-i 'uzmânın
 Zebh-i kurbân ile eyle hele hamd ü tezkîr
19. Bize de vâlidine ħayr du'â vâcibdir
 Eylemez mü'min olan emr-i du'âda takşîr

- 20.Şimdi izhār-ı ‘ubūdiyete eyyām geldi
‘İyd-ı aḍḥā irişüp oldı merāma iksīr
- 21.Niçe emşāl -i server ile müşerref olarak
Ḥaḳ mübārek ide ‘ıydı size pākīze-zamīr
- 22.Yāverin ‘avn-ı Şamed şevket ü ḳadriñ sermed
Müddet-i ‘ömrüñ ebed devletiñ olsun teksīr
- 23.Ḥilḳatiñ cevher-i ‘işmetle olunmuş terkīb
Nice āsār ile ḳıldıñ bu cihānı ta‘mīr
- 24.Ḳaṭ ‘idüp ḡayrı du‘ā ile lisān-ı ḳalemi
Eyledim şerm ile bu ḡayr duāyı tastīr
- 25.Ḥaşre dek gülşen-i devletde hemān ‘ıyd iderek
‘Avn-ı Ḥaḳ cümle umūruñda ola yār u zahīr
- 26.Şeh-i devrān ile Şihḥatle cihānda var ol
Ola bu dīde-i ‘ālem şerefiñle¹ tenvīr

¹ 26b metinde “şerefinle” (شَرَه فَكَلَه)

18

Der-Sitāyış-i Rūḥ-ı Saltanat ü Şehenşāh-ı Mülk ü Millet Pādīşāh-ı
 Cemşid-gulām-ı Saṭvet ‘Abdü’l-mecīd Ḥān Berāy-ı Tazallum-ı Emr-i
 Mirās-ı Birāderi vü İzhār-ı Ğadr u Varışān-ı Kūl u Cāriyeleri
 Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

- 1.Nakş idüp kalbime ser-nāmesini derd ü elem
 Beni cānımdan uşandırdı sipihr-i pūr-ğam
- 2.Gelemes kāl-i dile ḥālīmī ‘arz ide lisān
 Cilve-ḥiz eyleyemez ḥāme-i müşkīn-raḡam
- 3.Derd-i mīrāşa düşürdi bizi kec ṭālī‘imiz
 İsti‘āb eyledi cismim bu ta‘addī vü zulem
- 4.Cem‘ idüp müddet-i ‘ömründe birāder merḥūm
 Şaklayup cānı gibi şaymaz idi nakd u sitem
- 5.Bir kıızı iki ‘ayālī ne oyunlar itdi
 Çaldılar her neye mālīk ise ol bīş ü kem
- 6.Vārişe vāḡi‘ olan ġadrini ta‘dād idemem
 Nā-bedīd oldu nefīs cevher ile sīm ü derem
- 7.Ṭaleb-i ḡaḡkımız bir yere cem‘ oldukça
 Bizi tevbiḡ ile maġmūm ider anlar her dem
- 8.İşde bu daġdaġa-i keşmekeşe dūş olarak
 Bulmadık ḡālimize raḡm idecek ehl-i himem

9. Añladım hişşemize ā'id olan gam u sükût
Küşe-i derde girüp oldı bize hem-dem elem
10. Bir mübeşşir çıkageldi didi ey ehl-i derün
Gamı terk eyle alup destife evrāk u kalem
11. Şimdi ahkâfdadır hāl-i ümîd-i mazlûm
Mużmañil oldı bütün leşker-i endüh u gam
12. Eyledi Hazret-i Hak Hân-ı Mecîdi manşûr
Her umûrunda idüp zâtına Hızırı tev'em
13. Bezm-i 'âlem o kadar pür- ni'am u behçet kim
Bir dağa toğmaya rañm-ı dil-i 'âlemde sekam
14. Olmadık kalmadı hiç behrver-i ihsânı
Zât-ı şâhânesidir ümmet-i merhûna kerem
15. Vaktidir hâliñi 'arz eyle rikâb-ı şâha
Bu siziñ zañmıñıza pâdişeh eyler merhem
16. Bu sürûr ile zafer-yâb-ı sünûhât oldum
Gitdi bu şit-i şehensâhi ile dilden elem
17. Muhtaşar hâlimi takrîr ideyim pâdişehim
Vârişân kullarınıñ haqları kaldı mübhem
18. 'Arz-ı hâl eylediler esbak-ı şâhib-mühre
Didi ihkāk iderim haqqıñızı müstelzem
19. İttılâ hâşıl idince bu hukûk-ı gadre
Vâriş-i dîgere gönderdi mübaşir ol dem

- 20.Emr idüp söyle didi anlara sirķat ma'lūm
Pek açık oldu bu ğaddārlıķları vāķıf-ı 'ālem ¹
- 21.Bu emir vardığı anda niķe feryād iderek
Kalmamış anlara artık diyecek lā ve ne'am
- 22.Yedi tobra ayırıp ĥud'a ile sirķatden
Şaklamışlar anı yüklük içine pek muķkem
- 23.Ćār-nā-Ćār çıkarup tوبرaları yüklükden
Eylemişler hele teslīmde çok 'özr ü sitem
- 24.Şadr-ı esbak çağırup bu kuluñı meclisine
Yed-be-yed virdi bize cümlemiz olduk ĥurrem
- 25.Şoñra kız ĥācelerinden okuyup ders-i fesād
İddi'ā eyledi biñ kīsesini itdi neġam
- 26.Vārişān ĥāzır olup meclis-i şer'e vardık
Emr-i işhāda getürdi iki itbā'ı o dem
- 27.Eyledik der-'aķab ibrāz-ı fetāvā-yı şerīf
Dil ile niķe ibāre okuduk şer'e 'ālem
- 28.Añlarıñ emr-i ĥuşūmetleri ta'dād oldu
Şāhid-i zūrı niķün diñledi meclis bilemem
- 29.Cümle mīrāşda kız nışfe taşarrufda iken
Bu bigi cebr ile aldı hele Allāhu a 'lem

¹ 20b vezin bozuk

30.Öyle bir derde esîriz ki anıñ dermânı
‘Adl-i şāhāneye maḥşûş bizi itmek ḥurrem

31.Şimdi da‘vāya taşaddī ider iseñ farazā
İşde ḥāl böyle iken ḥaḳkımı işbāt idemem

32.Vāris-i ‘ācizeniñ ḥāllerine eyle meded
Ğadrine vāḳıf olup derdine tedbīr ü kerem

33.İşde bu lezzet ile kaçdı ayāğa ḥaremi
Başdılar her biri üç yüz kise da‘vāya ḳadem

34.Ya‘ni her birleriniñ mihri yüz elli biñ imiş
Bunu ḥall eylemede ‘āciz olur ehl-i ḥikem

35.Añlarıñ ḳavl-i müceddidleri maḳbūl olupdur
Lāzım oldukça gelür meclise itbā‘ u ḥaşem

36.Emr-i işḥādda itbā‘ u ḥuşūmetde olan
Şāhid-i ‘ādil olur mı bunu şer‘an diyemem

37.Şüret-i ‘aḳla uyup gūya yanından ḳovmuş
Aldı biñ kīseyi itbā‘īleri müstaḥdem

38.Birisi görse de şorsa bu fesād-pīşelere
‘Āriyet geldigiñe eyler imiş kızb ḳasem

39.Bebek imāmını sīm ü zere maḥkūm iderek
Eylemiş defterine ba‘d-ı zamān sebk ü raḳam

40.Meclis-i ‘uḳde vekīl buñları gūş eylememiş
Şoñradan aḳçe ile itdi imām vaz‘-ı ḳalem

41. Pek açık emr-i garîbe idüğünden bu nikâh
İtdiler güç ile bu altı yüzi lutf u kerem
42. İşde bu hâlimize pâdişehim vâkıf ol
Himmet ü şevketiñe oldı ehem sa'y u himem
43. Bunda çok bit yenigi var kadere 'azv idemem
Kaldı bu sırr-ı hafî böylece muğlâk u mübhem
44. Der-i rüşvet kapanup üstüne kurşun ağıdı
Ululuk bâbını kimler açar anı bilemem
45. Sû'-i zann gerçi harâm zâhiride pek ağreb
İrtikâbıñ yoluna sed çeküp itdiñ muhkem
46. Sensin ol kârgah- ârâ-yı hîred kim emriñ
Koymadı dehrde bir emr-i 'asîr ü muzlem
47. Ele al hâşır-ı bî-çâreleri rahm eyle
Eyledi çarh-ı denî añlara çok cevr ü sitem
48. Merhamet farkıñna bir tâc-ı mücevherdir kim
Sendeki sırr-ı ilahiyyeyi inkâr idemem
49. Söz tamâm oldı yeter vakt-i du'âdır Nâ 'il
Üstüñe hayme-i şâhi ola ism-i a'zam
50. Tâ ki bu kubbe-i 'âlemde sebât oldukça
Olasın taht-ı şehenşâhda hem-âgûş-ı kıyem

19

Der-Sitāyış-i Pādşā ‘Ālem-penāh ü Zıll-i Zālil-i İlāh ü Meded-Res-i
Aşhab-ı Şāh-ı Şehenşāh-ı Devrān ‘Abdü’l-mecīd Hān Berāy-ı Tebrīk-i
‘İyd

MÜSEDDDES-İ MÜTEKERRİR

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

I

1. Mu‘īniñ dest-gīriñ Hāzret-i Rabbü'l-mecīd olsun
2. Huşul-ı maṭlabıñ ber-vefk-i matlūb-ı ümīd olsun
3. Şehenşāh-ı cihānım maṭhar-ı şevk-i cedīd olsun
4. Günün günden mu‘allā ‘ahd u tevfiķiñ medīd olsun
5. Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbālın mezīd olsun
6. Şebiñ kadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

II

1. Budur ancaķ ricāmız pādişāhım Hāķ Te‘ālādan
2. Vücūd-ı pāķiñi hıfz eylesün her zaḥm-ı dünyādan
3. Hemān bed-ḥāhıñ olsun muṣmaḥil eṭrāf-ı eknāfdan
4. Seniñ eksikligiñ göstermesün taḥt-ı mu‘allādan
5. Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbālın mezīd olsun
6. Şebiñ kadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

III

1. Eyā ‘Abdül-mecīd Hān pādişāh-ı mülk-i heft-iķlīm
2. Bu ‘ālemd e adāletle sen olduñ vācibü’t-tekrīm
3. Eger görseydi Hātem zātıñ eyles idi teslīm
4. Cihān bu resme āgāz ile ‘ıydıñ eylesün ta‘zīm
5. Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbālın mezīd olsun
6. Şebiñ kadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

IV

- 1.Şemsāsā görünsün behcet-i rüyuñ mükerrerle
- 2.Vücūdun sâbit olsun ‘âlem içre zîb ü zîverle
- 3.Ġumūmdan şâf olup âyîne-i kalbiñ münevverle
- 4.Güzārān eylesün vaqt-ı hümâyūnuñ şafâlarla
- 5.Hezārān ‘ıyda mazhar ‘ömr ü iqbālîñ mezîd olsun
- 6.Şebiñ kadr-i sa‘âdet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘îd olsun

V

- 1.Sen olduñ iftiḥārî ḥānedān-ı Āl-i ‘Osmānîñ
- 2.Cihān ṭurdukça artsun imtidād-ı şevket ü şānîñ
- 3.‘Adū-yı-mülküni tesmīm ide her emr-i fermānîñ
- 4.Olup Nā’il kuluñ emr-i hümâyūnla senā-ḥ’ānîñ
- 5.Hezārān ‘ıyda mazhar ‘ömr ü iqbālîñ mezîd olsun
- 6.Şebiñ kadr-i sa‘âdet günlerin ‘ıyd-ı sa‘îd olsun

20

**Der-Sitāyiş-i Şadr-ı A‘zām Dārendeli Mehmed ‘İzzet Pāşā Berāy-ı
Tebrik-i Şadāret**

Fe ‘ilātün / Fe ‘ilātün / Fe ‘ilātün / Fe ‘ilün

- 1.Ḥāmi-i dīn-i mübīn mazhar-ı feyẓ-i ilhām
Rāfi‘-i şerr ü fiten nāfi‘-i mülk-i İslām
- 2.Ya‘ni ol Ḥān-ı Mecīd cevher-i nā-yāb-ı cihān
Mesned-ārā-yı ḥilāfet şeh-i Ḥākān-ı kirām
- 3.Hem velī hem daḥī ‘ādil bu şehi ālem-gīr
İ’tikād itmeyeni kahr ide Ḥayy u ‘Allām

- 4.Ekserī fi‘l-i hümāyūnı hıkemde dāhıl
Şūret-i leyyin ile virmededir mülke nıẓām
- 5.Bu Hūdāvend-i ‘aẓīm Dāver-i seyyāre-ḥaṣem
Gelmedi zātı gibi dehre şeh-i dūr-encām
- 6.Dīde-i baḥtı nıgeh-bān olalı dünyāya
‘Adl ile ẓulm u ta‘addi ‘ademe itdi ḥırām
- 7.İşde ez-cümle biri şāḥib ararmış mūhre
Bulup erbābını itdi aña teslīm-i zamān
- 8.Bu da bir keşf ile izhār-ı kerāmāt-ı ‘aẓīm
İtdi i‘mārına mülküñ yine tekrar iḳdām
- 9.Kuvve-i şāh-ı cihān fi‘le¹ ẓuhūr eyleyerek
Eyledi şadr-ı mu‘allāya şecā‘at ārām
- 10.Oldı sānī olarak maẓhar-ı mūhr-i devlet
Āşaf-ı şāf-meniş āḳıl-i pākīze-kelām
- 11.Bermekī-mevhibe ol Hāzret-i ‘İzzet Paşa
Mecma‘-ı ‘adl-i vefā cāmī-i luṭf u ikrām
- 12.İşde bu kuvvet-i ṭālī‘ şeh-i devrānıñdır
Ehlini maşlahat-ı lāyıkada istiḥdām
- 13.Ḳahramān-mertebe Cem-saṭvet ü Dārā-ḥaṣmet
Āsumān-pāye şecā‘atde budur Rüstem ü Sām

¹ 9a metinde “ fiğle” (فغله)

- 14.Nāzım-ı mülk-ı düvel rābıta-bend-i kişver
Nüşa-i hırz-ı emān kuṭb-ı medār-ı eyyām
- 15.Sensin ol āşaf-ı nā-ḍide-i memdūh-ı tıynet
İde maḳrūn-ı ḥulūş Ḥaḳḳ seni her emr-i mehām
- 16.Vaşfiñı böyle mi eylerdim eyā kān-ı kerem
Olsa ḳalbimde eger şıḥḥat ile ḥüsn-i niẓām
- 17.Nā-mizāc olmuş idim ḳuvvet-i cismim yok idi
Virdi Allāh baña vaşfiñ için ḳuvvet-i tām
- 18.Yeter ey Nā'il-i zār eyleme taṭyīb-i kelām
Söz güher olsa da maḳbūl degildir i'zām
- 19.Her umūruñda Ḥudā yār u mu' ĩniñ olsun
Seni tevfiḳe muḳarin ide hem neyl-i merām
- 20.Feyz ü nuşretle olup şadr-ı mu'allāda muḳīm
Olasın luṭf-ı şehenşāhī ile ḡarḳa-i tām
- 21.İrmeye gonca-i iḳbāliñe hiç bād-ı ḥazān
İdesin 'adl ile bu 'āleme neşr-i aḥkām

GAZELLER

1

Fā ‘ilatün / fā ‘ilatün / fā ‘ilatün / fā ‘ilün

- 1.Yok iken ‘âlemde ism ü cismim ey Bārī Ḥudā
Halk idüp bir nuṣfeden virdüñ baña ‘aql u zekā
- 2.Emr-i teklîf ile me‘mūr eylediñ bu ‘âleme
Şarf-ı ikdām eylemek ṭā‘ate farz oldu baña
- 3.Kendümi bildüm o günden kulluğa sa‘y eyledim
Olmadı taḥfîf ü taḳlîd ‘ömrümi itdim hebā
- 4.Yok elimde bir ‘amel-i tesliyet ‘işyân olur
Âyet-i “lā-ṭaḳnatū” oldu teselli reh-nümā
- 5.Cürmümi maḥlûkiyetle fehîm idüp zār eyledim
Raḥmetiñle raḥm idüp ‘afv it günāhım Rāḥimā
- 6.Raḥmetiñ deryāsınıñ yanında cürm-i âşiyân
Zerreden zerre ile teşbîh olunmak bî-revā
- 7.Neş‘e-i bezm-i elestden tā-be-maḥşer ey kerîm
Şıdk u îmân ile taşdıḳ eyledim yā kibriyā
- 8.Tā’ib-i müstağfirân düşdüm seniñ dergāhıña
Tevbekār oldum ilāhî raḥmetiñle yarlığa
- 9.Fırka-i nâciyyeye idḥāl buyur Nā’il ḳulı
Hürmet-i şân-ı Cenāb-ı rûḥ-ı pāk-i Muştafā

2

Fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilūn

1. Maẓhar-ı şems-i cefāyım sāyebān olmaz baña
Bülbül-i şūrīdeyim hīç āşiyān olmaz baña
2. Raḥne-i ceyş-i gumūmdan oldu dil mülki ḥarāb
Ben esīr-i miḥnetim Şīrīn-zebān olmaz baña
3. Mekteb-i idrākde dersim fūnūn-ı 'aşkdır
Dāḥil-i silk-i ḳabūlūm imtiḥān olmaz baña
4. Āh-ı āteş-bārımı nāçiz görse ol 'adū
Sīne-sūzān olmada ṭab'-ı girān olmaz baña
5. Vāḳıf-ı esrār-ı 'aşkım Nā'ilā eş'ārda
'Āşık-ı şūrīdeyim ma'nā nihān olmaz baña

3

Fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilūn

1. Māh-tābım dāmen-i feyziñ necāt oldu baña
Rūy-ı āla naḳş olan ḥālīñ ḥayāt oldu baña
2. Olma müstağnī bu luṭf-ı vaşlıñı efgendeye
Mīve-i naḥl-i vişālīñ sāniḥāt oldu baña
3. Sāye virmez 'āşık-ı efgendeye çarḥ-ı denī
Līk ruḥşat bulmadı kāmıñ ṣebāt oldu baña

2. 16a

3. 16b

4. Kābza-i destimde maḥkūmum olup şimdi felek
Hizmet-i maṭlūbumuzda şāfināt oldu baña

5. Nā'ilā inkār olunmaz dilberiñ iḥsānları
Büseler la'l-i lebinden vāridāt oldu baña

4

Fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilātūn / fā 'ilūn

1. 'Arızında qalmamış ol mehveşiñ zīb ü bahā
Cebhesi çīn-āver olmuşdur mişāl-i būriyā

2. Tār u mār olmuş bugün başdan çıkarmış kākūli
Zümre-i 'uṣṣāka gadr itmiş yine bād-ı şabā

3. Örselendirmek metā'īñ qadrini noḡṣān ider
Dest-i ḡāhiş urmasun ruḡsārīña her nā-sezā

4. İ'tibārı dilberiñ yeksān gerek 'uṣṣākına
'Aşq bāzārında birdir ¹ kıymet-i 'ālī vü gedā

5. Mālik olduñ çünkü iqlīm-i ma'ānī nutfesi
Şi're āgāz eylemek elzemdir ey Nā'il saña

¹ 4b metinde "lebdır kıymet-i alī vü gedā"

5

Mefā 'İlün / mefā 'İlün / mefā 'İlün / mefā 'İlün

- 1.Şikāyetden dil-i ğam-perverim bir cāmdır hālā
Hāyāl-i i'tidāl-i çārḥ fikr-i hāmdır hālā
- 2.Beni bīhūde tekdīr itmegi mu'tād itmişdir
Raḳīb-i bī-vefā bir bed-meniş bed-nāmdır hālā
- 3.Seni bir bū sevād-ı zülfe meftūn eylemiş ey dil
İdelden sūd u pesin kār u bārīñ şāmdır hālā
- 4.'Abesdir ol gazālī şayda dām-ı hīle vü şan'at
Kalan destīñde şimdi bir tehīce dāmdır hālā
- 5.Temennā-yı ğinā ṭab'ıñ mükedder itmesün Nā 'il
Devām-ı devlet-i dehr-i denī nā-rāmdır hālā

6¹

- 1.'Älemde māder-zāddır cānā saḡā saña
Haṭā degil midir ki dense bī-'aṭā saña
- 2.Pervāne oldum şevḳ ile şem '-i cemāliñe
İtsem fedā bu cānımı her dem revā saña

¹ vezin bozuk

3.İtdin güşāde ‘ukde-i düşvār-ı kārımı

Çāk eyle bu sīnemi yārım sezā saña

4.Luṭfuñla oldı memnūn dil ‘ıyd-ı vişālden

Bir ben degilim bendedir bāy u gedā saña

5.Kesme ayağı cā-be-cā yār bende-ḥāneden

Meftūnun olup Nā ’il-i zār mübtelā saña

7

Mefā ‘ilūn / mefā ‘ilūn /mefā ‘ilūn /mefā ‘ilūn

1.Ne yapsun bī-‘aded derd-i cihāna bir dil-i şeydā

Revādır ḥaqqı var feryād iderse ey gül-i zībā

2.Bir anda seyr iderken bī-tekellūf kevn-i imkānı

Fütūr el verdi şimdi ḥāline vāqıf degil ḫaṭ‘ā

3.Bir özge ḥāle düşdi ‘āciz ü ḥayrān u sergerdān

Ġam u endūh ile görmez cihānı bī-başar güyā

4.Bu şeb cem‘iyyetim vār sende iḳbāl eyle cānānım

Ḳadem-rencīde itseñ belki vaşlıñla olur iḥyā

5.Bu āh-ı girye vü feryādına sensin sebep Nā’il

Alışdırdıñ cünūn ḥükmünde şevḳ ü ‘aşḳa ser-tā -pā

8

Mefā ‘īlūn / mefā ‘īlūn / mefā ‘īlūn / mefā ‘īlūn

1. Fesād-ı kākülūñ fikr itmedik sūnbül mi var hālā
‘Özür-ḥāh olmadık al-i ruḥuñdan gül mi var hālā
2. Bir āfetdir şarāb-ı nāb içün la‘l-i nemek-pāşıñ
Lebiñ dādıyla tekdır olmadık bir mül mi var hālā
3. Gülistān-ı cemāl-i revnaḳ-efzāsında ol şūḥuñ
Naḡam-perdāz-ı feryād olmadık bülbul mi var hālā
4. Ser-ā-ser nüşḡa-i mendūbe-i ṭab‘ında dildārıñ
Ferāset ehline keşf olmadık müşkül mi var hālā
5. Kūmeyt-i ḡāmeniñ reftārını seyr eyle ey Nā’il
Nigāh-efrūz-ı seyrān olmadık Döldül mi var hālā

9

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn

1. Bezme gel gonca-dehen eyleyelim ‘ahd ü vefā
Ṭaḳılup kaldı hemān ‘aşkıña dil şubḥ u mesā
2. İtme şīrāze-i āmālimizi pejmürde
Vaşlına rüz u şeb efgān iderim Kaysāsā
3. Şem‘-i ruḡsārıña mīnā-yı cemāldir fānūs
Nedir ey māh-ı nevim sende tenāsüb-i a‘zā

8. 17a

9. 17b

4.Şevk ile olmadadır hāne-i kalbim ma'mūr
İtmesün ceyş-i keder naqd-ı sürûrum yağmā

5.Sende bu meşreb-i ihsān u 'ināyet vār iken
İtme āzürde bu Nā'il kuluñı bī-hemtā

10¹

1.Reng-i rüyum ümmīd-i vaşl-ı yār ile bozulmasun mı yā
Bu fikr ile 'uqde-i dil çözülmēsün mi yā

2.Şaydgāh-ı gamzede devr iderken murğ-ı derūn
Bu bāz-ı şikār-ı gönül süzülmesün mi yā

3.Deşt-i fenāda çāke çāk olan bī-çāre merām
Taḥşīl-i vaşl-ı yār ile düzülmesün mi yā

4.Bu şevk-i merām-ı derūn zevāle ırmēsün
Ümīd-i rişte-i ağıyar üzülmesün mi yā

5.İpsiz 'adū yār ile gördü seni Nā'ilā
Dehānı mānend-i kise büzülmesün mi yā

11

Mefā 'ılün / mefā 'ılün /mefā 'ılün /mefā 'ılün

1.Gönül bir dilber-i müstagni-i bed-kīşedir ḫālā
Ḥayāl-i vaşl-ı cān-bahşı dile endīşedir ḫālā

¹ vezin bozuk

- 2.Miyān-ı müy āteş-dīdedir gūyā leṭāfetde
‘Aceb kimler o meh-rūya nezāket-pīşedir ḥālā
- 3.Şu deñlü telḥ-kām-ı hücnat-ı efkār-ı āmālim
Derün lebrīz-i zehr-āb-ı keder bir şīşedir ḥālā
- 4.Felek bir şadme urdı tārik-i ümmīd-i Ferhāda
Nigāh-ı ḥayretim berķ-ı dehān-ı tīşedir ḥālā
- 5.Ne mümkin Nā’ilā kaṭ’-ı ta’alluķ bāğ-ı dünyādan
Ki naḥl-i ‘ömrüme ṭul-ı emeller rīşedir ḥālā

12

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

- 1.Beni bir ferde muḥtāc-ı ‘özür-ḥ’ān eyleme yā Rab
‘Ināyetle kerem kıl dīde-giryān eyleme yā Rab
- 2.Yerim bāğ-ı gülistān eyle luṭfuñla Ḥalīlāsā
Cenāḥ-ı maḥşadım dā’im fūrūzān eyleme yā Rab
- 3.Esīr-i miḥnet itme hürmet-i peygamberānıñçün
Şikest-i ḥāṭırım her demde vīrān eyleme yā Rab
- 4.Benim dāreynde yokdur senden özge bir mededgāhım
Dil-i āzürdemi dā’im girībān eyleme yā Rab
- 5.İrişdi şīt-i āhım ṭāķ-ı eyvān-ı felek içre
Bu eşk-i çeşmimi mānend-i Ṭufān eyleme yā Rab

- 6.Niyāz-ı ¹ ‘abde dā’im isticābet şān-ı va’dıdır
Sirişk-i dīdemi ħūn-āb-ı cūyān eyleme yā Rab
- 7.Penāhım dest-gīrim sensin ancak her umūrumda
İrişdir luţfuñı mecbūr-ı nādān eyleme yā Rab
- 8.Ricāmı eyle maqbūl hürmet-i ‘izz ü celāliñçün
Bu āh-ı vāh ile ‘ömrüm güzerān eyleme yā Rab
- 9.Güşād it pāy-ı dilden kayd-ı bendi miñnet-i dehri
Bu Nā’il derd-mendi dāğ-ı hicrān eyleme yā Rab

13

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

- 1.Māyesi t̄ahir olan medḥ ile olmaz mergūb
Ca‘lice vaşf ile terfī idemez şaḥş-ı kezūb
- 2.Herze-gū bāṭılı şāyeste-i sem‘ itmezler
Gözedir birbiriniñ ḥāṭırını ehl-i ḳulūb
- 3.İder icrā eṣer-i cezbe-i mıḳnāṭısı
‘Āşıka dem-be-dem oldukça vedād-ı maṭlūb
- 4.‘İyd-ı ekber gibidir ḳadr-i meserretde o gün
‘Āciz-i ħūncigere olsa mülākī maḥbūb
- 5.Sū’-i ḳann eyleyemem ehl-i ḥulūş Nā’il
‘Ārife seyyi’e isnādı olur mı maḥsūb

¹ 6a metinde “niyāzı abde” (نیا زی عید ه)

14

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1. ‘Arz idersem ḥālīmī ben ser-be-ser cānāna hep

 Korkarım ki nār-ı āhımdan felekler yana hep

2. Dād bu ebr ü kemān müjgānı ḥūn-ālūdeden

 Öldürürler ‘āşıkı ma‘şūk olan dīvāne hep

3. Cenk iderler mübtelā-yı derd ile her şīvede

 Añlarıñ ‘ādetleri dā’im girerler kana hep

4. Her zebānı ḥançer-i bürrān gibi bir zaḥm açar

 Kaṭl-i nefis itmekde anlar mübtelādır şāna hep

5. Ehl-i ‘aşkı ṭa’n iden vār ise gelsün Nā’ilā

 Esbini sürsün benimle hem-‘inān meydāna hep

15

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

1. Cevre meyl eyledi āh ol meh-i pākīze-neseb

 Bādi-i dehşet-i dildir bu tegāfūl bu ğaḏab

2. Beñzemez eşref-i emşāle bu sencīde ḥışāl

 Ḥaml olunmaz ğaleṭa yāre melek dinse laḳab

3. O verir neş‘e bu ṭu‘m-ı deheni ḥoş eyler

 Beñzemez lezzet-i sīb-i zekāna lezzet-i leb

14. 18b

15. 18b

4. Sengi telyine heves dilbere teklîf-i vefâ
Bu gelür hâşır-ı gamnâkime andan eş'ab
5. Beni ey baht firîbende-i 'ahd itmiş idiñ
Kanı incâz-ı mevâ 'îd ü mürâ'ât-ı edeb
6. Cevher-i zât iledir şöhret-i erbâb-ı saḡā
Māni' olmaz kereme deydene-i māder ü eb
7. Hâşiyetde meşelâ 'ayn-ı ḡayāt olsa daḡi
Şerbet-i kâse-i ednāyı şaḡın itme taleb
8. Rızqdan 'add olunur çünki saḡāsı merdiñ
Olur elbette zekî mazḡar-ı āsar-ı ta'ab
9. Ġālibā naḡmıñā şöhret vireceksin Nā'il
O mehiñ raḡbetidir kilkiñe da'vāya sebeb

16

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Eylemiş şūḡ-ı 'anūd da'vete serd-i 'illet
Lā'übālî olana lāzım olur mu ḡalvet
2. Her zamān ḡasta göñül bir kedere ālūde
Şimdi dāḡ-ı dil-i sūzānına merhem ḡayret
3. Dilde bir kez nice merkūz ḡam-ı endūh oldu
Sūrı mātem hevesi 'aşḡ sūrūrı ḡasret
4. Yok döner başımıza şimdi ḡumūmdan ḡayrı
Eyledim cevri-i cefā dā'iresiyle şirket

16. 19a

5.Yāri āgyār çekiyor Nā'il-i zār sinesine
Bize takṣīm olunan gözyaşı ile rikḳat

17

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Ne yamān müşkil imiş āteş-i hicr-i firḳat
Gelmēsün kimselerin başına böyle ḥasret
- 2.Bir taraftan elem-i derd ü firāk-ı yārān
Eylerim şimdi sitemle bu cihānda ülfet
- 3.Böyle bī-tāb-ı dilim ḥüzn ile bu 'ālemde
Görmedim çarḥ-ı gadr-ḥ'āhda merd-i himmet
- 4.Olmuşum telḥ-i dimāğ bu şeb-i hicrān içre
Dil ü cān olmada müstağrak-ı baḥr-ı miḥnet
- 5.Nā'ilā gāmda muḳīm eylemez Allāh kulunu
Oluruz bir gün olur maḫhar-ı 'izz ü devlet

18

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.İncidür gūşe-i gāmda yatanı pīre vü bit
Merḥamet eylemez 'uṣṣāka rakīb azḳın it
- 2.Şırası geldiği dem düşmene fırsat virme
Ur hemān sīnesine şan'at ile keskin ḥışt

17. 19a

18. 19b

- 3.Seni ālāmā giriftār idene aldanma
Nerde āgyār var ise köklerine hep kibrīt
- 4.Hüner oldur ki hezār ḥīle vü ḥud‘a iderek
Anı bir burc-ı bedenden aşağı ḍarb ile yit
- 5.Kesb-i vuşlat ise maṭlūbuñ eger ‘āşık-ı zār
Ḥāk-pāy-ı der-i dildāre ḥulūşı eskit
- 6.Çünbiş-i nīm-nigāhı güzeliñ boş olmaz
Mücib-i maṭlab olur ḥāl-i dili nağmeler it
- 7.Gayriden itme ṭaleb derdiñe dermān Nā’il
Rişte-i ‘arz-ı muvālātı ḳavīce berkit

19¹

- 1.Bīhūdece esāfil ile hem-dem olma ‘abes
Her emrde teslīm olarak maḥrem olma ‘abes
- 2.Ḳadr-ı metā‘ rağbeti dūn u şikest ider
Bī-gayret ü bī-mülāḥaza vü bī-gam olma ‘abes
- 3.Ednālara muḳāreneden ḳadri kesr idüp
Her demde nedāmet ile serāsim olma ‘abes
- 4.Ey dil sedād-ı ye‘se dūş ider encām seni
Ḥasret-güzīn-i ḥāl ü kākül-i ḥam olma ‘abes

¹ vezin bozuk

5.Da'vā-yı 'aşkda yetmez imiş 'aklı dilberiñ
Nā'il ħün-ı dile t̤alib-i merhem olma 'abes

20

Mef 'ulü / fā ' ilätü / mefā ' ilü / fā'ilün

1.Fikr-i müjeñde kuvvet-i neşter 'abes 'abes
Gamzeñ yanında t̤ākat-ı ħançer ' abes 'abes

2.Teşbīh olınsa ħamlığı¹ ebrūña ey güzel
Püş-i kemān-ı Rüstem-i şaf-der 'abes 'abes

3.Bir kez iderse la'l-i lebiñ ħulyāsını
Şad-berg-i ħoş-nümāyiş 'abes 'abes

4.Güftāra gelse ol meh-i Şirīn-zebānımız
Kadr-ı kādīm kand-ı mükerrer 'abes 'abes

5.Bu 'işvelerle bağ-ı tefāħürde Nā 'ilā
Gelse şafāya kāmēt-i 'ar ar 'abes 'abes

21²

1.Düçār-ı 'aşk olan ādem ħalvet ister mi hīç
Āşüfte-dil 'alākaya şirket ister mi hīç

2.İm'ān ider şunūf-ı sakāmātın āşikār
Şūħuñ ħisāl-i nüshası diĳkat ister mi hīç

¹ 2a metinde “ ħamlığı” (خملگی)

² vezin bozuk

3. Her rûy-ḥandeye ragbet ider şahş-ı bî-vefâ

Teklîf-i şıdk u gâ'ile gayret ister mi hîç

4. Bir âh ile ḥabâb gibi maḥva yüz dutar

Bundan ziyâde ḥavşala rikkat ister mi hîç

5. Kat' it kelâmı makṭa'ıdır Nâ'ilâ yeter

İzhâr-ı ḥâl-i derd-i dil ḥasret ister mi hîç

22

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

1. İnfi'âl eyler baña cânâna nâz itmekde güç

Vuşlat-ı iḥsânına 'arz-ı niyâz itmekde güç

2. Çâre yok artmaktadır derd-i derûnum 'aşk ile

Gizlemek emr-i muḥâldir keşf-i râz itmekte güç

3. Ağlarum şol deñlü eşkimle tolar rûy-ı zemîn

Herçi bād-âbâd diyüp de cân-güzâr itmekde güç

4. Derdimi ben gizlesem âh-ı derûn izhâr ider

'Arz-ı ḥâl ile beyân-ı dil-nevâz itmekde güç

5. Sînemi itsem siper tîr-i kazâya Nâ'ilâ

Karşu tırnak müşkil ammâ ihtirâz itmek de güç

23

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

1. Mūcib-i şevķim olan nerde o hengām-ı feraḥ
‘İşve-bāzān ile cūnbiş olınan nām-ı feraḥ
2. Āsiyāb-ı feraḥıñ kâ‘ide-i devri budur
Düşer elbetde yine ḥişşeye eyyām-ı feraḥ
3. Āteş-i ‘aşķ ne demek serde olanlar añlar
Niceyi şevķa çeküp bend ider ol dām-ı feraḥ
4. Bed-du‘ā itmeği kıymam saña ey āfet-i cān
Gele āsāyiş ile ḳalbiñe her şām-ı feraḥ
5. Nā’ilā biz daḥi cānān ile hem-şoḥbet idik
Şimdi bir ‘aksidir aḥvāl-i vişāl kām-ı feraḥ

24

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1. Māh-rū sūnbül-beden serv-i semensādır o şūḥ
Görmemiş mişlin felek bir zūlf-i leylādır o şūḥ
2. Cezb ider ‘uşşākını her demde nāz u şīveler
Taḥtgāh-ı ḥüsnine şāh-ı mu‘allādır o şūḥ
3. Būlbūlāsā her gören meftūn olur ol ḡoncaya
Şad-hezārı bī-ḳarār itmiş dil-ārādır o şūḥ

23. 20b

24. 20b

4.Mā-ḥaṣal ḥūn-ı ciger ‘arz eyledim ol āfete
 Ārzū-yı vaşl içün dā’im müheyyadır o şūḥ

5.Pek şarıl Nā’il o şūḥuñ dāmen-i iḥsānına
 Ḥüsnüne mağrūr bir sī-murg-ı ‘anḳadır o şūḥ

25

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün /fe ‘ilün

1.Feğin cevri-cefā vü siteminden feryād
 Eyledi leşker-i gam yine belāya imdād

2.Şimdi ḥamyāze-i hicrāna giriftār olduk
 Cevr ile ol meh umulmazdı bizi eyleye yād

3.Dile rāḥat mı virtür vesvese-i hicr ü firāk
 Yeñiden itdi bizi şūḥ -ı cefā-cū nā-şād

4.Berḳ-ı şimşir-i cefādan ṭutuşur ḫırmınen-i dil
 Āh-ı āteş-şereri yer bıraḳur mı ābād

5.İşde teb-lerze-i ḥasret cigeriñ ḥūn idecek
 Nā’ilā ṭūr-ı felek firḳati eyler işhād

26

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1.Göñül bülbul gibi ḥasretle eyler nāle vü feryād
 Niçün ey bī-vefā üftādeñe itmezsiñ istimdād

25. 20b

26. 21a

2. Açılmış göncaāsā şermgīn āfet iken cānā
Nice germ eylediñ ağıār ile ey zālīm ü bī-dād
3. Seni āgūşa çekmişler raķībān kām almışlar
Ne mümkün eylemek dil mülküni şimden gerü ābād
4. Hebā oldu benim şarf itdigim sa'y ü emekler hep
Seniñ şāniñ mıdır kim eylediñ āhır beni nā-şād
5. Mürüvvet tıynet-i zātiyyeye maḥşūş imiş Nā'il
Necābet olmadıkça eylemez feryāda ma'şūk dād

27¹

1. Dil vuşlat-ı āmālle şafādan mütelezziz
Fi'l-i felek itdigi cefādan mütelezziz
2. Mīzāc-ı nās-ı cihān birbirine zıdd olur
Kimi imsāk ile kimi saḥādan mütelezziz
3. Hiç paḥl ider mi aḥlāk-ı ḥaḳ ile muttaşif
Baḳ şāh-ı rūy-ı zemīne 'aṭādan mütelezziz
4. Denī olanıñ fi'li dāḥil-i ḳıl ü ḳāl olur
Seḫa yolında varını fedādan mütelezziz
5. Delīl-i ḫayr olandır vuşlatla maḫḫar Nā'ilā
Baḳ mürşide zimmetini rehādan mütelezziz

¹ vezin bozuk

28

Fa 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Nefsine mahkūm olanlar kibr ile mağrūr olur
Kal'a-i kalbi anıñ şeytān ile mahşūr olur
- 2.Ĥoş gören bu 'ālemiñ idbār ile iqbālını
Maẓhar-ı tevfiķ olup encāmı kār mesrūr olur
- 3.Dürr-i nā-yāb olsa da ālūde-i çirk-āb-i hāk
Raĥne gelmez cevher-i zātiyyeye mağrūr olur
- 4.“Men 'arefe nefsehü” sırrı azīm ser-māyedir
İşbu remzi fehmi idenler 'ākıbet mağrūr olur
- 5.Ehl-i dāniş gün-be-gün terfī '-i kadr ü şān ider
Bilmeyen noķşānını menfūr olup maķhūr olur
- 6.Eyle idrāk-ı māni' vü mu'tī kuluñ ef 'āli
Kesb-i cāh-ı ĥayşiyet itdüm diyen menfūr olur
- 7.Reşk olunmaz Nā'ilā mağrūrlarıñ iqbālını
Tev'em olmuşdur anıñ idbārı encām ĥor olur

29

Mef' ülü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ilün

- 1.Rakķāş-ı şafā kāmēt-i mevzūnla övünür
Ebrūları kavs-i şeh-i-gerdūnla övünür

28. 21b

29. 21b

2. ‘Āşık¹larınıñ itmededir kalbini teşhîr
Çeşm-i siyehi nüsha-i efsûnla övünür
3. Her neylde eli var hele ol zâhid-i şūmuñ
Hem perçem hem zülf-i siyeh-günla övünür
4. Mevķūf-ı vukūf itmek içün sâ‘at-i sa‘dîñ
Remmāl-i ħired t̤ālî‘-i varūnla övünür
5. Fehm it eşer-i ‘aşkı ki ahūları deştîñ
Ĥālā şeref-i cezbe-i Mecnūnla övünür
6. Mev ‘ūd-i zülāl-i kerem-i yār idi ħātır
Tıfl-ı emelim va‘de-i meşhūnla övünür
7. Övünürdi muķaddem niçe efkār ile fikrim
Şimdi yalnız t̤azece mażmūn ile övünür
8. Deryā-dile iĥmāl-i cefā mel‘abelerdir
Baķ mevce-i deryā nice kalyūnla övünür
9. Nā’il de güşād idemedi uķde-i vaşlı
Çokdan berū ol daĥme-i Ķarūnla övünür

30

Mef ‘ ū lū / fā ‘ i lā tū / me fā ‘ i lū / fā ‘ i lūn

1. Cān ol ħıdīv-i himmet-i vālāya bağludur
‘Aşķım benim [o] yār-ı melek-rāya bağludur ¹

¹ 1b metinde “yār-ı melek-rāya bağlıdır”

2.Güftār-ı şevk-i tūti-i tab‘-ı müsellemem
Bî-şübhe ol dehān-ı şeker-ḥāya bağludur

3.Dā’im cenāb-ı yār iledir iştihārımız
Bülbül nevāsı gonca-i ra’nāya bağludur

4.Emrinde böyle tîr gibi i’tidālimiz
Benden degildir ebrûları yāya bağludur

5.Nā ’il şafā-yı ḥāṭırınıñ tāzelenmesi
Dil-dādeden vesīka-i ğarrāya bağludur

31

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1.Meyl-i çeşm-i cāzibiñ cānā seniñ pek gencedir
Ġayri yāre ragbet itmek ‘āşıkā işkencedir

2.Ben idim evvelde tıfl-ı tab‘ınıñ eglencesi
Şimdi tenmīkāt u eş‘arım saña eglencedir

3.Maḥrem-i esrār-ı pinhān itdigim ol tāze yār
Sîret ü şûretde senden ğālibā aḥsencedir

4.Māh idüñ gūyā nigāh-ı ‘izzetimde sen ol
Şimdi zātıñ çeşm-i taḥsīnimde bir erzencedir

5.Nā ’ilā ḫullāb-ı saḥt-ı kāküli ol dilberiñ
Hedm-i bünyān-ı ḫulüb-ı ‘āşıkāna ḫancadır

32

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Bu şebān çavr-ı dil-ārāda muḥabbet görünür
Naḳş olup merkez-i rüyunda meveddet görünür
2. Kuş gibi itdi güzer rūḥ-ı revānım şimdi
Merdüm-i dīde-i şūḥdan bize raġbet görünür
3. Dāmen-i vaşlını terk eyleme pervāne göñül
Emeliñ destine bir şem'-i meserret görünür
4. Çekemez çarḥ-ı cefā-cūy merām-ı vaşlı
Bu gadir-ḥ'āh felekden bize miḥnet görünür
5. Nā'ilā ülfeti dil-dār ile sıklaştırma
Hele her kām-ı merām ile āḫiri fırkat görünür

33

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Gül-i nev-rüste nāz u 'işveyi irād itmişdür
O mest-i fitne-cū kim bu dili nā-şād itmişdir
2. Ġazab āşarı hissetdim bu gün vech-i dil-ārādan
Derūnum mülkini ceyş-i keder ber-bād itmişdir
3. Cihānı lerzenāk itdi anıñ cevri-i sitem-rīzi
Bu cādū ġamzeler bu 'ālemi ifsād itmişdir

32. 22a

33. 22b

4. Ne mümkün la'l-i nâbından nigeḥ gül-büse çîn olmak

Zemîn-i vaşlına cev[r[ü] cefâ¹ inşâd itmiştir

5. Taḥammül eyleyüp Nâ'il rıza bâbından ayrılma

Güzel nev-rüstedir nâz itmegi mu'tâd itmiştir

34

Mefâ 'îlün / mefâ 'îlün /mefâ 'îlün /mefâ 'îlün

1. Benim derd ü sitemle dâ'imâ cân u dilim dıtrer

Şu'ûrum selb olup 'âmâlimiz zenbûr gibi siñler

2. Şu deñlü eyledi te'sîr-i gurbet kim vefâtında

Lisân-ı ḥâl ile seng-i mezârım âh idüp iñler

3. Ḥulûş-ı² kalben ister ḥâṭır-ı vîrânemiz yoḥsa

Hemân ca'lice gıybetden vefâ vü şevḳi kim diñler

4. Firâkın zaḥm-ı ḥûnı ḥançer-i ḥûn-ḥâra gâlibdir

Egerçi sînede zaḥmım ḥesâb olsa hezâr biñler

5. Ben ol şüh-ı cefâdan Nâ'ilâ mektûb ümîd itmem

Ḥulûşen aña bir kerre hiç olmazsa ḳulaḳ çıñlar

¹ 4b metinde “cevr cefâ”

² 3a metinde “ḥulûşı kalben” (خلو صی قلباً)

35

Mefā ‘İlün / mefā ‘İlün /mefā ‘İlün /mefā ‘İlün

1. Bizim ‘ālemde şūḥ-ı dilber-i āşüftemiz yokdur
Bu ‘aşq-ı āteş-i endūh ile ālüftemiz yokdur
2. Ne dehre iltifāt u ne felekden şekve vü bī-dād
Cihānda gonca-i ḥamrā gibi işgüftemiz yokdur
3. Dem-i vuşlat için biz ol rakībe kıl ü kāl itmek
Mey-i gül-gün için sākī elinden ḥuftemiz yokdur
4. Sipihrin nāzenīni renc ile ser-keşlik eylerler
Bizim celb-i kulūba cevher-i nā-suftemiz yokdur
5. Cihān ḥülyāya mā’il Nā’ilā maẓmūn söylerler
Taḥayyül eylemekde nāzenīni güfte[miz]¹ yokdur

36

Mefā ‘İlün / mefā ‘İlün /mefā ‘İlün /mefā ‘İlün

1. Göñül ‘ālemde bī-idrāk olan dīvānelerdendir
Müdām ālūde-i ḡam olduğu bīgānelerdendir
2. Dutar dāmānını bir dilber-i āşüb-ı devrānıñ
Olur her şem‘a düş uşlanmayan dīvānelerdendir
3. Anı idrāk itmez mi vefā kimlerle hem-demdir
Güzelse gördüğü üftādeye ḥandānelerdendir

² 5b metinde “ güfte yokdur”

4. Taḳarrüb itme ey dil iḥtirāz it kūy-ı cānāndan

Oñar mı iltifātı bilmeyen mestānelerdendir

5. Cihānıñ dilberi ey Nā'ilā bir naḳş-ı ḥulyādır

Ruḥında gamzesi mey vermeyen peymānelerdendir

37

Fā 'ilatün / fā 'ilatün / fā 'ilatün / fā 'ilün

1. Ey sehī-kāmet güzel gel āşinā karşımda ṭur

Merdüm-i çeşmim gibi her dā'imā karşımda ṭur

2. Bād-ı eflākden viḳāye eylerim dilber seni

Şayd olursun ḳorḳarım ṭūṭı karşımda ṭur¹

3. Diş biler ālem şaña hem naḳd-ı cānı bezl ider

Ey nihāl-i mū-miyānım pūr-vefā karşımda ṭur

4. Kār-zār eyler ise vaşlıñı içün aḡyār beni

Eylerim bir mūyuña cānım fedā karşımda ṭur

5. Firḳatıñle itme maḥzūn u mükedder Nā 'ili

Gel benim serv-i bülendim² dil-güşā karşımda ṭur

¹ 2b vezin bozuk

² 5b metinde “servi bülendim” (سروى بُلندم)

38

Mef' ü lü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ilün

1. Bir dilbere bend ol ki belâdır dimesünler
Bir âfete çāk ol ki cezâdır dimesünler
2. Vuşlatda anıñ dāmenine pekçe sarıl tūt
Bülbül gibi dūr olma sezâdır dimesünler
3. 'Abd ol sen anıñ pāyine maḥfī yüzüñi sür
Gördükde seni ehl-i riyâdır dimesünler
4. Kes rāḥatını eyle müdām āh ü fiğānı
Ālūde-i ḥūn ol bu gedâdır dimesünler
5. Nāz itme sakın Nā'il-i zār eyle niyāzı
Ḥayfā emegi oldı hebâdır dimesünler

39

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Bu bāğıñ bülbül-i şeydāsıyam āh kim gülüm yokdur
Tesellī ḥāṭıra elde benim bir sünbülüm yokdur
2. Sikenderveş felek sed çekdi meclis-i 'adle¹
Tazallüm-i ḥāl için destim irişmez yolum yokdur²

¹ 2a vezin bozuk

² 2b metinde “ tazallüm-i ḥāl için destim irişmez bir yolum yokdur” şeklindedir. Bu mısradan “bir” sözcüğünü çıkardığımızda vezin düzeliyor.

- 3.Lisānım söyleden derd-i derūndur ‘afv ider şāhım
Bi-ḥakkın āh iden bī-çāreye şer‘an ölüm yokdur
- 4.Bilinmez oldu sāhib-iḥtiyāçla servetin ḥālī
Cihān-ı bī-vefāda böyle muḥkem müşkilim yokdur
- 5.Benim ol şā‘ir-i mu‘ciz-ķalem şāhib-ķıdem memlūk
Şadāķat meslegidir ğayrı dāmende elüm yokdur
- 6.Semend-i himmete el irse şāhbān pāyidār olmaz
‘Alī ben Zūlfekārım ḥāme ammā Düldülüm yokdur
- 7.Bu ‘ālem köhnemiş Nā’il cihān āḫir zamān omuş
Zebān ḥabṭ olsa lāyık şī‘r ü inşāya dilüm yokdur

40

Mefā ‘ılün / mefā ‘ılün /mefā ‘ılün /mefā ‘ılün

- 1.İdince şafḥa-i baḥtında tā-ber-nām ḥoşter yer
Yed-i ḥakkāk-ı ğamdan faşş-ı ḥātem ḥayli neşter yer
- 2.Degil nokşān cāh u cāya lāyık ehl-i istignā
Hüner ehli olan istiḥkākına şāyeste ister yer
- 3.Yakışmaz şaḥş-ı mezmūmü’n-neseb şaffında eşrāfiñ
Şıṭabl-ı şāfinātü’l-ḥayl içinde bular ister yer
- 4.Nefes almış o dilber ğālibā bir ķimyāgerden
Ki ṭutmuş çehresinde dā’imā iksīr-i aḥmer yer

5. Suḥan-sence nevāziş sükkeri bā-bestedir Nā'il
Anıñçündür ki tūṭi her zamān k̄and-ı mükerrer yer

41

Mef ' ū lū / fā ' i lā tū / me fā ' i lū / fā ' i lūn

1. Müjgān-ı yār tīr-i k̄azādan eṣer virür
Ebrūları kemān-ı k̄aderden eṣer virür
2. İtdikçe rūy-ı āyine-i ḥātır incilā
Baḥt-ı gunūde bir nefes eyler keder virür
3. Sūz[u] gūdāzı¹ bāis-i ferdīr ekābirin
Bir k̄atre celb iderse şādef-ber güher virür
4. Nā'il seniñ bu kilik-i meyāmın 'alāmetin
Bir naḥldir ki mīve-i maẓmūn-ı ter virür

42

Fe 'ilātūn / fe 'ilātūn / fe 'ilātūn / fe 'ilūn

1. Māḥir-i bī-bedeliz nūş-ı mey-i nābda biz
Bilürüz ḥaddimizi neş'e-i pūr-tābda biz
2. Şem'-i ruḥsārı tavāf itmede pervāne gibi
Ṭurfe-rindiz ararız dilberi meh-tābda biz
3. Dervişiz dest-i tevāzu'da kemānız ammā
Nāvegiz menzile-i şıdk̄-dih-i per-tābda biz

¹ 3a metinde " sūz gūdāzı "

4.Feyzini nuṭkumuzuñ sīnesi rūşenler alur

Ṭūṭiyiz söylenirüz āyine-i şāfda biz

5.Gerçi rū'yā gibidir zāhir-i nuṭkum ammā

Cā-be-cā Nā'il o zevkī görürüz ḥābda biz

43

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1.Yārin ol ğamze-i kattāline ḥaṇçer uyamaz

Müje-i tūr-i ciger-düzuna neşter uyamaz

2.Ḥālınıñ her birisi ḥüsnine bir şāhid olup

Bu mehiñ şafḥa-i ruḥsārına maḥżar uyamaz

3.Daḥme-i ğabġabı ārāmına cāy itmişdir

Erkam-ı perçem-i maḳtūline ejder uyamaz

4.Dilberiñ var yed-i ṭulāsı ḥoş-āmedlikde

Hele aḥbābı tırāş itmede berber uyamaz

5.Günde yüz er ṭoġurur olsa da bānū-yı felek

Emr-i temyīzde Nā'il saña bir er uyamaz

44

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün /mefā 'ilün

1.Dil-i pür-ġam nevā-yı nālesin māhūra beñzetmez

Ney-i āşār şadāsın naġme-i ṭanbūra beñzetmez

43. 24b

44. 24b

2. Ğidā ‘addeylemiş şīrīni-i güftārını yāriñ
Şekersiz tūti-i dil hātırın mesrūra beñzetmez
3. İderse ‘ādetā kaşd-ı tegāfūl pek de cevır itmez
Felek ehl-i kemāli pek de[o] mehcūra¹ beñzetmez
4. Hezār eş‘āra nisbet müdde‘ idir hāme-i şūhum
Şarīr-i dil-pesendim şīt-i dūr-ā-dūra beñzetmez
5. Suḥanverler degil kim gerçi ammā her suḥandānı
Cihān inşāf iderse Nā’il-i mehcūra beñzetmez

45

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

1. Nev-bahār olmayıcaķ ruḥları gülgüllenemez
Leb-i la‘līni o maḥmūr-ı gamıñ müllenemez
2. Gerçi her mürğüñ olur nağme-i sūz-ı āhı
Leḥçe-i nağme-i sencīdede bülbüllenemez
3. Pertev-āmūz idemez dūnı nevāzişlerim
Bāy-gīrān zīnet ü taķım ile düldüllenemez
4. Şeh-süvārān-ı belāgāt bulunan pek çokdur
Her hünerver bu kümeýt-i kalemı kullanamaz
5. Saña maḥşūşdur ancaķ bu ‘ubūdiyyet Nā’il²
Dergeh-i şūḥda her ehl-i suḥan kullanamaz

¹ 3b metinde “pek de mehcūra”

² 5a vezin bozuk

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün /fe ‘ilātün /fe ‘ilün

1. Virür ‘uṣṣāka ṣafā ṣīr ü nāz ¹

Yoḥsa ḡamnāke beṣāṣet viremez kıṣṣa vü sāz

2. Dil-i ḥaṣm āhen-i saḥt olsa da te‘ṣīr eyler

Bāl-i iḥlāṣdan olsa eger ol tīr-i niyāz

3. Niyyeti ḥālīṣ ise ḥācetini Ḥaḥ bitürür

Bir ḡuluñ olsa daḥi dergehine ḥizmeti az

4. Boza taḥrīr-i kebīr ‘izzet ü istiḥkāmı

Behredār olsa da maṭṭlab ni‘amından ḡammāz

5. Ḥāhiṣiñde seni me‘yūs-ı ümīd eyledi yār

Defter-i tecrübeye ey dil-i ṣeydā bunı yaz

6. İder elbetde añı zemm ile teşhīr-i enām

Her kimi eyler ise ehl-i vefā maḥrem-i rāz

7. Kim ‘ayārāne olur cevri-i felek ey Nā’il

Zer-i kāmīl ne bilür daḡdaḡa-i sūz u ḡudāz

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1. Benim ḡün-ı dilim şimdi Felāṭün-ı cihān bilmez

İder ta‘cīz bütün bu ehl-i ḥālī ṣā’irān bilmez

¹ 1a vezin bozuk

- 2.Eger ‘arz eylesem [derdimi] tahrîr eylese hâme ¹
Döner cismi nihâle kâtibân [u] ‘arifân bilmez ²
- 3.Bütün dâğ-ı derûnum eylesem ifşây-ı nazmımla
Bu destim girye eyler ben degil cümle cihân bilmez
- 4.Tefekkür eyledim muğlak u mübhem bir derûn hâli
Benim bu derdimi cismimdeki rûh-ı revân bilmez
- 5.Tedâvî eylemek Nâ’îl muhâl-ender-muhâl oldu
Virür hayret elem maḥlûk-ı mevcûd-ı zamân bilmez

48

Mefâ ‘îlûn / mefâ ‘îlûn /mefâ ‘îlûn /mefâ ‘îlûn

- 1.Maḳâdire tenâkuş şîve-i merdânenen gelmez
Kederler ehl-i ğafletden gelür ferzânenen gelmez
- 2.İder ṭab‘-ı kelîli ğark neş‘e-i meşreb-i mînâ
O himmetler ki mînâdan gelür peymânenen gelmez
- 3.Degil bî-imtinân sūzişler âsân âteş-i ‘aşḳa
Figân-ı şekve bûlbûlden gelür pervânenen gelmez
- 4.Bir el ḳatmaḳsızın tellendirirdi kâkül-i yâri
O luṭf ancak gelür bâd-ı şabâdan şânenen gelmez
- 5.Ḥayâlim çeşmine küncîdedir dil-dârıñ ey Nâ ’il
O ‘aşḳıñ büt-peresti kûşe-i putḥânenen gelür

¹ 2a metinde “eylesem tahrîr eylese”

² 2b metinde “ kâtibân ‘arifân ”

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1. Derūnum dā’imā ālūde-i ekdārdır sensiz
Ten-i bī-ṭākatimde şanma şıḥḥat vardır sensiz
2. Olaldan cāy-ı ārām-ı ḥayālīñ ḥāne-i ḳalbim
Vücūd-ı ‘ācizānem gūyiyā bir bārdır sensiz
3. Ğıyāb-ı pertev-i ruḥsār-ı āl-ı dil-firībiñde
Şu‘ā-yı şems gūyā çeşmime mismārdır sensiz
4. Ḥayālīñ olmasa bir laḥza yokdur şabra ārāmım
Tenimde müyumuñ her birleri bir mārdır sensiz
5. Ye’isle Nā’il-i zār derde düş-ı nā ümīddir kim
Dem-i pāk-i Mesīḥā nefḥa-ı bī-kārdır sensiz

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. ‘Aşḳa dūçār olanıñ gözleri bī-nem olamaz
Derdle ḥün-ı cigeriñ zahmına merhem olamaz
2. Telḥ kāmāna ḥalāvet getürür güftārīñ
Şeker-i rakşa dehānıñ gibi maḳsem olamaz
3. Şöhreti zātına gālib gerek ehl-i keremiñ
Her saḥā şāḥibi taḳlīd ile Ḥātem olamaz

49. 25b

50. 25b

4.Dāniş ü ma‘rifeti olmayıcaķ zātında
İşde ādem zer ü zīver ile ādem olamaz

5.Dil-rübā eylemese dem-be-dem istihsānı
Nā’ilā her suḥanıñ böyle muşammem olamaz

51

Fa ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fa ‘ilün

1.Ehl-i derdiñ seyl-i eşkin ey güzel vaşlıñla kes
Terk-i ḥāb-ı ‘āfiyet oldum baña eyle nefes

2.Devr idelden virmediñ ārām-ı ḥātır ey felek
Fāriğ ol benden seniñle yok nizā‘um işde pes

3.Günde biñ kerre helāk-ı ğam olan işde benim
Kalmadı cānım vücūdum oldı gūyā bir kafes

4.Kec-nigāhıñla beni tesmīm itdiñ ey felek
Āh idüp sizlar bu cānım şimdi mānend-i meges

5.Terk idüp āmāl-i vaşlı Nā’ilā ol post-nişīn
Virdiñ olsun her nefes Allāh bes bākī heves

52

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1.Yār benim zaḥmımı vuşlat ile merhemletmiş
Ağzını haşm-ı bediñ rıfķ ile ebkemletmiş

51. 26a

52. 26a

2.Sitem-i kevne taḥammül sebeb-i ‘izzet olur

Ṭab‘-ı pāk-i suḥanı ḥāsıde ḥazımlatmış

3.Bār olur tilkilerin kürkleri ehl-i ḥāle

Maḥzā ol düş-ı mübāḥatını kākımlatmış¹

4.Kem olur tācir-i kālā-yı ma‘ārif şanma

Çār-sū-yı hünere mālını mevsimletmiş

5.Nā’ilin kesb-i şeref ideceginde şek yok

Şıdkını dergeh-i Feyyāza mülāzımlatmış

53

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1.Ne benden ne felekden ne ‘ādū-yı bed-hünerdenmiş

Bu sevdānıñ vuḳū‘ı başa baḥt-ı bed-güherdenmiş

2.İder bir şüm nefes rüşen-dilānıñ ṭab‘ını tekdır

Ruḥ-ı āyīneye yüz görmemek gerd-i kederdenmiş

3.Dıraḥt-ı bāğ-ı ḥüsnüñ gerçi istiḥkāmı var ammā

Belā-yı inḳıṭā‘ı erre-i sîn-i suverdenmiş

4.Ben ol ḥalka-be-güş bir bendesiyem şüh āşūbuñ

Kelām-ı mu‘ciziñ icādı ancak ‘aşq-ı serdenmiş

5.Şadākatde ‘ivażlar müstetirdir söylenür dilde

Bu ta‘bīrāt-ı ğarrā Nā’ile ḥüsn-i siyerdenmiş

¹ 3b vezin bozuk

54

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Ukde-i hâtır ile yâre meveddet boş imiş
Telhikâm-ı gam olup vaşlına minnet boş imiş
- 2.Rûz u şeb bülbül-i şūrîde gibi âh iderek
Sûziş-i nâle-i dil âteş-i hasret boş imiş
- 3.Kuçarım müy-miyânı diyü lâf itme gönül
Nigeh-i çeşm-i emelden bize rağbet boş imiş
- 4.Dest-res olmak için mîve-i vaşl-ı yâre
Tama‘-ı hâma düşüp rabt-ı maḥabbet boş imiş
- 5.Nâ’ilâ nâfe-şifat sînemi pür-ḥûn itdim
Güft-güy-ı leb-i dil-dâra meserret boş imiş

55

Fa ‘ilātün / fa ‘ilātün / fa ‘ilātün / fa ‘ilün

- 1.Mücib-i cāh ü selāmet olur insāna ḥulūş
Vāşıl-ı vuşlat olur dāreynde iḥsāna ḥulūş
- 2.Herkesiñ mümkün midir tevfiḳe maḳrûn olması
Rabt olunmuşdur cihānda pāk-dāmāna ḥulūş
- 3.Ṭālî’e maḥşûşdur işde tecellî başka şey
Mücib-i vuşlat olur encām-ı cānāna ḥulūş

54. 26b

55. 26b

4.Emr-i ‘aşkda bülbül-i sūz-i nevā emsāldir
Rūz u şeb āh eyle gelmez ḥadd-i imkāna ḥulūş

5.Nā ‘ilā her bir emrde maẓhariyyet şart imiş
Dūş ider mi ādemi vādī-i ḥīzlāna ḥulūş

56

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1.Cevher-i aşliyyeden insān-ı kāmildir ġaraż
‘Arş-ı a‘lā-yı beyāndan eşref-i dildir ġaraż

2.Murg-ı kudsuz iktisāb-ı kadr ü ḥaysiyyetdeyüz
Vāşıl-ı āmāle der-desti vesā’ildir ġaraż

3.Sen sūvār-ı baḥr-ı ‘aşk iseñ vüçüd iklīmine
Rākib-i deryādan ancaḳ kesb-i sāḥildir ġaraż

4.Raḥm-ı māderden bu kevne ‘azm ü refṭār eylediñ
‘Āleme gelmekden ancaḳ ref ‘-i ḥā’ildir ġaraż

5.Mezra‘atü’l-āḫere Nā’il bu ‘ālem mülkidir
Ḥire alana hūnerle sa’y ü taḥşıldir ġaraż

57

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1.Vaşlıñı benden dirġ mi böyle pinhāndan ġaraż
Bir nigāh-ı iltifātdır çeşm-i cānāndan ġaraż

56. 27a

57. 27a

- 2.Dergeh-i ihsānıñ zannımca bir esbābdır
Dīde-i ‘uṣṣāḳdan cārī olan ḳandan ğaraż
- 3.‘Āşıkıñ mir’āt-ı ḳalbin pāre pāre itmedür
Şem‘a-i ümmīd-i aġyārı fūrüzāndan ğaraż
- 4.Gördüġüñ āvāreyi dil-beste şanma zülfüñe
Şadıkı fehm eylemekde ‘ayn-ı ‘irfān[dan] ¹ ğaraż
- 5.Kimseler çekmezdi ‘aşkıñ Nā’ilā hamyāzesin
Maṭlab-ı vuşlatdır ancaḳ dūş-ı ħizlāndan ğaraż

58

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Düşmedi ħişşeme ‘ālemde benim cāy-ı neşāt
Başmadı ħāne-i āmālimize pāy-ı neşāt
- 2.Beni dūr eyleyeli çeşm-i feraḥdan aġyār
İdemem ħāb ²-ı ħuzūrumda temāşā-yı neşāt
- 3.Ḳomadı mevc-i ġumūm ħāṭırımı bir yerde
Girmedi dest-i dile dāmen-i şahrā-yı neşāt
- 4.Şimdi mir’āt-ı emelden görünür mi şüret
Düşdi nā-ehl eline işde o kālā-yı neşāt
- 5.Beni ḥayrān-ı ġam itdi bu ġadr- ħ^v āh gerdün ³

¹ 4b metinde “ayn-ı ‘irfāndır ”

² 2b metinde “ ħāb” (ħā)

³ 5. beyitin ikinci mısrası metinde yok.

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Bülbul-i nağme-keşân sūz-ı nevādan maḥzūz
‘Āşık-ı ḥūn-i derūn cev̄r [ü] cefādan¹ maḥzūz
2. İ‘tidāl üzre olur mı bu cihānıñ ḥālī
Kimisi derde esīr kimi şafādan maḥzūz
3. Ḥıfz-ı nāmūs ider insānı giriftār-ı kabā
Nefsine gālib olan belki ‘abādan maḥzūz
4. Ekmeyen toḥm-ı himem ‘arşa-i ḥācetmende
Olmaz ‘uḳbāda o maḥşül-ı cezādan maḥzūz
5. Şimdi şāhib-keremiñ şevketi kīmyā gibidir
Kanı ol Ḥātem-ı Tay ola saḥādan maḥzūz
6. Zann ider cānı berāber gidecek himmet ile
Olmaz aşḥāb-ı rüteb luṭf u ‘aṭādan maḥzūz
7. Hele sevḳ-i hüneriñ bābını mesdūd buldum
Nā ‘ilā ṭab‘-ı zamān bād-ı hevādan maḥzūz

² 1b metinde “cevr cefā”

60

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Raḥm-ı māderde idüp rızķımı takśım Őāni'
Düşme sen miḥnet-i sa'ya gelene ol ķāni'
2. Herkesiñ ḥokka-i ğaybiyyesidir vāśıl olan
Kısmetiñ ķıl ü ķālin ķadar oldu ķāti'
3. Beşere lāzım olan nık ü bedi fehmi itmek
Her ḥuşuş dā'ire-i 'aķl-ı kemāilde cāmi'
4. İdemez ādemi tevfiķe muvaffak iķdām
Şarf-ı himmet ile taḥşıl olunur mı ṭāli'
5. Kuvvet-i men' ü 'aṭā ķabza-i Rezzāķdadır
Kim olur Nā'il-i zār ķudret-i Ḥaķķa māni'

61

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Tā-be- maḥşer seni ben eyleyemem terk ü ferāĝ
Ey ğüzel naķd-ı vişālinle beni eyle çerāĝ
2. Benim ol 'aşıķ-ı sevdā-zede-i deşt-i cünün
Oldı Mecnün gibi mesken baña şaḥrā ile ṭaĝ
3. Ten-i bīmārımı ğam öyle za'if eyledi kim
Ḥāķ-i naķş-ı ķademiñ oldu gözümden pek ıraĝ

60. 27b

61. 28a

4. Sifle-perverlige meyl itme yakışmaz güzele
Eyle nâ-cins ile meclisleri sen emr-i yasag

5. Zâhm-ı tûr-i müjeye karşı turan Na'ildir
Nâr-ı firâkatle derûn mülkünü itme pür-dâg

62

Fe 'ilâtûn / fe 'ilâtûn / fe 'ilâtûn / fe 'ilûn

1. Tıfl-ı nev-rüste güzel şive vü reftârı zarîf
Revişi kendine mahşûş gülüşü şûh-ı 'arîf
2. Hüsni görse eger 'âşık-ı âzürde-dilân
Nakşını levhâ-i dilde ider elbet taşnîf
3. Vaşfını şâhife -i kalbime kayd eyler idim
Anı gördüm ki ezelden hemân olmuş taşhîf
4. Beñzedirsem ne 'aceb rüyunı devr-i şemse
Bu hayâl 'âşık-ı şûrîdeye hüsni ta' rîf
5. Söylediñ bu gazeli taṭlıca rengin Nâ 'il
Korkarım çeşmiñe uyku getürür vaşf-ı laṭîf

63

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Hāhiş¹-i vaşlıñla ey şüh oldı dermānım telef
Togrı söyle maṭlabıñ itmek midir cānım telef
2. Der-ḥayāl itdikçe gül-berg-i vişāliñ çeşm ü dil
Oldı bī-dermān olan cismimdeki kanım telef
3. Ḥayret-efzādır bu qalbim şimdi kec-reftār ile
Ḥālime raḥm eyle itme ser ü sāmānım telef
4. Sūz-ı ‘aşk [u] derd-i ‘āşık² nārdan efzūndur
Dem-be-dem itmekdedir bu cism-i ‘uryānım telef
5. Nā’il-i āzādedir dil-teşne-i eşk-i niyāz
Şuğl-ı derd-i firqatiñle itme iz‘ānım telef

64

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. ‘Āleme geldik gelelden merd-i himmet bulmadık
‘Ācizāne raḥm ider şāḥib-mürüvvet bulmadık
2. Her kime derd-i derūnum eylesem ednā beyān
Ḥālime imdād ider ehl-i saḥāvet bulmadık

¹ 1a metinde “ḥāhiş” (خاھش)

² 4a metinde “‘aşk derd”

3. ‘Aşrımız olmuş tamām āḥir zamāna mā-şadak
Bāğçe-i dünyāya geldik hīç ʔarāvet bulmadık
4. Gerçi kim mihr-i vefā lafzen cihānda vardır
Zātına¹ maẓhar düşüp ašlā şadākat bulmadık
5. Ḥāliyā olmaḳdayuz merzūk-ı ʔand-ı kâ’ināt
İçdigim şerbet midir semm mi ḥalāvet bulmadık
6. İstemezken vāsiṭa feryād-ı ḥāl-i zucreti
Rütbe-i vālā-yı devletde mürā‘at bulmadık²
7. Korkar oldum mā-ḥaşal derdi beyāna Nā’ilā
Şimdi imsāk-ı ʔanā‘at gibi devlet bulmadık

65

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. İşde dünyāda refāh-ı ḥāle maẓhar olmadık
Fā’ide ḥāşıl olur bir ʔāle maẓhar olmadık
2. Bir muḳadder vakti³ var ʔannım bu levḥ-i ʔudretin
Sa’y ü iḳdām eyleyüp āmāle maẓhar olmadık
3. Dā’imā cem‘iyyet-i ḥāṭır refāha ḥāş imiş
Biz hele naḳd u ʔabā vü şāla maẓhar olmadık

¹ 4b metinde “zatına” (زاتہ)

² Bu mısra da kafiye bozuk ; çünkü şiirin tamamında kafiye “-et , -at” şeklinde devam ederken bu

mısra da “-āt” (mürā‘āt) şeklinde kullanılmıştır.

³ 2a metinde “vāḳti” (واقتی)

4.Fitne-i devr-i kamer mi yoḥsa ṭālī ‘den midir
Müstahakk-ı feyz olup iḳbāle maẓhar olmadık

5.Pek de inkār eylemem Nā’il evā’il serveti
İktidār emrinde istiḳlāle maẓhar olmadık

66

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

- 1.Seniñ şanıñdır ey şūḥ-ı cihānım dil-nevāz olmak
Kapuñda bekleyen üftādegāna çāre-sāz olmak
- 2.Reh-i kūyuñdan özge rāh görmez çeşm-i ḥūn-pāşım
Ḥaḳīḳat-bīn olan ‘uşşāka mümkin mi mecāz olmak
- 3.Ḥarīdār-ı metā’-ı vaşlıña aḡyār heves-kārdır
Muḥakkakdır rakīb-i ḥud’a-kārān ḥile-bāz olmak
- 4.Egerçi lezzeti inkār olunmaz mīve-i vaşlıñ
Revā mı ‘āşıka taşdı ‘-i pā-būs-ı niyāz olmak
- 5.Deriñde Nā’il-i ḥūn-ı derūnuñ pūr-emeliñdir
Çerāḡ-ı vuşlatıñla beyne’l-‘uşşāk ser-firāz olmak

67

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Şimdi bu hâk-ı cihân bî-ser ü sāmān ancak
Kimi hayretzede vü ser-be-girībān ancak
- 2.Hele erbāb-ı ma‘ārif gam ile hāme gibi
Ser-fürü itmede efgān ile giryān ancak
- 3.Ba‘zısı teşne-i şahrā-yı melāl olmalıdır
Kimisi feyz-i zülālī ile reyyān ancak
- 4.Nā-sezā tūtmadadır zirve-i ‘izzetde makām
Pür-hüner ahkār ü ser-geşte vü efgān ancak
- 5.Şimdi herkes baña teşbīh olunursa Nā’il
İşde dünyāya zuhūrunda peşīmān ancak

68

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Tır gibi işledi ağıār sitemi cānıma dek
Yıkdı kaşr-ı dilimi tā-be-temel tā-be-direk
- 2.Öyle bî-ḥūş u bî-tāb-ı gam-endūh oldum
Bildi mağdūriyetim yerde beşer gökde melek
- 3.Gerçi ‘ālemde mükāfāt-ı ‘amel kā’idedir
Var mı mizān-ı mucāzātda günāhım bir demek

67. 29a

68. 29b

4.Ol kadar cev̄r-i felek itdi mükedder beni kim

Hālîmiz nerde karar eyleyecekdir giderek

5.Beni mazlûm olarak dūş-ı kûdürât itdi

‘Ömrümi kıldı hebâ derde giriftâr iderek

6.Ne olur ehl-i dile ba‘zıca gün gösterse

Dâ’imâ ‘aksine dönmekde midir çarḥ-ı felek

7.Ṭüb-ı ta‘rîzden olmaz başımız âsûde

Ca‘lice tesliyet-i ḥātıra ibrâm ne demek

8.Herkesiñ kadrini idrâke sebep zillet imiş

Düşse ikbâl bizim hişsemize bir çâr yek

9.Yakdı ağıyâr revîşi cism ü tenim Nâ’il-i zâr

Oldı bāzâr-ı merâmda emelim şa‘b u tûnek

69

Fâ ‘ilâtûn / fâ ‘ilâtûn / fâ ‘ilâtûn / fâ ‘ilûn

1.Nûş iderseñ mey eger ‘aşk bâdesin yek-sâle çek

Fâriğ-i âzâde ol başıñ ridâ-yı şâla çek

2.Düşme her bir dilber-i süflî-perestiñ şevkine

Bir meh-i ğarrâyı âğûşa mişâl-i hâle çek

3.Ġayret-i cehle giriftâr müceb-i ḥizlân imiş

Sûziş-i dâğ-ı dilin fikr eyle ḥüzn-i lâle çek

4. Teşneyāb ol al al olsun o ruhsārīñ seniñ
Ey güzel semmūr ḥüsn-i dil-firībin ala çek

5. Kadriñi temyīze Nā'il dost kāfidir saña
Māsivādır ictināb it bāb-ı istişkāla çek

70

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. 'Aşk ile ey şūḥ beni āşüfte ḥayrān eylediñ
Kalbimiñ her kūşesin derdiñle vīrān eylediñ
2. Şanıña düşmez iken ey āfet-i devrān seniñ
Çeşm-i a'dāyı bize encām nigeḥ-bān eylediñ
3. Lāyık-ı ma'sūk mıdur kim 'āşıkāne cevır idüp
Her birin bir kūşe-i ğamda perīşān eylediñ
4. Ben bu āh-ı ḥasretiñle çāk çāk olmuş iken
Ḥālime raḥm itmeyüp aġyārı ḥandān eylediñ
5. Ḥāk-i ḥizlāna giriftār eyleyüp bu Nā'ili
'Ākıbet maġmūm idüp çāk-ı girībān eylediñ

71

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Eyle yā Rabbi şeh-i devrān-ı teşḥīr-i emel
Kār-ı āmālinde zāhir olmasun naḳş u ḥalel

70. 29b

71. 30a

2. Sābit olsun fark-ı ikbālinde çetrāsā müdām

Sāye-i fevz-i ilāhī ola manşūr-ı düvel

3. İtme me'yūs her hūşūl-ı maṭlab-ı dil-ḥ'āhda

Nāḥun-ı dest-i keremle müşkilātın eyle ḥal

4. Gāh bī-gāh bu şehiñ maḳbūlūdūr güftārımız

Gerçi kim sıklet virür ṭab'ı kelāmım bī-maḥal

5. Vaktidir ¹ ibrāz dimeyü meyyitin ey Nā 'ilā

Kim du'ā şeklinde bir 'ıydiyyemizdir bu ḡazel

72

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Eyledi faşl-ı bahārı yine imā bülbul

Naḡme-i sūzı çemen mülküni ihyā bülbul

2. Kendini şevk ile bir ḥayrete ṭaldırmış kim

N'eylesün Mecnūn ile 'aşkda hem-pā bülbul

3. Goncalar şūḥ gibi düğme-i gögsün çözmüş

Alamaz dāmen-i vaşlı ele ḥālā bülbul

4. Kalmamış ḥāşılı ² kendinde bir esbāb-ı ḥuzūr

Her zamān itmededir ḥār ile ḡavgā bülbul

5. Olamaz emr-i mecāz 'aşkı ḥaḳıḳatdir kim

Nā'ilā rūz u şebi zār ile şeydā bülbul

¹ 5a metinde "vāḳti" (وَأَقْتَى)

² 4a metinde "ḥāşıl "

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Emel-i rütbe vü cāha düşüp olma pür-ğam
Kalmadı himmet ider bir er aşhāb-ı himem
 - 2.Mesned-ārā-yı merātib olanı söyletme
Seni iskāta ider ‘aczini feryāda neğam
 - 3.İtmesün sīm ü zerīñ ismini hulyā bī-kes
Belki rü’yāda dañi dest-res olmak mübhem
 - 4.Nerdedir şimdi bu himmet ü kerem şa‘şa‘ası
Gücenüp ‘āleme itmiş ‘ademe ‘āzm ü hıram
 - 5.Ȧok olan aç olanıñ hāline vākıf olamaz
Olmaya zātına mahşûş himem-i luţf u kerem
 - 6.Söylenür lafz-ı kerem gerçi bu beyne’l-‘aceze
Anı tayy itdi berāberce o zālīm hātēm
 - 7.Kimseden hātıra imdād ile himmet gelmez
Keremiñ bābını sedd eylediler pek muhkem
 - 8.Her ne ister iseñ iste o kerīm Mevlādan
Sebeb-i zāhiri hāqdır yine hālķ her dem
 - 9.Şeh-i devrāndır ancak kılına rahm idecek
Nā’ilā tesliyetim küll-i mülūk-ı mülhem
73. 30a

74

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Virmedi zaḥmıma hîç merhemi dil-dār n’itsem

Beni rüsvā-yı cihān eyleyü nālān itsem

2. Rûz u şeb cevır [ü] cefādan ¹ serim olmaz taḥliş

Ne kadar sîm ü tene ülfetimi ² eksiltsem

3. Bu cefā-cû dil-i bî-tābımı pür-gam itdi

İntikāmım alınur mı ıdırup incitsem

4. Pîş-i âmâlde devr itmededir murg-ı emel

Şayd olur mı bilemem dām-ı ḥulûş berkitsem

5. İşde bu dağdağalar virmedi ārām Nā’il

Virse bir bûse lebinden de yıkılsam gitsem

75

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. El-ḥazerdır inkisār-ı ‘āşık-ı āzādeden

İşde ma‘şûka muzırdır nāleler üftādeden

2. Tāzeler ṭab‘ı dem-ā-dem şu‘le-i vech-i ḥasen

Mest-i şeydāya gınā gelmez imiş her bādeden

¹ 2a metinde “cevr cefā”

² 2b metinde “ülfet” (اؤلفت)

3.Nev-heves temyîz-i rāh[u] ¹menzil-i kām eylemez

‘Ākil ü dāniş ‘udûl itmez ʔarîk-i cāddeden

4.Ehl-i nıfkıñ hırşı galibdir şalāḥa zāhirā

Başı kaḳmaz ḥalkı gördükçe müdām seccādeden

76

Mef ‘ ülü / mefā‘ ilü / mefā‘ ilü / fe ‘ ilün

1.Ey şüh-ı cefā-cū güzeller güzelisin

‘Āşıklarıññ ḥüsn ile ʔarb-ı meselisin

2.Fehm eyleyemez zihn ü zekā meşreb ü ʔavriñ

Erbāb-ı diliñ ‘illet-i ʔül-ı emelisin

3.Ey ‘aql bir im‘ān ile keyfiyyet-i şühı

Mîzānıña taḥsîn iderem şanki velisin

4.Sensin baña māhiyyet-i ecnāsı mu‘arrif

Ey kilik-i zekī ḥaḳ bu ki fenninde ‘Alisin

5.Mecnündür iḳbāl iden ol Leyli-şifāta

Meyl itdiñ ise Nā ‘il-i zār sen de delisin

¹ 3a metinde “rāh menzil”

Fa 'ilātūn / fa 'ilātūn / fa 'ilātūn / fa 'ilūn

- 1.Ehl-i 'aşkı medh-i ḥaṭṭ u ḥāle sevdādır çeken
Dām-ı tār-ı kāküle göñli bu gavgādır çeken
- 2.Dideden aldı süveydā-yı cününü rüy-ı yār
Zulmet-i Leylī ziyāya mihr-i vālādır çeken
- 3.Pertev-i ḥüsñ olamaz temkīn-i zūr-ı 'aşka denk
Yūsufi Ken'āndan şevk-i Züleyḥādır çeken
- 4.Çekmez iken minnet-i gerdūnı şimdi tırveş
Çille-i ṭav'a beni ol kaşları yādır çeken
- 5.Zinde itmişdür dili feyz-i zülāl-i luṭf-ı yār
Sūy-ı bār bigi ḥayāt-ı tāzeye mādır çeken
- 6.Dāldır āsār-ı ḥayra nuṭkī pāk - ṭıynetīñ ¹
Meryemi tenzīhe sev'et den Mesīḥādır çeken
- 7.Ṭab'ına yāriñ pesend itdürmek ister kendini
Kilki sūy-ı ḡayrete Nā'il bu sevdādır çeken

¹ 6a vezin bozuk

78

Mef 'ülü / fā 'ilātü / mefā 'lū / fā 'ilün

- 1.Ey rind-i 'aşk nîk ü bedi bil irâdeden
Taķsım ider rızķımız ı Rezzāk nihâdeden ¹
- 2.Dil-ķastegānı itme nā-ümmîd merāmda ²
Hāşıl olur sevāb-ı mükemmel 'ibâdeden
- 3.Tebdîl ider mi lutf u nevāzişle tab'ını
Gelmez zühûra bed-fi'l kişi-zâdeden ³
- 4.Olmaz ķavāşş behrever-i ragbet ü vefā
Āğüş-ı i'tibārı 'avāma güşâdeden
- 5.Ey Nā'ilā fen-i lu'b-ı şatıııı bilmeyen
Teşķîs ider mi merkez-i şāhı piyâdeden

79

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Eyledi şimdi benim şabrımı yağmā gîsū
Olacaktır telef-i cismime me'vā gîsū
- 2.Niceler 'aşķa düşüp çāk-i girîbān oldu
Şānına dinse revā 'uķde-i sevdā gîsū

¹ vezin bozuk

² vezin bozuk

³ vezin bozuk

3.Bendesin h  n-ı der  n olma a uc g  stermi 
Gerden-i     a hem  n   ı dı bi-perv  g  s 

4.Bil r erb b  anı   adrini n zik serde
Ne rev  h sn ile hem-p  ola ra'n  g  s 

5. ok mihenler  ekeriz b yle giderse N 'il
 ekdi bir k l ile enc m beni  eyd  g  s 

80

Mef  ' l n / mef  ' l n / mef  ' l n / mef  ' l n

1.Mel met ' r z olmu      r-ı dil-d ra bir p r a
 ap lm   kendi e v rındaki mekk ra bir p r a

2.Ba a no    n gel r y ri  f r  -ı h sn-i z b s 
Kes d ebri h l l itmi  gibi d d ra bir p r a

3.Hic b- l de olmu   imdi g  st   ne  avrından
 ac let  eb-nemi d  m   g  l-i ru s ra bir p r a

4.O meh fikr eylemi dir g lib  vaz' itdigi za m 
Y zi yokdur dil-i mecr    istifs ra bir p r a

5.Ra  bi ger i kim N 'il gibi bilmi   ad  atde
Hele  em  ire uymaz cevher-i g dd ra bir p r a

Fa 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Ey sofî şâfî iseñ aldanma[kıl ü] kâline¹
 H̱or olur mağrūr olan görüñ kabā vü şālına
- 2.“Küntü kenz”iñ sırrına vâkıf iseñ meydāna gel
 İşde ben girdim o “mütü” remziniñ dīvānına²
- 3.“Men 'aref” da'vāsını itdim didiler lā-tuḥaf
 Anıñ içün vâkıf oldum şimdi sırrın ḥāline
- 4.Şark u garb-ı istivā-yı şemse kıl im'ān naẓar
 'İbret al uyma şakın nefis ü hevā idlāline
- 5.Terk idüp da'vā-yı cāhı it tefekkür kudreti
 Aldananlar oldılar maḥrūm cihānıñ ḥāline
- 6.Mukbiliñ iqbāline reşk eyleyen bī-çāreler
 Soñra idbārın görünce şükr ider aḥvāline
- 7.İşde āfāt-ı 'azīmdir Nā'ilā feyz-i cihān
 Yok bekā bu 'ālemiñ iqbāline idbārına

¹ 1a metinde “aldanma kâline”

² divānına ifadesiyle kafiye bozulmuştur.

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1. Karār-gır olmadı ‘ālem ne Dārāya ne Hākāna
Mülūk-ı sālifān ‘ibret-nümādır çeşm-i iz‘āna
2. Açıup sen dīde-i irşadı her dem ẖāb-ı gafletden
Nazar kıl olma mağrūr pāyidār olmaz Süleymāna
3. Cedel-kārān-ı vaktiñ himmetinden şarf-ı enzār it
Sirişk-i çeşmini cārī idersüñ sūy-ı yābāna
4. Eger taşvīr iderseñ şekl-i ‘aşrı levh-i ‘ibretde
İşāret itme dest-i luṭfı terk eyle levendāne
5. Merām-ı maḳşadın taḥşīle dā’im pīç ü tāb eyler
Yanar ümmīd-i vaşl şevk ile encām-ı pervāne
6. Bu bāğ-ı raḥneverden kimse dā’im mīve-çin olmaz
Rızā-cūy ol zuhūrāt-ı ḳaderle emr-i fermāna
7. Tevekkül ḥil‘atın sen zīver-i dūş eyle her ānda
Tehālūkden ḥazer kıl eyle inşāf ḥāl-i aḳrāna
8. ‘Abeşdir feyz-i iḳbālī ümīdden iltimās itmek
Ḳıyās it manşīb-ı kevnī dem-i feyz-i gülīstāna
9. Cihānıñ ‘izz ü cāh-ı müddetin fikr eyle ey Nā’il
Ḳazā menşūr-ı te‘bīdī virür mi dest-i insāna

83

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Meyl ü şevküm gün-be-gün efzün iken cānāneye
Eylemez şimdi tenezzül murğ-ı dil her dāneye
2. Sū-be-sū [bū] cism ü cānın yaksa da âteşlere ¹
Lā-cerem şem‘iñ şu‘āsı hoş gelür pervāneye
3. Devr ider dünyāyı dil encām karārı zülf-i yār
Her tıyūr aḥşam olunca sa‘y iderler lāneye
4. Gerçi ol güft-i şinīd-i mevrīs-i ālām olur
Pek yazık ol zihne kim maşrūf ola efsāneye
5. Mebḥas-ı ‘aşkda yazılmış çāk ezelden Nā’ilā
Maḫhar olmaz ehl-i dil meşrebce bir cānāneye

84

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Sürme esb-i ṭālī‘i mehmūz urup kem pīşeye
Şanma ḥālī şīrden ḥiddetle girme mīşeye
2. Eylediñ biñ pāre ‘aşkıñla dil-i maḫzūnumı
Çok degil mi bunca taş urmak za‘īf bir şīşeye

¹ 2b metinde “sū-be-sū cism”

3.Bükse de ahr-ı felek addi abn gstermesin
Çok dırat-ı mnkalıb var kim ayanmış rışeye

4.İtseler Ferhda nisbet aysa msteb‘id gelir
şol kermet kim uyar ilřa uymaz tıřeye

5.Ehl-i hali mest ider N‘il bu nazm-ı dil-keřiř
ferin bu ab‘a bu tertıbe bu endışeye

85¹

1.Olmaz devmı esb-i mermış sibda
almaz mdm hemıře devr-i felek bir siyda

2.Yr itdi sefer gmı oldu muım-i dil
Dost gçdı ydigrı aldı yatda

3.Gel bezme kim udm-ı şeref lzmuřa
Dil muntazır řikeste-gnl iřtiyda

4.Perçem egerçi mır-livdır ‘alem çeker
Çeřmiřde mjeřle gmzeleriř ittifda

5.N‘il bize bu rtbe tefhr ‘abeş degil
Var nmımız memlik-i Rm u ‘Irda

¹ vezin “ mef‘ l / f‘ ilt / mef‘ l / f‘ iln” olmakla birlikte bazı mısralarda “ mef‘ l / mef‘ l / mef‘ l / fe‘ ln” şeklindedir.

86

Fa ‘ilatün / fā ‘ilatün / fā ‘ilatün / fā ‘ilün

1. Ber-ķarār ol ey dil-i şeydā taħammül itmede

Dergeh-i vālā-yı Mevlāya tevessül itmede

2. Hākim-i muṭlaķ sever ehl-i vaķār-ı şeri‘i

Nā-bekārāna kuşūr itme tafazzul itmede

3. Şaḥş-ı bī-hūş idemez temyīz-i kār-ı nīk ü bed

Maḫhar-ı taķşīrdır fikr ü ta‘aķķul itmede

4. Sehvi ‘irfānından efzūndur o şūḫ-ı fitneniñ

Ehl-i ‘irfāna ḫaṭā eyler temessül itmede

5. Buzdaki taḫrīre beñzer nā-sezānıñ devleti

Rūzgārıñ dest-i cevrinden taḫallül itmede

6. Ben taķarrüb eyledikçe ol meh-i nā-mihr-bān

‘Aceb istignā ile benden tevaġġul itmede

7. İ‘tibārı çünki ca‘īdir bize ol dil-beriñ

Bildiginden ḫalma ey Nā’il ta‘allül itmede

87

Mef ‘ülü / me fā ‘lū / me fā ‘lū / fe‘ilün

1. Bir yār-ı ḫoş-eṭvār ile iffet-himem olsa

Ḫāl ü ḫat u ruḫsār ile pür-muḫteşem olsa

86. 33a

87. 33a

2.Ebrûları¹ çeşmi müjesi cümle müsellemler

Â‘zâ-yı tenâsübde ne bîş ü ne kem olsa

3.Eṭvârı levendâne olup şivesi orṭa

Bâlâ-yı bülendlikde mişâl-i ‘alem olsa

4.Reftâr-ı edâ vü nigeḥi ṭab‘a muvâfıḳ

Bîgâneye teklîf-i cefâ vü sitem olsa

5.‘İrfânı olup farkı ide Mecnûnunu her ân

Üftâde-i sevdâsına Leylâ-şiyem olsa

6.Âzâde ola ḥüsn-i ḥişâlinde ḥuşûşâ

Fehmîde-i esrâr-ı fûnûn-ı ḥikem olsa

7.Her ḥâli bu resm üzre olup ol meḥiñ ammâ

Nâ‘il gibi maḳrûn-ı sebât-ı ḳadem olsa

88

Mefâ ‘îlûn / mefâ ‘îlûn /mefâ ‘îlûn /mefâ ‘îlûn

1.Ser-i şürîdede bâḳı olur mı neş‘e-i bâde

Heves-perdâz-ı ḥiddet derd-i serden olmaz âzâde

2.Ḥumârıñ ḥâli eyler nûş-ı meyden münfa‘il ṭab‘ı

Şanur nîk ü bedi hep cilvegerdir çeşm-i bînâda

3.Dem-i ḥayretde ehl-i ‘acze luṭfin destgîr eyler

O kim itdi cilâ-yı nûrî zâḥir dest-i Mûsâda

¹ 2a metinde “ ebrûları vü çeşmi müjesi cümle müsellemler”

- 4.Bil ehl-i ittikāle fetḥ-i bāb itmez degil Bārī
Zimām-ı nefsini rabṭ eyledikçe bāb-ı irşāda
- 5.Degül ḥālī hünerver cüst [ü] ¹ cūyı ehl-i himmetden
Bulur feyz-i ta'ayyün cevher elbet seng-i ḥārāda
- 6.Dil-i āvāremiz gūyā ki murğ-ı deşt-i ber-pādır
Çeker kurba ne semte t̤ā'ir olsa baḡ bu şayyāda
- 7.Nihāl-i ḥuşk-i kāma sebzelik virmez mi ey Nā'il
Hemān sen ḥāmeāsā müstakim ol semt-i feryāda

89

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1.Fesād-ı kākülün fikr itmedik sünbül mi var şimdi
Gadir-ḥāh olmadık āl-i ruḥundan gül mi var şimdi
- 2.Bir āfetdir şarāb-ı nāb içün la'l-i nemek-pāşır
Lebiñ dādıyla taḡtīr ² olmadık bir mül mi var şimdi
- 3.Gülistān-ı cemāl-i revnāk-efzāsında ol şūḥuñ
Naḡam-perdāz-ı feryād olmadık bülbül mi var şimdi
- 4.Ser-ā-ser nüshā-i mendūbe-i ṭab'ında dil-dārīñ
Ferāset ehline keşf olmadık müşkil mi var şimdi
- 5.Kümeyt-i ḥāmeniñ reftārını seyr eyle ey Nā'il
Nigāh-efrüz-ı seyrān olmadık düldül mi var şimdi

¹ 5a metinde "cüst cūyı"

² 2b metinde "tekdīr"

90

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Āh kim olsa idi pīç olanıñ tamgāsı
Az olurdı o zamān haysiyyetiñ gavgāsı
2. Yek-‘ayār oldı bilinmez fuḫalā vü echel
Nerde qaldı hūner ü ma‘rifetiñ da‘vāsı
3. Fāsıq-ı kâzibe maḥşûş olamaz emr-i cihān
Cāhiliñ oldı Felātün maḳarr-ı ednāsı
4. Ḳalbimiz yāre ile maṭla‘-ı hicrān oldı
Telḫām-ı gama düçār görürüm hep nāsı
5. Nā’ilā meşveret itdim dil-i bī-çāre ile
İnzivā hücre sine girmek imiş a‘lāsı

91

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Ey göñül eyle temennī nuşretiñ te‘bīdini
Zīver-i nuṭṭ et du‘ā-yı şevketiñ te‘yīdini
2. Bā’iṣ-i tāb ü ḫayātumdır şehenşāh-ı cihān
Her ḫuşûşında Ḥudā taḫḫīḳ ide taḳlīdini
3. Ḥākim-i Ḳahhār yed-i ḫussād-ı ber-mu‘tādına
Gālib itsün fevz ü nuşretle yed-i tehdīdini

90. 34a

91. 34a

4. Hāl-ı kevneyn her ‘ıyd-ı sa‘īd-i āmīzde
Tāzelendirsin murād-ı nuşret-i cāvīdini
5. Sende yokdur Nā ‘ilā takdīme şāyān ber-güzār
Nev gazelle eyle tebrīk Hān Mecīdīñ ‘ıydını

92

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. ‘İllet-i kalbe seniñ şūh vişālin şākı
Mazhar-ı rūh-ı cedīd eyleyecek ‘uşşākı
2. Kimseden fā’ide olmaz bu derūn yarasına
Bir raḥīm ‘āşıka şor ḥāl-i dil-i müştākı
3. Revnağ-ı ‘aşk-ı vefā ‘ahd-i mürā‘āt iledir
Görme şāyān-ı ferāmūş şehā mīsākı
4. ‘Adl ile ¹ şöhreti taḥşīliñe ikdām eyle
‘Ādiliñ debdebe-i ‘adli dutar āfākı
5. Yār bir tūr-i cefā urdı dil-i nevmīde
Çüridi Nā’il anıñ zaḥmı cigerde bākı

¹ 4a metinde “ ‘add ile”

93

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Kesret-i şühda bir bāğ-ı cināndır Rūmili
Merkez-i dā'ire-i ḥüsn-i cihāndır Rūmili
2. Nedir ol yosma kesim ṭavr u edā cünbişler
Cezb ider 'ālemi cezzāb-ı zamāndır Rūmili
3. Zāhirā bārid ise meşreb-i dil-dādeleri
Hele erbābına bir kân-ı nihāndır Rūmili
4. Ekserī şūḥları nūr-ı muşavver gibidir
Āteş-i āh ile uşşākı yakāndır Rūmili
5. Rūmili gerçi ki ḥiddet ile meşhūr olmuş
Nā'ilā emr-i dil-ārāda yamāndır Rūmili

94

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Revnākında yine zāhir gibi istiklālī
Ğıl ü gışdan degül ol dil-beriñ ālī-ḥālī
2. Bī-ḥired 'ākıbet-i ḥālını idrāk idemez
Bu zār-ı iz'anını baḥtıñ azacak iqbālī
3. 'Add ider şayḥasını zāğ ü hümānıñ yeksān
Ehl-i gāflet ne bilür meymenet-i ittikālī

93. 34b

94. 34b

4.Kec-meniş herkese meyl eyler ise ‘âdetdir

Müstakîmîñ hele maqbûl degil meyyâlî

5.Bulmuş efzâyiş-i âsâyişini mülk-i vücūd

Nâ’ilâ yâr olalı mülk-i derûna vâlî

95

Mef ‘ülû / mefâ ‘ilû /mefâ ‘ilû / fe‘ilün

1.Dil ħ̣âhiş ile kākül-i ğaddāra şarıldı

Beñzer o füsündāna ki bir māra şarıldı

2.Būs ¹ eyledi dildārı ziyāretde o zāhid

Ĥummāda yatar ĥaste idi kıra şarıldı

3.Takrîri eşer eylemedi ĥab‘a rakîbiñ

Dil eyledi tesbîĥ ile ezkāra şarıldı

4.Destār gibi lekesiz ol yāre didikçe

Büz başlu şanup ‘āşıkı āġyāra şarıldı

5.Yoĥ dāmenini būs ² idecek yār-i vefā-dār

Nā’il bu cihetden kılem ü eş‘āra şarıldı

¹ 2a metinde “pūs”

² 5a metinde “pūs”

96

Fa ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Bir nihāl-i kāmēt-i dil-cū helāk eyler beni
Sīm-ten¹ ol dīdesi āhū helāk eyler beni
2. Bā‘is-i hikmet nedür kim al al olmuş ruḥuñ
İşte şimdi şive-i ebrū helāk eyler beni
3. İhtirāzım yokdur ‘ālemde benim hiç kimseden
Sendeki ol ḥam-be-ḥam gīsū helāk eyler beni
4. Çeşmiñe itsem teşekkī zaḥm-ı müjgāndan ‘abes
Ḥālimi ‘arz itmede meh-rū helāk eyler beni
5. Dest-res olmaḡ ne mümkin Nā’ilā ol āfete
Ḥançer-i bürrān gibi ḥoş-bū helāk eyler beni

97

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1. Şikāyetden dil-i gam-perverim bir cāmdır şimdi
Ḥayāl-i i’tidāl-i çarḡ fikr-i ḥāmdır şimdi
2. Beni bīhūde tekdīr itmegi mu’tād itmişdür
Raḡīb-i bī-vefā bir bed-meniş bed-nāmdır şimdi
3. Seni bir bū sevād-ı zülfe meftūn eylemiş ey dil
Evelden sūd u pesīn kār-ı bārıñ şāmdır şimdi

¹ 1b metinde “sīm ü ten”

4. ‘Abeşdir ol ğazālī şayda dām-ı hīle vü şan‘at
Kalan destiñde ancak bir tehīce dāmdır şimdi

5. Temennā-yı ğınā ṭab‘ıñ mükedder itmesün Nā‘il
Devām-ı devlet-i dehr-i denī nā-rāmdır şimdi

98

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Eliñe var mı girer şimdi hevādan ğayrı
Zülfüñe kim tokunur bād-ı şabādan ğayrı
2. Çeşm-i inşāf ile endāmıñıa bakdım ey şüh
Saña yokdur yaķuşur nāz u bahādan ğayrı
3. Mū-be-mū vākıf-ı esrār kim ey çarḥ-ı denī
Bulunur her hüneriñ şıdķ u vefādan ğayrı
4. Fitneniñ mā‘ili kārında ser-āmed ise de
Nesne ḥāsıl idemez zıll ü ‘anādan ğayrı
5. Şöhret-i şāyi‘a āfet getürür şāḥibine
Reh-zenī kim uyarur şīt-i derādān ğayrı
6. İttikā- yı şermīn-i aḥsent saña şāhiddir
Nā- sezādan ne gelür cevri-i ezādan ğayrı
7. Nükte-perdāz-ı gürüh-ı şu‘arāsın Nā‘il
Kim bilür ḳadriñi erbāb-ı zekādan ğayrı

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1.Yokdur ol mehde dilā şıdk ile ‘irfān eşeri

Ol sebebden bilemez lezzet-i şāb ü şekeri

2.‘Aşk-ı Şīrīn ile kazdı dil-i t̄āgı Ferhād

Rīze-i sengden özge ne kazandı keseri

3.Eyleme pek de ezā zāhid-i sevdā-zedeye

Belki var kākül-i hoş-būyına yāriñ degeri

4.Āteş-i meşreb olursa ne kadar ‘ākıl olan

Kimseniñ hāne-i āmālini yakmaz şererī

5.Ehl-i taklīd-i hünerver olamaz Nā’il-i zār

Kāmilin māye-i zātında gerek her hüneri

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Bu bezmiñ feyzine t̄ālib iseñ vezn eyler hengāmı

Sipihriñ gerdişin fikr eyle dil yād itme ālāmı

2.Temāşā-yı cemāl-i yār ile bir şevke k̄āni‘ ol

Erāzil vāz’ıdır ‘arz-ı vişāle itmek ibrāmı

3.Ķarīn-i pūr-hünlerden iktisāb-ı feyz iden erdir

Cihānda tā mübeşşer söylenür ehl-i diliñ nāmı

4. Beni ol çarḥ-ı dūnuñ atması ikbāle bā'ışdır
Kemānın şiddetinden tır bulur ser-menzil-i kāmı
5. Bu nuṭṭa nisbeten zıdd mūcib-i pertevdir insāna
Eger var ise rüşdüñ Nā'ilā keşf eyle ihāmı

101

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Ey gönül bir gün ider luṭfumu ihsān Bārī
Ehl-i şıdkıñ döner āsānlığa encām kārı
2. Ḥasret-i yār ile maḡlūb-ı keder oldıguma
Dā'imā yakmadadır kalbimi firḳat nārı
3. Eylemiş ḥük-m-i ḳazā nīki bedāna maḳrūn
Nāzır itmiş gül-i ḥamrāya da zālīm ḥārı
4. 'Āşıḳa ḥāş degül sūz-[u] ¹güdāzı 'aşḳıñ
Bir gün elbetde olur ma'sūḳa ḥükmi sārī
5. Ūlfet ² itmiş aña bāzū-yı ḥulūşum yoḥsa
Çekemez kimseler ol ḥaml-ı meşakḳatbārı
6. Dāḡdār eyledi bu sīnemi encām ālām
Yine terk eyleyemem āh bu sitemkār yārı
7. Dā'imā itmedeyim kesb-i keder Nā'il-i zār
Ḳıraruz āḳıbetī şīşe-i nām ü 'ārı

¹ 4a metinde “ sūz güdāz”

² 5a metinde “ ūlfet” sözcüğü (ا و ل ف ت) şeklinde yazılmış.

102

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1.Kitāb-ı hikmete kayd itdi kudret emr-i taqdīri
Bozar lā-būd kader maşrūf olan ef 'āl-i tedbīri
- 2.Ṭarīk-i ḥaḳda dā'im istikāmet 'abde elzemdir
Nişāna vāşıl olmaz münḥarīf atsañ eger tīri
- 3.Cihānda nīk ü bed āvāzesin sen şorma şūfiden
Ne bilsün düşmeyen dām-ı cünūna kayd-ı zencīri
- 4.Riyā şıgmaz ḥulūşa istikāmet 'āşıka ḥāşdır
Yiyenden şor ki güç mi zaḥm-ı müjgān ile şemşīri
- 5.Gelen bezm-i cihāna cümle gamgīn gitdiler Nā'il
Müyesser olmadı 'uşşāka vaşlıñ ḥüsn-i teşḥīri

TARİHLER

1

Der –Tārīḥ –i Vilādet-i Mevhibe Sultān

Fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilātūn / fā ‘ilūn

1.Şāh-ı ‘ālem Ḥazret-i ‘Abdū'l-mecīdīñ yūmn ile
Şulb-i pākinden hüveydā itdi bir sultān zuhūr

2.Neş‘e vü şevk ‘āleme şöyle tarāvet virdi kim
Luṭf ile ḥalk-ı cihān nūr ile ṭoldı itdi sūr

3.‘Arşa-i maṭlūba iḳbālī ḥırām-āver olup
Eyledi ḳalb-i hümāyūnı Ḥudā genc-i ḥabūr

3.İşde nev-sultāndır faḥrū’l-ümem ḥayrū’l-benāt
Maḳdemin tevfiḳe maḳrūn eylesün Ḥayy-ı gayūr

4.Müjde-i şīt-i vilādet şöyle memnūn itdi kim
Ḥaṭır-ı ehl-i dile mümkin mi ḡam itmek ḥuṭūr

5.Kem nazardan ḥıfz ide Allāh zat-ı şevketini
Gelmesün şemşīr-i iḳbāline ‘ālemde fütūr

6.İki şāhidle didi Nā’il ḳulı tārīḫini
Mevhibe Sultān ḳıldı ‘ālemi şād [u] ¹ sürūr

¹ 6a metinde “şād sürūr”

2

Berā-yı Tārīḫ-i Vilādet-i Şehzāde Mehmed Murād
Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Cihāndār-ı mu‘azzam Cem-ḥaşem şāhenşeh-i ‘ālem
Ḥidiv-i kişver-ārā zīb-i evreng-i şeref-kānı

2.Şeref-baḥş-ı serir-i saltanat ser-māye-i devlet
Mühim-sāz-ı ‘adālet vāriş-i mülk-i Süleymānī

3.Mülukuñ āb-rüyı Ḥazret-i ‘Abdü'l-mecid Ḥāna
Ḥudā luṭfindan ihsān itdi bir ferzend-i zī-şanı

3.Vücūda yūmn ile şeh-zād[e] ¹ Mehmed Murād geldi
İde ‘ömr-i ‘azizi merkez-i şihhatde cevlanı

4.Hemān-dem müjde olsun fāl-i ḥayr-ı fevz-i nuşretle
Ḳadem başdır bu kevne ḳurretü'l- ‘ayn-ı cihānbānı

5.Ḳudūm-i pākidir ḥayrū'l-ḳadem hīç iştibāh itme
Budur nā-dīde cevher mişl-i nā-yāb luṭf-ı Sübhānī

6.Şeh-i devrāna Mevlā itdi ihsān bir ciger-gūşe
Zihī şehzāde-i ‘ālī-neseb kim mihr-i raḥşānī

7.Gelince mesned-i nāz-ı na‘īme kıldı düş-ā-düş
Der-āgūş itmek için ‘izz ü tevfiḳ oldu der-bānı

8.Ni‘am-perverlere şimdi teşekkür farz-ı ‘ayn oldu
Ümīd-i şāh-ı devrān itdi maṭlabdan ḥırāmānı

¹ 3a metinde “şehzād Mehmed”

9. Kudūmın mazhar-ı “*innā feteħmā*” eyleyüp dā’im
Şeh-i devrāna Mevlā aķ bıyıklı göstere anı

10. Gelüp üç hātifān imdād tarīhe didi Nā’il
Cihānı kıldı memnūn nev-nihāl-i Āl-i Osmānī

Der-Feryād-ı Tālī’-i ‘Ācizī

MÜSEDDES

I

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Girdik ālām-ı hümūmla yine devrāna göñül
2. Şem‘a-ı şıdk ü ‘ubūdiyyete pervāne göñül
3. Düşdüñ encām-ı emel luţf ile nālāna göñül
4. Acırım tālī’-i menhūsufā vīrāne göñül
5. Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
6. Şimdi bildiñ mi ‘ayarıñ deli dīvāne göñül

II

1. Āteş-i āhıñ ile tā-be-semā tül çekdiñ
2. Ahter-i tālī’iñe tīg-i muşayķal çekdiñ
3. Sīne-i derd ü gama sürh ile cedvel çekdiñ
4. Ğam-ı ser-nāmesine levha yazup hal çekdiñ
5. Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
6. Şimdi bildiñ mi ‘ayarıñ deli dīvāne göñül

III

1. Telh-kām olduĝuñı ben diyemem sen diñle
 2. Tāma’iñ derde düşürdi seni şöyle böyle
 3. Bu teĝāfūl nedür ey baht-ı siyāh-pūş söyle
 4. Yürü şimden gerü bir vahdete gir de iñle
1. 37a

5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül

6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

IV

1.İşde ‘ālemde ne yār u ne vefādār bulduñ

2.Sırrıñı gizlemeyüp kendüni bī-kār bulduñ

3.Ĥāb¹-ı ğafletde yatup bahtıñı bīmār bulduñ

4.‘Āķıbet derde düşüp ĥālīñi düş-vār bulduñ

5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül

6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

V

1.Bāb-ı Mevlāya şarıl ğayre münācāt itme

2.Rızķ-ı ümmīdi eyle ‘abde mūrā‘āt itme

3.Bī-himem kısmına izhār-ı müdārāt itme

4.Kendi kesb-i yediñi āhere işbāt itme

5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül

6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

VI

1.Māni‘-i rızķ olanıñ ĥürmeti olsa farazā

2.İntikāmın komaz Allāh ider elbet icrā

3.Aldırır birbiriniñ desti ile ĥük-m-i kazā

4.Böyledir tā-be-ķadīm ķudret-i fi‘l-i Mevlā

5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül

6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

VII

1.Mihr-i ikbālīñe bir de o seĥāb-ı idbār

2.Eyledi şadme-i ğaflet seni üftāde-ĥ‘ār

3.Ĥāk-i ĥizlānda ķaldın işiñ oldu düşvār

¹ iv, 3a metinde “ĥāb” (هـ)

- 4.Sen de Nā'il gibi her rûz u şeb eyle eskâr
- 5.Dimedim mi saña ben itme gurûr şâna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi 'ayârıñ deli dīvâne göñül

2

Der-Nuṣṣ-ı Nefsiye

MUHAMMES

I

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.İsteyen 'izzetini olmalıdır dūr-endîş
- 2.Emeli Şāni'e tefvîz iderek ol dervîş
- 3.Ḥaqqına kâni' olan rāhat ider bî-teşvîş
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşîl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmûş kâderi kıl der-pîş

II

- 1.Ne kadar sa'y u şarf-ı himem olsa farazā
- 2.Emr-i taḳdîrde müsāvî gibidir bāy ü gedā
- 3.Bā-ḥuşûş oldu müselleme hele beyne'l-'uḳalā
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşîl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmûş kâderi kıl der-pîş

III

- 1.Herkesiñ maṭlabıdır gerçi bu cāh ü rif 'at
- 2.Āḳile elzem olan cüz'ice şarf-ı himmet
- 3.Hele iḳdām u ısrār ile gelmez vüs'at
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşîl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmûş kâderi kıl der-pîş

IV

1. Hāl-ıñ her ne ki virdi ezelî taqdîrle
2. Hâşılâtıñ odur ancak kalem ü taḥrîrle
3. Dime dil-ḥ'āhımı taḥşîl iderim taqdîrle
4. Maṭlabıñ vechle taḥşîl olunur mı her iş
5. Kudreti itme fer-āmüş kaderi kıl der-pîş

V

1. Nā'ilā derd-i dili Hakkā niyāz kāfîdir
2. Tâli'îñ yâr ü yâver ve bu şâfîdir
3. İşde esbâb didigin ḥâli beyân vâfîdir
4. Maṭlabıñ vechle taḥşîl olunur mı her iş
5. Kudreti itme fer-āmüş kaderi kıl der-pîş

3

Der-Hâl-i Nefs Be-Zamân-ı Ye's

MUHAMMES

I

Mefâ 'îlün / mefâ 'îlün / mefâ 'îlün / mefâ 'îlün

1. Melâmet bezmidir 'âlemde şimdi rütbe vü cāhım
2. İrişdi nüh-felek içre dem-â-dem dūd-ı eyvāhım
3. Esîr-i miḥnet oldum bilmezim kimdir ḥayr-ḥ'āhım ¹
4. Derūnum mülküni yakmaḳdadır bu âteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

¹ I-3 metinde “ ḥāh” (حَا)

II

1. Ğarīk-i baĥr-ı ekdār oldum işde künc-i ğurbetde
2. Derūnum külĥanāsā yanmada dest-i melāmetde
3. Şafā-yı ĥatırım yok encüm-i baĥtım felāketde
4. Derūnum mülkünü yakmaktadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

III

1. Ben ol telĥ-i dimāĥım ĥişşemend olmam meserretten
2. Bu ğaddār çarĥ-ı gerdūnda eser yokdur mürüvvetten
3. Beni taĥlīş kılsun Ĥazret-i Ĥālīk bu ĥasretten
4. Derūnum mülkünü yakmaktadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

IV

1. 'Aceb bu 'ālem içre ben miyim her derde ālūde
2. Ne ĥikmetdir ki olmaz bu serim da'vādan āsūde
3. Belā vü derd ü ğamla bu dil-i virānem āzūrde
4. Derūnum mülkünü yakmaktadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

V

1. Tūlū' eyler mi bilmem māh-ı iĥbālim nuĥūsetden
2. Ümīdim kesmezim "lā-tāĥnaṭı naşş"-ı meserretten
3. İder taĥlīş-i taĥdīr dāmenim dest-i melāletden
4. Derūnum mülkünü yakmaktadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

VI

1. Bize "naḥmü ĥasemnā"da olan taĥsīm-i ĥasretedir
2. Ķulun tedbīri boşdur her ĥuşūşat dest-i ĥudretedir
3. Kūdūrāt-ı cihānıñ āĥiri elbet selāmetdir
4. Derūnum mülkini yakmaktadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

VII

- 1.Nedir 'ālemde sa'y-ı muḳdır-ı taḥṣīl-i kām üzre
- 2.Ḥudā erḥamdır itmez bir ḳulın ḡamda devām üzre
- 3.Döner elbetde Nā'il ḡarḥ-ı pür-ḡaddār merām üzre
- 4.Derūnum mülküni yakmaḳdadır bu āteş-i āhım
- 5.Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededḡahım

E't-taḥmīsāt

1

Mefā 'ılün / mefā 'ılün / mefā 'ılün / mefā 'ılün

- 1.Güzeller içre bir nāzik dehānım müstemendimsin
- 2.Ḥayālīñ dīdeden gitmek muḥāldir şeh-levendimsin
- 3.Ḥırāmān ol şafā-yı ḡāṭır it serv-i ¹ bülendimsin
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

II

- 1.Bütün cismim yanardı bir zamān mihr-i cemālīñden
- 2.Saña lāyık degildir geçme şūḡum pāymālīñden
- 3.Beni devr eyledi encām-ı kār devrān vişālīñden
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

III

- 1.Neden mesrūr olayım ḡasret-i eyyām-ı gül-femdir
- 2.Dem-ā-dem artmada derd-i firāḡım böyle bir demdir
- 3.Cihānı sürḡ iden işte bu āh[u] ² vāh-ı geremdir
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

¹ I- 3 metinde "servi bülendimsin"

² III-3 metinde "āh vāh"

IV

- 1.Bu ‘ālemde niçün ehl-i derûn telh-i merām oldu
- 2.Felek memnûn olsun ğadr ile tahşîl-i kām oldu
- 3.Selefde itdigim vaşla bu aḥz u intikām oldu
- 4.Fedā itmek baña küfrân-ı ni‘metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

2

Gazel-i Pertev Pâşâ Tahmîs-i Nâ’il

I

Mef’ ulü / fâ’ ilâtü / mefâ’ ilü / fâ’ ilün

- 1.Ey gönce-dehen şanma bu ṭab‘ım feleklenür
- 2.Baḥr-ı maḥabbet içre dilim semeklenür
- 3.Bezme gelince ruḥları elvân çiçeklenür
- 4.Bü reşk-i ḥürî ḥüsn-i vedâda meleklenür
- 5.Meşrebde n’eyleyim felekâsâ dönekenlür

II

- 1.Şemşîr-i ğamzeden olur mı sînemiz teḥî
- 2.Hiç bakmaz oldu rüyumuza kâmet-i sehî
- 3.Ol şüh-ı nev-resîde-i mülk-i ḥüsn-i şehî
- 4.Ta’lîm-i fenn-i ‘aşk ider ‘uşşâkına gehî
- 5.Gâhice de ol merdüm-i çeşmim bebeklenür

III

- 1.Kıldı heves zülf-ı yâr benim ḥâlim tebâh
- 2.Yakdı bu nüh felegi dilde olan siḥ-i âh
- 3.Teşrîf idince bezm-i ḥafâya cilvegâh

- 4.Ol gonca-i hayā olur āzāde¹ nigāh
- 5.Gül-berg-i rüyı tār ü ter beneklenür

IV

- 1.Ruhsār-ı şem‘asına ‘aşkı pervāne ider
- 2.Sevdā-yı zülf-i yār beni eyledi der-be-der
- 3.Bizimle āteş-i ‘aşk ser-be-ser kabre gider
- 4.Eyler harāb şırça sarāy-ı dilim keder
- 5.Seng-i sitemle kāse-i ‘ömrüm dereklenür

V

- 1.Bihūde oldı dil ol māh-rūya mübtelā
- 2.Yāver olur mı baht-ı siyāh bilmezem baña
- 3.Dest irmiş iken dāmen-i vaşla Nā’ilā
- 4.Fırkāt şebinde Nā’il o meh-rūydan cüdā
- 5.Āh eylesem şerāre ‘aşkım fişeklenür

3

Der-Muhammes Berā-yı Mukābele-i Āgyār

I

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Bildim ey kalb-i za‘îf seng ü temürden peksin
- 2.İtme ağıyāra gāzab tohm-ı fesādın eksin
- 3.Mazhar-ı la‘net olup küfrine bir taş diksın
- 4.Beni zemm eyleyenin ağzını katır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be-kıyāmet çeksın

¹ III-4 metinde “āzde”

II

- 1.Kimseniñ ğadrine rāzī degilim ‘ālemde
- 2.Ķazdıĝı çukura düşer ıā‘idedir ādemde
- 3.Şınıf-ı fişāl yitirir dīnini āhır demde
- 4.Beni Zemm eyleyenin ağızını ıatır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

III

- 1.Naşş-ı Kur’ānda buyurdı o Kerīm lā-yuĝleb
- 2.Ĥācelerden bunı ĝuş eylemedik mi ne ‘aceb
- 3.Acırım şūretiñ insān gibidir müfsid-leb
- 4.Beni Zemm eyleyenin ağızını ıatır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

IV

- 1.‘Adlini eyleme inkār o raĥīm Ĥallāķıñ
- 2.Ey münāfık seni rüsvāy ider ol aĥlāķıñ
- 3.Şol taraıdan virilür rüz-ı cezā evrāķıñ
- 4.Beni Zemm eyleyeniñ ağızını ıatır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

V

- 1.Dilerim Hazret-i Ĥaķdan seni nā-şād olasın
- 2.Lāne-i büm olarak ‘āleme ber-bād olasın
- 3.Rüz-ı maĥşerde rezīl-i derd ile feryād olasın
- 4.Beni Zemm eyleyeniñ ağızını ıatır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

VI

- 1.Benim ol müntesib-i bāb-ı tarīķ-i Mevlā
- 2.Var ümīd mi ki olam luţf-ı ebedle iĥyā

- 3.Bī-günāh faşl ideni eylesün Allāh icrā
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

VII

- 1.Bī-cerem daḥl ideni Ẹādir-i Ẹayyūm Ẹahhār
- 2.Düşürüp vādi-i derde kala ğamda bīzār
- 3.Ẹudretin zāhir ide Şāni‘-i Ḥayy u Cebbār
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

VIII

- 1.‘Acabā var mı seniñle aramızda ülfet ¹
- 2.Bir yere meclīs olup eylemedik ünsiyyet
- 3.Niçün itdiñ beni bihūdece zemm ey la‘net
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

IX

- 1.Ḥüsn-i ef‘ālime şāhid-i vūkelā vū a‘kal
- 2.Mesned-ārā-yı cihān mā-ḥaşal-i mülk ü milel
- 3.Pek muḥāl düşdi bu fi‘liñ hele ey şūm heykel
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

X

- 1.Mü‘minim tā-be-seher nağme-keş yāhūyum
- 2.Emr-i teslīmde çevgān-ı Ẹazāya müyum
- 3.İşte daḥl eyleyene şā‘ir-i mu‘ciz-gūyum
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

¹ VIII-1 metinde “ülfet” (ا و ل ف ت)

XI

- 1.Var mıdır bende ħaṭā ħālīmı icmāl itdim
- 2.Cem' idüp şimdi derün āhını bir kāl itdim
- 3.Nā'ilā şıdk ile tır-i dili irsāl itdim
- 4.Beni zemm eyleyenin ağzını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksın

Mukattā 'āt

1

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Gördigüm derd ü şevkı hele ta'rīf idemem
- 2.Sāgar-ı ħūn gibi biñ kerre boşaldım taldum
- 3.Elime girmedi bir ipucu bu 'ālemde
- 4.Ṭālī'im görmek için dūr-bīne muḥtāc oldum

2

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Merkez-i 'aşka duḥūl itdigime pişmānım
- 2.Bulmadım meclis-i ārāmı rakıbden ḥālī
- 3.Ḳudretiñ var ise gir bey' ü şirāya Nā'il
- 4.Şimdi cevher gibi kālā-yı vişāl pek gālī

3

Fa 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Derdimiz pesdir felek incitme Allāh 'aşkına
- 2.Merdüm-i çeşm-i ḥayālinden cüdā Mecnūn benim
- 3.Seng-i ṭa'n-ı düşmenān mecrūḥ itdi sīnemi
- 4.Ḥūn ile dil kāsesi lebrīz olan maḥzūn benim

1. 41a

2. 41a

3. 41a

4

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Bî-fütür sa'y ile taḥṣîl olunur ba'zı ḥuṣûş
- 2.Her işiñ var imiş 'âlemde sühûletli güci
- 3.Zîrden rif'ate terfi'e sebep lâzım imiş
- 4.Pek şarıl destiñe gerdün virir ise ipuçı

5

Mefâ 'ilün / mefâ 'ilün /mefâ 'ilün /mefâ 'ilün

- 1.Hele sermet-i mağrūr olmadan pek ihtirâz eyle
- 2.Nevâziş şâhibi ehl-i himemler bed-zebân olmaz
- 3.Bu meydân-ı fenâda kimse feyze olmasun mağrūr
- 4.Zemîne gelmemiş hîç arkası bir pehlivân olmaz

6

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.İtmeyen cānını cānān yolına şarfa himem
- 2.Ḥāl-i sâbıkda kalur maṭlaba maẓhar olamaz
- 3.Ḥizmet-i şādıkā ol ḥācetmendāna niyāz
- 4.'İbtidā ağlamayan āḫir-i kārda gülemez

4. 41a

5. 41a

6. 41a

7

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1. Yazılmış levh-i taqdīr-i Ĥudāda cümleñiñ kārı
2. Seniñ tedbīrine çarĥ-ı sitemkār işde ĥācet yok
3. Cihānı sū-be sū süzdüm bugün ben çeşm-i ‘ibretten
4. Birinde şābit ü kâ‘im olur hīç bir ‘alāmet yok

8

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Beni terk eyledi mi yār-ı sitemkār bilemem
2. Gelmedi ĥānemize bir iki gündür kaṭ‘a
3. ‘Ahdim olsun ki güzel meclisime gelmez ise
4. Çekeyim bir na‘ra¹ kūyuna Rüstemāsā²

9

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Şaĥn-ı gülzāra ĥırām eyle güzel mevsimidir
2. Şāf şāf oldu açıldı gül-i şad-berg-i cihān
3. Goncalar tūgmelerin çözdü seniñ maḥdemiñe
4. İntizār güle bütün sīnesini açdı hemān

¹ 8-4 metinde “na‘ra” (نفره) şeklinde yazılmış.

² 8-4 vezin bozuk

10

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Dile rāḥat mı virür vesvese-i fikr-i rakīb
- 2.Oldu bu mülk-i derün maẓhar-ı renc-i aġyār
- 3.Nā-tüvānlık o kadar kalbimi bī-tāb itdi
- 4.Ķalkamaz Ķoltuġuna girmeyicek himmet-i yār

11

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Seni maḥşerde Ġazālī ile vezn itmezler
- 2.Saña lāzım olan aĳrānına fā’ik olmak
- 3.Merd olan idecegi luṭfa nedāmet itmez
- 4.Eşġıyā ‘ādetidir Ḥāteme lāḥik olmak

1

Lügaz

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Nedir ol nādire bir şey’ ‘acīb
Cānı yok çeşmi görür emr-i ġarīb
- 2.Eli yokdur ayaġı yok dizi var
Ba’zı yerlerde ider cā-yı ĳarār
- 3.Görse bir şūḥ-ı cihānı n’eyler
Der-‘aĳab meclisine cezḃ eyler
- 4.Giceler şubha deġin mestürdur
Görür ammā ki çeşmeden dürdur

11. 41b

1. 42a

5.Yüzi üstünde yatur leyl ü nehār

Ayağa kalkamaz öyle bî-‘ār

6.Bir ocağzâdedir ol sim-sīma

Mübtelâdır āña şāh ba‘zı gedā

7.Ḳuvvet-i âteşi gör n’itmişdir

‘Ār[u]¹ nāmūsı fedā itmişdür

8.Çıkamaz vakt²-i şitāda her bār

Gördigü şeyleri eyler izhār

9.Ba‘zısı zīnet ile pek mağrūr

Kimisi ‘işmet ile ehl-i ḳubūr

10.Meclis-i pâdişeh varsa eger

Açılur gāh yatar zīr ü zeber

11.‘Aded-i ḥarfini itdikde şümār

İki yüz yetmiş iki ḥucceṭi var

12.Şimdi ‘ālemde olan dūr-endīş

Ḥall ider bu lügazı bî-teşvīş

13.Nā’ilā her kim iderse bunı ḥal

Vāḳıf-ı sırr-ı cihān dinse maḥal

¹ 7b metinde “ ‘ār nāmūs”

² 8a metinde “vāḳit” (وَاَقْت)

Der-Tārīḫ-i Tamām-ı Divān

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Bā‘is-i nuṭkum hemān ‘Abdü’l-mecīdîñ luṭfudur
Eyledim taḥdīs-i ni‘met ḥāmemi silk ü beyān
- 2.Ḥaḳ bilür kim ḥāṭıra gelmezdi tertīb eylemek
İltifāt-ı şāh-ı ‘ālem kıldı teşvīḳ-i lisān
- 3.Her ne inṭāḳ oldu ise mā-ḥazar kayd eyledim
‘Āleme olsun hemān āsārımız naḳş-ı zebān
- 4.İşde bu tertībe cür‘et bir teşekkürdür murād
Var ise nokşânımız ‘afv eylesün şāh-ı cihān
- 5.Bir düşer ḳat‘-ı zebānda böyle tārīḫ-i Nā’il
Ḥaşre dek dīvānçemiz bir yādigār olsun hemān

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Elazığ'da dünyaya geldim. İlk, orta ve lise öğrenimimi çeşitli okullarda tamamladım. Yüksek öğrenimimi Fırat Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladım. 2003 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak İstanbul'a atandım. Küçükçekmece Ticaret ve Meslek Lisesi'nde iki aylık bir öğretmenlikten sonra İstanbul ili Eyüp ilçesi Alibeyköy Lisesi'ne tayin edildim. 2003 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsünün açmış olduğu tezli Yüksek Lisans sınavında başarılı oldum. Eski Türk edebiyatı dalında tez çalışmasına başladım. Halen Alibeyköy Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görevime devam etmekteyim.